

HELSE PÅ DAGSORDEN

EN HISTORIE OM HVORDAN HELSEARBEIDERE
IKKE FÅR TIL Å SKAPE ØKT TRIVSEL
BLANT FOLK FLEST

Hovedfagseksamen

Seksjon for samiske studier / sosialantropologi
Institutt for samfunnsvitenskap

Nina Foss

Våren 1994

94c 004853

HELSE PÅ DAGSORDEN

EN HISTORIE OM HVORDAN HELSEARBEIDERE
IKKE FÅR TIL Å SKAPE ØKT TRIVSEL
BLANT FOLK FLEST

Hovedfagseksamen

Seksjon for samiske studier / sosialantropologi
Institutt for samfunnsvitenskap

Nina Foss

Våren 1994

FORORD

Et av de første, grunnleggende emner vi leser om som grunnfags-studenter i sosial-antropologi er ritualer. Vi lærer om overgangs-ritualer i fremmede, mystiske kulturer. Når stamme-medlemmer i en eller annen jungel går fra å være barn til å bli voksne, må de gå gjennom overgangsritualer. Da tas de ut av dagliglivet, og settes gjerne på store prøvelser fysisk og psykisk. Sammen med andre jevnaldrende (initiander) lærer de om seg selv og samfunnet gjennom symboler, under veiledning av eldre, vise personer. Når ritualet er over (det kan ta dager og uker..), har de fått dypere erkjennelse om seg selv og sitt samfunn. De er blitt voksne.

La oss tenke oss overgangsrituale. I første fase blir initiandene kastet alene ut i jungelen. De har lært en del om jungelens farer og muligheter på forhånd, men har aldri vært der alene. De som kommer seg velberget gjennom perioden i jungelen, samles sammen med andre initiander i en verden isolert fra resten av samfunnet. Her skal de sammen og særlig hver for seg prøve å sette ord på det de opplevde i jungelen. De veiledes av de gamle og kloke om mulige måter å forstå på.

Mot slutten av perioden må de levere alle ordene sine til vurdering hos de gamle. Helt til slutt går de gjennom en ny ordtest (de er helt utslitte nå), der fysisk og psykisk utholdenhet blir avgjørende.

De som klarer seg gjennom alle fasene, skal igjen møte vanlige folk i et vanlig hverdagsliv. Kanskje som arbeidsledige. Men, de skal møte verden med et klokere og klarere blikk, og dypere erkjennelse enn de hadde på forhånd om mennesker i samfunn.

De har gått fra å være bråsikre studenter til å bli sosial-antropologer med tusen forbehold.

Noe som framheves i forbindelse med ritualer, er hvor sterke opplevelser og emosjoner initiandene har i løpet av ritualet. De får et sterkt og spesielt forhold til andre som har deltatt sammen med dem i prøvelsene.

Når jeg nå er i ferd med å nå siste fase i mitt overgangs-rituale, vil jeg derfor benytte anledningen til å takke alle de som har hjulpet meg gjennom diverse faser gjennom flere år. Takk til alle på "Strand" som har latt meg få delta i møter, foreninger og organisasjoner, komme på besøk, prate og drikke kaffe. Jeg har opplevd en enestående imøtekommenhet fra

de jeg har tatt kontakt med. Flere av de jeg skriver om, har også tatt seg tid til å lese deler av manuskriptet - det har vært til stor hjelp i den avsluttende fasen.

Jeg håper at min framstilling av personer og situasjoner tar vare på innhold og stemninger på en måte dere kan gjenkjenne.

Selve skrivingen av oppgaven har foregått i hovedfagsmiljøet på antropologi i Tromsø. Et miljø med mye humor, varme og trøst i tunge stunder. Jeg har spesielt hatt glede av være sammen med de andre som står midt i skriveprosessen: De som helhjertet tar del i gleden over å ha produsert to brukbare sider i løpet av en dag, og også frustrasjonene når alt stopper opp.

Takk til de ansatte på antropologi-seksjonen. Jeg har vært innom de fleste for å få diskutert stoff og fått gode kommentarer. Jorun Bræck Ramstad har lest deler av teksten, og gitt tilbake spørsmål som ga meg nytt og konstruktivt hodebry.

Min veileder Lisbet Holtedahl har hatt en egen evne til å sette mot i meg, og har hele tiden trodd på mitt prosjekt. Det har hjulpet meg til å ta sats og å gjøre ting på min måte. Hennes gruppeveiledninger våren -93 ga et grunnlag for å tørre å begynne å skrive. Vi var seks studenter som la fram eget stoff, diskuterte og lærte masse av hverandre, og har etter det fulgt hverandre gjennom diverse faser i skriveprosessen.

En særlig takk til Eva for nært og godt faglig samarbeid og vennskap. Eva har vært engasjert, kritisk, konstruktiv og god å tenke, le og syte sammen med.

Takk til Anders, som har vært med gjennom hele prosessen og vel så det; for å ha delt pressede hverdager og for hans interesse, alle ideene, diskusjonene, gjennomlesingene - og for hans urokkelige tro på at jeg kom til å klare det.

Til Hilde, søsteren min, for omsorg overfor meg og min lille kjernefamilie gjennom hele perioden.

De viktigste støttespillere og medsammensvorne i mitt overgangsrituale skulle nå være nevnt. Til slutt går takken til Kristin og Rune som gjorde det hele mulig; med sin kjærlighet til Strand og til sine venner....

INNHold

INNLEDNING	1
KAPITTEL 1: STRAND, HISTORIKK OG PROSJEKTER	5
1.1 STRAND	6
1.2. FRA OPPGANGSTID TIL NEDGANGSTID 1890-1980	7
1.3. DUGNADSTID 1980 - TALLET	8
1.4. IDEEN OM ET HELSEPROSJEKT TAR FORM	10
KAPITTEL 2 HYPOTESER, METODE OG TEORETISK FORANKRING	15
2.1. FRA DE FØRSTE SPØRSMÅL TIL EN HOVEDHYPOTESE	16
2.2. FORSKNINGSMETODE	19
2.3. TEORETISK FORANKRING	24
KAPITTEL 3 : TO MØTER	29
3.1 PÅ MØTE I KVINNEFORENINGEN	30
3.1.1. Foreningen før og nå	35
3.2. PÅ MØTE I STYRINGSGRUPPA	37
Kapittel 4: SAMHANDLING I MØTENE	47
4.1 SENTRALE BEGREPER I KAPITTELET	48
4.1.1. Status	50
4.1.2 Identitet	51
4.1.3 Sosial person	51
4.1.4 Rolle	52
4.2. ENLINJETE OG FLERLINJETE RELASJONER	52
4.2.1 En enlinjet prosjekt-gruppe?	53
4.2.2 En flerlinjet Kvinneforening?	56
4.3. TO MÅTER Å KONSTRUERE SOSIALE PERSONER PÅ	59
4.4 KULTURELLE RAMMER FOR SAMHANDLINGEN I MØTENE	61

4.5. KULTURELLE RAMMER - OG PROSJEKTETS METODER; TO EMPIRISKE EKSEMPLER	65
4.6 OPPSUMMERING	73
KAPITTEL 5 TIDSBRUK OG VERDIER	75
5.1. MYE OG LITE AV TID OG OPPGAVER	76
5.1.1. God eller dårlig tid?	76
5.1.2. Sektorisert og fleksibel tidsbruk	78
5.2. ARBEID - OMSORG - FRITID	80
5.2.1 Tid for arbeid, tid for omsorg og fri-tid	82
5.2.2 Arbeid og omsorg hele tiden	88
5.3. OM VARIASJON, MOTSETNINGER OG HELHETER I VERDIER ...	94
5.3.1. Mellom verdi-områder: dilemmaer og avveininger	95
KAPITTEL 6 EGEN TRIVSEL - OG DE ANDRES	103
6.1 TRIVSEL	103
6.2. LIVSSTIL OG LEVESETT	103
6.3 PROSJEKTET I SOSIALE FELT	107
6.4 MODERNISERING	111
6.5 SOSIALT NETTVERK OG KLASSE-DELING	117
6.6 FORDELING AV MAKT BLIR TIL KONSOLIDERING AV MAKT ...	119
AVSLUTNING: HJELPERNE FORBLIR HJELPERE - KLIENTER FORBLIR KLIENTER	123

INNLEDNING

Fokus for denne hovedoppgaven i sosialantropologi er mennesker i sosiale prosesser i et lokalsamfunn på nord-Norge kysten.

Det bor ca. 2500 mennesker på Strand, omgitt av overveldende nord-norsk kyst-natur. Jeg skal la en av stedets innbyggere karakterisere stedet og folkene der gjennom å gjengi historien om Strands fotballag. Hendelsen historien referer til er fra 1930-tallet. Den ble fortalt på et stort arrangement med både lokale deltagere og mange gjester utenfra (sommeren -91):

Strands fotballag hadde overraskende slått Innbygd i en hjemmekamp. Innbygd var et antatt mye bedre lag enn Strand, og seieren ga enorm selvtillit i laget. Da det så skulle være returkamp i Innbygd, dro Strand-spillerene optimistiske og fulle av pågangsmot av gårde i båt for å slå Innbygd også på deres hjemmebane. Kampen endte imidlertid med det tragiske resultatet 10 - 0 til Innbygd: Strand ble slått ned i støvlene, og satt kraftig på plass av Innbygd-spillerne.

Men hva gjorde Strand-spillerne - dro de tilbake slukøret og fulle av nederlags-følelse? Nei, de gjorde selvfølgelig ikke det. På veien tilbake med båten, måtte de forbi Sørfjord.

I Sørfjord var det en skole med 80 telegrafistinner. I stedet for å dra hjem med halene mellom beina, stoppet gutta i Sørfjord. Der hadde de hei-dundrende vellykkete festligheter sammen med et ukjent antall telegrafistinner. Et knusende nederlag var elegant snudd til seier. Og så kunne de dra glade og i seiers-rus tilbake til Strand og hverdagen.

Fortelleren avslutter etter å ha fått stor applaus og mye latter med å si at: "Sånn er Strand; det er stedet hvor vi alltid klarer å snu negative tendenser til noe positivt".

Presentasjonen Strand-væring er gir av folk og sted, er i tråd med fortellingen, svært positiv. Som ny feltarbeider på Strand fikk jeg høre mye om det gode samholdet mellom folk. De fleste framhevet at det er en spesiell dagnadsånd på stedet, og at det ikke er forskjell på folk der, ikke noe snobberi. Det går an å få ting til å skje, selv om sentralisering, politiske og geografiske rammer ikke akkurat innbyr til det.

Helse på dagsorden

På begynnelsen av 80-tallet startet et "nærmiljø-prosjekt" på Strand som et av 60 forsøksprosjekter initiert av Statens Nærmiljø utvalg. I forbindelse med nærmiljø-satsingen skjedde det i følge Strand-væringene en oppvåkning av dugnadsånden - etter at den hadde ligget nede i mange tiår. De bygget samfunnshus, og pusset opp gamle møtelokaler. De fikk igang en stor, årlig sommer-festival, nær-radio, lokalkontor m.v. Det ble samhold og ny giv i lokalsamfunnet, "alle" var med.

En dag prater jeg med en av de allmennpraktiserende legene på stedet. Hun er overarbeidet, det er for få leger i forhold til behovet fra folk. Hun sier imidlertid at:

"Jeg tror at opp i mot 80% av de som kommer til meg, ikke egentlig trenger en lege. De trenger noen å snakke med. Jeg har ikke noen spesiell kompetanse på å snakke med mennesker som føler seg ensomme eller har det vanskelig. Det er sikkert andre som kunne gjøre det vel så bra som meg"

Stedet som er blitt kjent for samhold og dugnadsånd, rommer også (selvfølgelig) mennesker og problemer som ikke framheves i fest-talene. Som alle andre steder, er Strand et mangfoldig sted med mange nyanser. Noen trives der, andre har det ikke så bra.

Ideen til helseprosjektet "Forebyggende helsearbeid som nærmiljø-arbeid" har sitt utgangspunkt i begge de foran presenterte sidene ved Strand-samfunnet. Prosessene som har ført til revitalisering av dugnadsånd, samhold og stolthet på stedet, kunne kanskje kanaliseres til å øke helse og trivsel for flere av Strand-boerne?

Styrings-gruppen for helse-prosjektet skriver om bakgrunn for prosjektet:

"Når et lokalsamfunn kan samarbeide om en båthavn, et idrettslag, en musikkforening, en lokalradio - skulle dette ikke da også kunne samarbeide om hverandres helse? Spørsmålet blir hvorvidt et lokalsamfunn med sine mange ressurser selv kan finne ut felter og måter å arbeide forebyggende og helsefremmende på."
(prosjekt-beskrivelsen, s.1)

Styringsgruppen består av 6 lokale helsearbeidere, som har møttes på fritiden sin gjennom flere år når søknaden skrives.

Målet med prosjektet formuleres til å finne metoder/modeller i nærmiljø-arbeid som kan bidra til bedre helse og trivsel blant folk.

Feltarbeidet ble gjennomført i perioden mars -91 til juni -92. Da jeg startet feltarbeid i prosjektgruppen var de i ferd med å ansette prosjektleder, og hovedtyngden av data-innsamlingen foregikk det første året prosjektlederen var i arbeid. Når jeg avsluttet, sto det ennå igjen to år av prosjekt-perioden. Min analyse gjøres altså utfra start-fasen i helse-prosjektet.

I utgangspunktet ønsket jeg å se på hvilke grupper prosjektet samarbeidet med, og hvem som evt. ville falle utenfor. Jeg startet med å følge prosjektlederen i hans arbeid. Samarbeid med frivillige organisasjoner var viktig for prosjektet, og jeg begynte etterhvert å gå på møter i foreninger og snakke med medlemmer i foreningene. I tillegg oppsøkte jeg folk jeg visste ikke var involvert i forhold til prosjektet.

I løpet av feltarbeidet opplevde jeg klare forskjeller i måter å samhandle på, og i hvilke verdier folk orienterte seg mot i ulike grupper: Det var ulike implisitte regler for hvordan folk var sammen og hva som var bra og viktig.

Jeg skal i oppgaven fokusere på to grupper, som jeg gjennomgående vil sammenligne med hverandre. Den ene gruppen er prosjekt-deltagerne, kvinner og menn med høy helsefaglig utdanning, i alder mellom 30 og 50 år. Den andre er grupper av middelaldrende og eldre kvinner på Strand, "omsorgsarbeidere" uten videregående utdanning.

Jeg skal prøve å vise hvordan gruppene skaper og gjenskaper kulturelle mønstre som er ulike. Dette får implikasjoner for prosjekt-arbeidet: jo likere aktuelle samarbeidspartnere er kulturelt, jo lettere blir det å få i gang samarbeid.

Jeg skal i oppgaven prøve å vise sosiale og kulturelle prosesser som sannsynliggjør hovedhypotesen:

Helse på dagsorden

Prosjektdeltagernes ønske om å skape samarbeid blant folk om hverandres helse, erstattes gradvis av et bedre samarbeid blant de utdannede om å skape tiltak for "de andre".

I gjennomføringen av oppgaven vil jeg i kapittel 1 først gi en historisk bakgrunn, med vekt på utvikling av nærmiljø-prosjekter på 80-tallet. Så følger en skisse over utviklingen av helseprosjektet i prosjektgruppen i tiden før prosjektstart.

I kapittel 2 skal jeg gi en utdyping av hypoteseformuleringen, samt en metodisk og teoretisk ramme for drøftingene i oppgaven.

Kapittel 3 og 4 gir en samhandlingsanalyse ut fra to forskjellige møter. Jeg skal trekke ut ulike samhandlingsstiler og relevansregler for samhandling.

I kapittel 5 tar jeg utgangspunkt i hvordan ulike aktører disponerer og bruker tid, for å ende opp med å utlede to verdi-områder. Verdi-områdene kan knyttes til analysen av relevansregler i de to gruppene fra kapittel 4.

Jeg prøver i slutten av kapittelet å moderere et mulig inntrykk av to gjensidig utelukkende helheter, ved å vise aktører som i større grad manøvrerer mellom de to verdi-settene.

I kapittel 6 trekker jeg sammen drøftingene fra de foregående kapitlene, ved hjelp av begreper som livsstil og levesett, sosiale felt, modernisering og nettverk. Kapittelet gir i hovedsak en drøfting av prosjektgruppen utfra begrepene. Det gir en analyse som knytter tidligere funn mer direkte til en sannsynliggjøring av hovedhypotesen.

KAPITTEL 1: STRAND, HISTORIKK OG PROSJEKTER

I dette kapitlet vil jeg først gi en beskrivelse av Strand av i dag. Så kommer en kort historisk skisse over utviklingen av stedet. Jeg skal ta for meg perioden fra ca. 1890 - 1980 i svært grove trekk.

80-tallet blir behandlet noe mer grundig, med vektlegging av utvikling av nærmiljø-prosjekter. Jeg skal beskrive noe av det som skjedde utfra nærmiljø-prosjektet, samt referere fra rapporter og evalueringer av det.

Siste del omhandler utviklingen av prosjektet "Forebyggende helsearbeid som nærmiljø-arbeid" fram til prosjektstarten. Jeg skal se på de første tankene om et helse-prosjekt, og hvordan deltagere i prosjektgruppen formet et ide-grunnlag gjennom diskusjoner over en 2-3 års periode.

Til slutt skal jeg referere hovedpunkter fra den endelige søknaden om midler til å drive prosjektet. Søknaden gir en ramme både på ide-, mål- og strategi-plan for det videre arbeid i prosjektet.

Helse på dagsorden

1.1 STRAND

Strand ligger i en typisk kystkommune i nord-Norge. Den strekker seg over fire øyer med bro- og ferge-forbindelse. All bosetning i kommunen er i tilknytning til sjøen. Det er to tettsteder i kommunen, for øvrig er det spredt bebyggelse.

Kommunen har ca. 8800 innbyggere, hvorav 3500 bor i administrasjons-senteret Nes, og 2500 i tettstedet Strand. Det er jevn fordeling mellom kvinner og menn, og en god aldersmessig fordeling av innbyggerne.

Strand og Nes ligger 15 km fra hverandre på samme øy, og det er god veiforbindelse mellom dem.

Regionsenteret ligger ca. fire mil unna. På tross av bra utbygd handelsnæring lokalt, er det relativt stor handelslekkasje særlig til regionsenteret.

De største arbeidsplassene er en fiske-industri bedrift og trelast-industri, skolevesen (inkl. videregående skole for yrkesrettede fag), og sevice-næringer for øvrig. Arbeidsledigheten er på rundt 6.5% (91).

Den videregående skolen har ca. 500 elever. En stor andel av elevene kommer utenbygds fra.

Kommunen inngår i en statlig forsøksordning i lokalforvaltning. Den er inndelt i 6 lokal-områder i forsøket, hvert område har et eget folkevalgt lokalutvalg (fra 87). Strand har slik et eget lokal-utvalg, som tenkes å skulle representere et mellomnivå mellom innbyggere og kommunens organer.

Strand lokalkontor, med en ansatt ("arbeid for trygd"), er et sevice-kontor for befolkningen. Det fungerer som et koordinerende organ bl.a. for de mange frivillige organisasjonene på Strand og i forhold til lokalutvalget.

1.2. FRA OPPGANGSTID TIL NEDGANGSTID 1890-1980

Strand ekspanderte som tettsted særlig fra slutten av 1800-tallet og til 1920. Folketallet steg fra 77 til 912 i løpet av denne perioden. Fra å være konsentret rundt en storgård og handelsvirksomhet, fikk stedet industriell vekst initiert av Strands "store sønn". Perioden karakteriseres som "storhetstiden" av Strand-væringene.

Strands store sønn drev storgården, og var også nøkkelmann i etableringen av mange nye bedrifter på stedet. Eksempler er meieri, ullvarefabrikk, såpefabrikk, margarinfabrikk. Etter århundre-skiftet kom utbygging av stedet som fiskebase, med oppbygging av fiskeflåte, kaianlegg og foredlingsindustri.

På det nye industri-stedet ble det etterhvert en stor arbeiderklasse og et lite, aktivt borgerskap med kontakter langt utenfor strand. På Strand oppsto også Nord-Norges første arbeiderforening.

De første tiår av århundret utviklet Strand seg til et større tettsted enn Nes. Den raske ekspansjonen førte til at Strand ble egen bygningskommune i 1917. Det var håp om at Strand kunne bli egen kommune, og kanskje første by i regionen.

Nedgangstidene i 20- og 30-årene rammet imidlertid det nye industri-stedet hardt. Mye av industrien gikk tapt, og arbeidsledigheten var høy. Sentraliseringspolitikken i etterkrigstiden bidro til at flere bedrifter flyttet til større sentra, og all administrativ virksomhet ble konsentrert på Nes.

Fiskeflåten ble bygd opp igjen fra 50-tallet, og fiskeindustrien ble den viktigste bedriften.

En av Strand -væringene skriver om perioden 1930-80: "Pessimismen er utbredt. Alle kommunesentra i regionen vokser, på Strand står det stille." (Iversen, i festival-brosjyre -91) 70-tallet beskrives med få lyspunkter. Det var krise i fiskeri-næringen, og stedet ble ytterligere tappet for administrative funksjoner og bedrifter. Husprisene sank, og ble et symbol på at Strand var "på billigsalg".

1.3. DUGNADSTID 1980 - TALLET

I løpet av 80-tallet vendes krise-stemningen til optimisme. Snu-operasjonen forklares primært av to ting som skjer samtidig: Reisningen av samfunnshuset og nærmiljø-prosjektet som begge får store ringvirkninger i lokalsamfunnet. Nærmiljø-satsingen er beskrevet og evaluert i flere rapporter utført av Norsk Institutt for By og Regions-forskning (NIBR). Min framstilling bygger i stor grad på disse rapportene.

I -83 starter dugnaden for å reise det samfunnshuset som har vært planlagt i 40 år. Med en troika av ildsjeler i spissen organiseres både dugnader og søknader, og store deler av befolkningen deltar i den to år lange byggeperioden. De aller fleste av de jeg har snakket med på Strand betegner perioden som "utrolig artig, det var sånt fellesskap, alle var med og jobbet da".

Samme år fikk Strand bevilgning fra Statens Nærmiljø Utvalg (SNU) til et nærmiljø-forsøk (1983-1986). Det var et av 60 prosjekter som alle skulle bygge på lokale initiativ, og ta utgangspunkt i behov/ressurser og problemer/oppgaver innen et avgrenset område i en kommune. Målsetting var å finne nye løsninger, gjerne på tvers av tradisjonelle sektor-grenser (NIBR-rapport 1991:8).

Nærmiljø-prosjektets egen, generelle målsetting er formulert slik:

"Å komme fram til en bedre organisering av lokalsamfunnet slik at befolkningen kommer mer med i planlegging, avgjørelser og tiltaksarbeid som måtte være viktig for stedet" (NIBR-notat 1984:155).

I starten var det fra søkerens side tenkt at prosjektet bl.a. skulle bidra til å skaffe arbeidsplasser til Strand. SNU vektla imidlertid utvikling av lokale organisasjonsmodeller i sin begrunnelse for bevilgninger.

Nærmiljø-prosjektet ansatte en innflyttet, ung akademiker som prosjektleder (tre avløste hverandre i løpet av perioden). Styringsgruppen besto av leder-troikaen som er nevnt ovenfor.

De tre årene prosjektet varte, ga følgende konkrete resultater:

- Ferdigstilling av Samfunnshuset, der prosjekt-arbeider var sentral i organisering og koordinering av arbeidet.
- Etablering og drift av A/L "Strand-posten", og A/L "Strand-radioen" og Strand lokal-kontor
- Etablering av A/L "gamle Strand", for registrering og bevaring av eldre bygninger (spes. forsamlingslokaler)
- Foreløpig bevaring av apotek-drift lokalt
- "Strand-plan", plan for regulering og bruk av sentrum
- Årlig "sommer-festival", samarbeid mellom organisasjoner, næringsliv og institusjoner. Vektlegging av møte mellom kultur/vitenskap og "stedet med dugnadstradisjoner"
- Medvirkning i regionale tiltak
- Støtte til husflid- og båtbygger-bedrift
- Flere arbeids-grupper, eks. barn- og ungdoms-gruppe, helse- og trivsel-gruppe.

Dugnad om samfunnshuset og de andre tiltakene prosjektet var engasjert i, bidro til samarbeid mellom mange folk. Det utviklet seg en tro på "at det går an å få til ting her", og "at her skjer det da noe". I samtaler jeg har hatt knytter mange denne opplevelsen til at "Strand er et helt spesielt sted" og at "her er alle like". Utsagnene til sammen formidler en positiv "Strand-væring" identitet (spissformulert i fortellingen om fotballaget).

Evalueringsene av prosjektet utdyper de positive ringvirkningene av prosjektet. I tillegg problematiserer de nærmiljø-prosjektets forhold til kommune-senteret Nes. Forholdet kan summeres opp til at nærmiljø-utviklerne har hatt et konfliktfylt forhold til kommunen. Prosjekt-deltagerne har fått liten støtte, eller kanskje heller motarbeidelse, fra kommunen til de prosessene som startet på 80-tallet. De har en opplevelse av å ha klart å snu utviklingen på Strand på tross av, og ikke med hjelp av kommunen.

Et annet tema i evalueringene er hvilke Strand-væring som var med på å forme prosjektet. Nybakk (ref. i NIBR-notat 1988:115) fant i en spørreundersøkelse at folk i 30-40 årene med høy utdanning er overrepresentert i forhold til resten av befolkningen. Ingen av arbeiderne på

Helse på dagsorden

fiskeindustrien var f.eks. fast med. Prosjektet får en "mellomlagsprofil". Det utvikles et kontaktnett og et internt fellesskap, der de "innenfor" representerer lokalsamfunnet vis a vis offentlige myndigheter.

Nærmiljø-prosjektet på Strand var et av åtte prosjekter, av de opprinnelige 60, som fikk bevilling til en fase 2 i forsøksvirksomheten (87-90). Hovedvekten skulle legges på utprøving av samarbeid mellom kommune og lokalsamfunn, og på samarbeid mellom offentlige tiltak og frivillige organisasjoner (NIBR-notat 1991:8). På Strand var fokuset primært på opprettelse og utvikling av lokal-utvalg; et folkevalgt, stedsbasert mellomnivå mellom befolkning og kommune-ledelse. Utformingen av lokalutvalgsmodellen pågår fortsatt.

1.4. IDEEN OM ET HELSEPROSJEKT TAR FORM

I løpet av sommeren -88 begynte ideen om å skape et helseprosjekt å spire. Ideen fikk utgangspunkt i prosesser som var satt i gang av nærmiljø-prosjektet, samtidig som den var formulert som en protest mot det samme prosjektet. Initiativtageren, Halvor, spissformulerer bakgrunnen slik:

" Starten hadde utgangspunkt i at Strand-samfunnets reaktivisering (alle andelslag, sommer-festivalen, byggeprosjektene) etterhvert førte til en konsentrasjon/sentralisering av befolkningens frivillige innsats, rettet mot service av tilreisende gjester, arrangering av prestisjeprosjekter etc. Jeg ønsket et prosjekt hvor vi kunne sette i gang en prosess blant folk, for dem selv. Kanskje vi kunne virke til at felles aktivitet ble rettet mot dem selv, og ikke mot å "serve" elitens prosjekter. Helse var for meg et naturlig tema/medium for en slik tankegang."

Utgangspunktet var ønsket om at dugnadsviljen hos Strand-væringene kunne kanaliseres tilbake til dem selv. Den sommeren Halvor begynte å tenke på prosjekt, ble det arrangert et stort helse-seminar på Strand. Der formidlet representanter for sentrale helsemyndigheter at et større forsøk i forebyggende helsearbeid var under utvikling. Under dette forsøket ville det bli mulig å søke midler til et evt. prosjekt på Strand.

Halvor skrev et brev til nærmiljø- prosjektet, der han lanserte sine tanker og forslag om å opprette en helse-gruppe. Tidlig på høsten var en gruppe i gang, bestående av helsearbeidere og representanter fra nærmiljø-prosjektet.

De første årene gruppen arbeidet var det mye utskifting av deltagere. Ingen av deltagerne i gruppen ga meg samme beskrivelse av hvem som var i gruppen til enhver tid, men utviklingen har vært at deltagere uten helsefaglig bakgrunn har blitt erstattet av deltagere med. I den tiden jeg gjorde feltarbeid (mars 91- mai 92), var det bare helse-arbeidere i gruppen (også de to som representerte lokal-utvalg og kommunen).

De første årene møttes gruppen til diskusjoner hovedsaklig på ide-plan. Utfra ulike forutsetninger - noen var i flg. dem selv mest opptatt av konkrete tiltak, andre mer av ideer og filosofering - utviklet de et felles grunnlag for hvordan de tenkte seg et helse-prosjekt. Grunn-ideene, at forutsetninger for helse og trivsel skapes gjennom nettverk og nærmiljø fikk mer kjøtt og blod.

Etterhvert kom gruppen fram til at det de ønsket var å utvikle metoder/modeller i nærmiljø-arbeidet.

Etter ca. et år, utformet gruppen en søknad om forprosjekt-midler. Søknaden ble innvilget. Pengene ble brukt til å lønne en av deltagerne 4 timer i uken i fire måneder, og til gjennomføring av to framtidsverksted kalt "Samfunns-dugnad for bedre helse" (våren -90, modellen blir beskrevet i kap. 4).

På høsten samme år, sendte de den endelige søknaden om midler til prosjektet "Forebyggende helse-arbeid som nærmiljø-arbeid" til Helsedirektoratets "samlet plan for utviklingsprosjekter innen det sykdomsforebyggende og helsefremmende arbeid".

I februar -91 ble søknaden innvilget, med midler til å lønne en prosjektleder i tre år. Gruppen brukte våren på å utlyse og drøfte ansettelsen. Deltagerne i gruppen sier at drøftingene rundt ansettelsen var den vanskeligste perioden i prosjekt-gruppen. De kjente de mest aktuelle søkerne, og det var ugreitt å veie dem opp mot hverandre.

Helse på dagsorden

Fra september -91 var prosjektleder i arbeid. Prosjektlederen var i slutten av 30-årene, født og oppvokst på Strand, og nå bosatt i en av nabo-kommunene. Han hadde sosialfaglig utdanning og lang arbeidserfaring i kommunal virksomhet.

Prosjektsøknaden

I den endelige prosjektbeskrivelsen definerer de prosjektets målsetting slik:

"Effektmål: Utvikle en metode for nærmiljøbasert forebyggende og helsefremmende arbeide.
Resultatmål: Bedre helse og trivsel på Strand."
(prosjektbeskrivelsen, s.5)

I møter jeg var med på understrekte deltagerne effektmålet; at det viktige var å finne fram til metoder for nærmiljøbasert arbeid. Det utdypes videre i prosjektbeskrivelsen:

"Prosjektet vil være et utviklingsprosjekt hvor effektmålet vil være å utvikle en metode for å drive forebyggende og helsefremmende arbeide, gjennom nærmiljøbaserte tiltak og aktiviteter. Som en konsekvens av dette blir prosjektets fremste oppgave å legge forholdene til rette for at hendelser som vanligvis ikke finner sted skal skje. D.v.s. at arenaer som ikke brukes begynner å bli brukt, at mennesker som ikke er involvert blir involvert, at gode ideer som ikke brukes blir brukt, at tanker som ikke tidligere var vanlige blir tenkt av flere." (prosjektbeskrivelse s.1)

Utgangspunktet for prosjekt-arbeidet er lokalsamfunnet. I prosjektbeskrivelsen skriver de at den positive utviklingen på Strand de siste årene legger et grunnlag for å utvikle nærmiljøbaserte modeller i det forebyggende helsearbeidet. De ønsker å se lokalsamfunnet som eksperter på felter og måter å jobbe forebyggende og helsefremmende på.

I den teoretiske bakgrunnen for prosjektet, defineres deres forståelse av helse-begrepet:

"Helse er å ha makt over sin egen situasjon som individ, gruppe og lokalsamfunn."
(vedlegg 1 til prosjekt-beskrivelsen, s. 2)

De knytter makt over egen situasjon til å få tilfredsstilt sine fundamentale menneskelige behov. Fundamentale behov knyttes eksplisitt også til mulighet for å oppfatte sammenhenger i tilværelsen og å være i stand til "å skape orden i det kaos som omgir dem" (op.cit., s. 2) Prosjektet legger dermed til grunn en vid helse-definisjon for sitt arbeid. I intervjuer med prosjektdeltagerne ba jeg dem om å si noe om sammenhengen mellom gruppens helse-begrep og begrepet trivsel. Omtrent samtlige sier at de er svært nært knyttet til hverandre, og at prosjektet kanskje like gjerne kunne blitt kalt et trivsels-prosjekt.

Prosjektet ønsker å jobbe i forhold til enkelt-individer, grupper og lokalsamfunn. De konkretiserer innsatsområder ved hjelp av begrepene nettverk og lokalforvaltning:

"Lokalt helsefremmende arbeide skal bidra til å skape et bedre sosialt og kulturelt nettverk og gi lokalsamfunnet bedre rammer for selv å kunne treffe beslutninger og handle." (op.cit. s.4)

Nettverk forklares som "uformelle og uorganiserte relasjoner mellom mennesker"(op.cit. s.4). Prosjektet ønsker å utvikle metoder for å styrke uformelle nettverk, og til å endre kulturen i de formelle nettverkene. Slik tenker de at lokalbefolkningens eget liv kan fremmes, og at individer, grupper og lokalsamfunn får mer makt over egen situasjon: de får bedre helse og trivsel.

Helse på dagsorden

KAPITTEL 2 HYPOTESER, METODE OG TEORETISK FORANKRING

Wadel karakteriserer kvalitativ forskning som en "runddans" i form av en stadig endring i teori, metode og hva som "kan være data"(Wadel 1991, s.194). Han setter runddans; justering underveis, opp mot kvantitativ forskning, som kjennetegnes ved at opplegget er klart strukturert på forhånd.

De ulike forskningstypene bidrar til ulike typer innsikter - vitens-skaping. Kvantitativ forskning ser primært etter utbredelse, årsaker og sammenligning av individer, mens den kvalitative forskningen fokuserer på relasjoner, samhandling og prosesser (op.cit.).

Hastrup (1992) kaller den innsikt antropologer søker for en "hypotetisk sannhet", det innebærer at den ikke først skal bevises, før den kan antas, men at den i sin natur er ubeviselig. Antropologien prøver å løfte fram de grunn-leggende, gjerne usagte rammene bak samhandling. Usagte, bakenforliggende rammer kan ikke bevises, men de kan sannsynliggjøres som mulige/tenkelige måter å forstå og få klarhet på. At den antropologiske sannhet er hypotetisk, gjør den ikke til mindre sann enn andre vitenskaper. Nettopp at den er hypotetisk, gjør den, som Hastrup selv i en parentes bemerker, til "verdens viktigste vitenskap".(Hastrup1991,s12).

Gjennom å gå inn i relasjoner, samhandle, dele erfaringer med de man skal studere, prøver antropologer å få en innsikt som ikke er umiddelbart tilgjengelig. Antropologisk viten blir til i spenningsfeltet mellom "det tilgjengelige og det hypotetiske" (op.cit.). Det medfører også at forskningsprosessen, som Wadel skriver, blir en runddans mellom teori, metode og data, og at spørsmål og mulige forståelser endres underveis.

Som det vil framgå av dette kapitlet, har mine fokuseringer, spørsmål og hypoteser endret seg både i løpet av feltarbeidet og mens jeg har vært i skriveprosessen. Jeg har valgt ut noen hendelser, noen samtaler av mange mulige, og jeg har valgt å belyse dem ved hjelp av noen mulige teoretiske perspektiver.

2.1. FRA DE FØRSTE SPØRSMÅL TIL EN HOVEDHYPOTESE

Jeg hadde fått anledning til å skrive oppgave med utgangspunkt i helseprosjektet på Strand. Den første tiden etter det ble brukt på å lese lokalt produsert gammel og ny historie for å få et innblikk i stedets utvikling. I tillegg til det, leste jeg prosjekt-beskrivelse og tidligere møtereferater fra styringsgruppen. Til sammen ga det en bakgrunnsforståelse som jeg har oppsummert i forrige kapittel, slik at leserne nå har startet slik jeg selv gjorde.

De første spørsmålene formulerte jeg etter leseperioden og deltagelse i styringsgruppen i ca. 4 måneder. De var i tillegg preget av min fag-bakgrunn som sykepleier, og min interesse for medisinsk antropologi.

I min egen prosjektbeskrivelse (høst 91) skriver jeg: Jeg vil prøve å kartlegge både ideer og handlinger knyttet til helse. Hvilke tanker har de om helse og sykdom, om relasjoner mellom mennesker, om "det gode liv"? Hva gjør folk for å ta vare på hverandre, hvem hjelper med hva, hvem kan mobiliseres ved helsesvikt?

Jeg stilte videre følgende spørsmål: Hvordan kan vi forstå at noen grupper (: i lokalsamfunnet) gir grobunn for prosjektets ideer, andre ikke? Hvilke grupper knyttes til prosjektet, hvilke blir stående utenfor? På hvilke måter bidrar prosjektet til endring? Hvordan påvirkes prosjektgruppen og prosjektleder av ulike grupper på Strand?

I utgangspunktet hadde jeg altså to forskjellige vinklinger:

- 1) oppfattelse og praksis i f.h.t helse og sykdom i befolkningen
- 2) prosjektets tenkning og strategier i sammenligning med andre grupper; hvem blir samarbeidspartnere og hvorfor?

ad 1) Den første delen av mine utgangsspørsmål kommer ikke til å bli vektlagt i diskusjonene videre i oppgaven. I begynnelsen av feltarbeidet prøvde jeg å få data på helse og sykdomsforståelse. Utover i feltarbeidet ble det mindre viktig, jeg ble opptatt av å forfølge andre hendelser og temaer - noen av dem gjøres til gjenstand for mine analyser i oppgaven.

Denne første delen av data-innsamlingen, ga meg imidlertid innsikt i hvordan ulike aktører brukte ordene helse, særlig sett i forhold til trivsel. Jeg skal ta med her en kortfattet sammenligning i bruk av begrepene i de to gruppene jeg sammenligner. Dette gjør jeg primært som en begrunnelse for at jeg kommer til å bruke trivsel i stedet for helse i min videre sammenligning av gruppene.

Tidlig i feltarbeidet ble det tydelig at det bare var folk med helsefaglig bakgrunn som snakket abstrakt om helse-begrepet. Jeg var ikke i stand til å få andre til å diskutere betydninger av begrepet. Gjennom deltagelse i sammenhenger hvor det var flere til stede, gjerne i samtaler med utgangspunkt i at noen var "dårlige", fikk jeg allikevel en forståelse av hvordan folk uten helsefaglig bakgrunn brukte begrepet. "Å ha helsa" hadde betydningen å være fysisk frisk i daglig bruk av ordet. Helse var det motsatte av sykdom. Empirien viste relativt entydige forskjeller mellom helsearbeidernes utvidete helse-begrep (se kap. 1.4) - og de andres bruk av begrepet.

Utfra min intensjon om å skrive om helse-begrepet, ba jeg prosjekt-deltagerne om muntlig å avgrense "helse" i forhold til "trivsel". Omtrent samtlige sa at begrepene lå svært nært opp til hverandre, og at prosjektet kanskje like gjerne kunne kalles et trivsels-prosjekt. Prosjektlederen sa at "helse er på en måte alt, det går an å jobbe med nesten hva som helst innenfor et helse-prosjekt". Diskusjoner jeg overvar i prosjektgruppen om hva de skulle engasjere seg i, kunne like gjerne ses som trivsels-tiltak som helse-tiltak.

Folk som ikke var helsearbeidere brukte trivsel på en måte som lå nært opp til prosjektgruppens bruk av "helse og trivsel". Trivsel er et vidt begrep for begge gruppene, og favner de fleste aspekter folk mener er viktig for å ha det bra. Helse oppfattes derimot svært ulikt; for den ene gruppen som trivsel, for den andre som å være fysisk frisk. Å trives ble f.eks. knyttet til å være frisk, å ha sine i nærheten, ha venner, ha en interessant jobb, å kunne være til nytte, gjøre ting man liker...

Trivsel favner mange aspekter ved et godt liv for begge gruppene. Det gir et bedre inntak til sammenligning av hva man legger i et godt liv.

Helse på dagsorden

De utgangsspørsmålene jeg hadde under 2), blir delvis besvart i oppgaven. Den hypotesen jeg skal sannsynliggjøre i oppgaven, er imidlertid mer presis, og angir en endring fra prosjektets ide-fase og til utformingen etter et års arbeid. Hele drøftingen i oppgaven er et forsøk på å vise sosiale og kulturelle prosesser som fører til at prosjektgruppen gradvis og ikke-intendert, fraviker de visjoner de hadde i starten. Jeg forsøker å se prosjektets strategier og ideer i lys av sosiale og kulturelle rammer, for slik å bidra til en forståelse av prosjektets dreining i løpet av et år. Hypotesen gjentas her:

Prosjektgruppens ønske om å skape samarbeid blant folk om hverandres helse, erstattes gradvis av bedret samarbeid blant de utdannede om å skape tiltak for "de andre".

Min hovedmålsetting i oppgaven er inspirert av Barths prosessanalyse (Barth 1966), og analyser som tar utgangspunkt i hans teorier. Før feltarbeidet startet gikk mine teoretiske interesser i mange andre retninger enn de Barth har trukket opp. Hans vektlegging av et aktør-orientert perspektiv, for å få innsikt i samfunn var allikevel grunnleggende også i min tenkning.

Barth var opptatt av å forklare hvordan sosiale former endres og vedlikeholdes, og har laget en modell som har hatt stort gjennomslag (særlig) i norsk antropologi. Jeg skal i korte trekk redegjøre for noen sentrale poenger i hans prosessanalyse.

Perspektivet tar utgangspunkt i en grunn-holdning der mennesker (;aktører) gjennom sine handlingsvalg skaper samfunn. Grunnholdningen føres gjerne tilbake til Weber, og settes i kontrast til det Durkheimianske standpunkt at samfunnet eksisterer uavhengig av individene og determinerer individuelle handlinger.

Gjennom å se på aktørers valg av handlinger i konkrete situasjoner og sett i lys av rammebetingelser, kan vi oppdage systematiske formtrekk. Feltarbeidernes deltagelse i mange forskjellige samhandlingssituasjoner, gjør at vi kan oppdage hvordan formtrekk genereres. Formene kan gjenskapes av aktørene, eller de kan endres - og vi må empirisk oppdage hva,

hvordan og på hvilket nivå, som endres eller vedlikeholdes. Poenget for Barth er å forstå prosesser bak de sosiale formene, enten formene nå framstår som stabile, eller i endring.

Min hypotese angir den dreining jeg mener å se i prosjektets innhold i løpet av den perioden jeg gjør felt-arbeid. Oppgaven viser prosesser som fører til at den endringen prosjektgruppen i utgangspunktet ønsket å bidra til, ikke blir noe av. I stedet for at flere folk i lokalsamfunnet (på tvers av eksisterende grupper) deltar i å skape trivsel for hverandre, skjer det en konsolidering av en gruppes ideer og samhandlingsstil.

Samhandlingssituasjoner og samtaler gir data for min analyse av samhandlingsstiler og implisitte kulturelle rammer. I tråd med Barths grunn-ideer skal jeg trekke fram konkrete samhandlingssituasjoner, for å vise hvordan prosjekt-deltagerne er med på å skape en annen type prosjekt enn de i utgangspunktet tenkte seg. Jeg skal ikke gi noe dekkende bilde av alle de tiltak prosjektet har deltatt i.

2.2. FORSKNINGSMETODE

"We would not be so naive as to claim that we offer here members' own views of their cultures. Rather, these essays are, strictly, anthropologists' constructions of members' views. These constructions are inevitably informed by particular theoretical inclinations and by the peculiar circumstances of the various field studies".
(Cohen 1982, s.1)

Min intensjon i denne oppgaven, er i tråd med Cohen's, å lage min egen antropologiske konstruksjon - forståelse - av aktørenes handlinger og meninger. Gjennom arbeidet håper jeg å bidra til å sannsynliggjøre noen sammenhenger som jeg oppdaget gjennom mitt feltarbeid. Det jeg nå skal gjøre, er å vise noen av de "spesielle omstendighetene" jeg inngikk i som feltarbeider på Strand. Først skal jeg gi en kort drøfting av feltarbeid med vekt på "subjektivitets-problemet" som diskuteres i forbindelse med antropologens rolle som deltagende observatør.

Helse på dagsorden

Feltarbeidet; at man deltar sammen med, og deler erfaringer med dem man studerer, er den helt grunnleggende metodiske tilnærmingen i sosial-antropologisk kunnskapsproduksjon. Problemstillinger og teoretiske perspektiver i analysene er mangeartede, men faget definerer seg selv med referanse til dets distinkte og særegne metode; feltarbeidet (at det finnes flere antropologiske analyser som ikke bygger på eget feltarbeid, kan ikke rukke ved feltarbeidets sentrale posisjon i faget).

I det mest typiske feltarbeidet reiser antropologene av gårde til fremmedartede samfunn og lever sammen med folk i en eller annen landsby som deltagende observatører. Gjennom å delta og observere lærer de om kultur og samfunn, og kan dra hjem og skrive analyser om "de andre".

Faghistorisk var antropologen selv lenge helt fraværende i sine tekster om kultur og samfunn, utfra en antagelse om at subjektive opplevelser underminerte feltarbeidet som grunnlag for objektiv vitenskapelig analyse. Det var viktig å få aksept (i det vitenskapelige samfunn) for at antropologiske analyser om virkeligheten var objektive, og avspeilte virkeligheten; realitetene. Synet knyttes til en positivistisk, eller modernistisk forskningstradisjon (Barth betegnes gjerne som en typisk positivistisk forsker).

Den andre ytterligheten kan representeres ved den postmoderne kritikken som gjør forskerens rolle til det helt sentrale i analysen. Det eneste vi kan formidle er vår subjektive opplevelse av en annen kultur, det fins ingen objektiv virkelighet utenom de ord som beskriver den (eks. Clifford and Marcus 1986).

Hastrup (1992) knytter det første standpunktet til "realisme" (;positivisme), det andre "konstruktivisme". Hun skriver at inntil den postmoderne kritikken startet, hersket realismen suverent.

Hennes argument er at antropologien hverken kan forkaste at det finnes en virkelighet utenom oss selv, eller at vårt subjekt er helt sentralt i hvordan vi får innsikt.

"Vi står altså med et paradoks. På den ene side hevder antropologien at være forpliktet på virkeligheten, mens det på den annen side fastslås at virkeligheten ikke kan forstås utenom os selv." (Hastrup 1992, s.56)

Feltarbeidets dobbelte natur gjør imidlertid etter hennes syn refleksivitet til en essensiell del av antropologien, fordi antropologen får innsikt i de andres virkelighet gjennom å bruke seg selv, og gå inn i relasjoner med de andre.

Refleksiviteten er nødvendig, for å vise hvordan interaksjonen mellom antropologen og de andre påvirker den empiri som begge parter er en del av. Den bidrar til en oppmerksomhet på ens egen plassering i det "kommunikative rom" (op.cit.), til å gjøre eksplisitt hvordan data og analyse framkommer i forskningsprosessen.

Hastrups syn kan ses i sammenheng med Okely's (1992) diskusjon av antropologens "autobiography" (hun behandler autobiografi og refleksivitet som synonyme begrep) i antropologiske tekster. Hun skriver avslutningsvis i artikkelen:

"Autobiographical accounts of fieldwork are not confined to self-understanding in a cultural vacuum. They show how others related to the anthropologist and convey the ethnographic context." (op.cit., s.22)

Jeg støtter meg til disse forfatterne når jeg prøver å være refleksiv på min egen rolle, og deler av min bakgrunn, som hadde betydning for hvilke relasjoner jeg inngikk i på feltarbeid.

Mitt eget feltarbeid

Mitt eget feltarbeid foregikk i hovedsak i to forskjellige felt på Strand, i prosjekt-sammenhenger og i miljøer knyttet til kvinneforeninger. Jeg deltok i mange forskjellige sammenhenger med deltagere i hver av gruppene for seg, og også i sammenhenger hvor det var deltagere fra begge gruppene.

Jeg fikk en ganske forskjellig rolle i de to miljøene jeg sammenligner i oppgaven. Det har i høy grad har påvirket de innsikter jeg har fått, og dermed den endelige analysens utforming. Det har medført at jeg i deler av den videre teksten er synlig der jeg mener at det har relevans for mine oppdagelser underveis. Jeg skal imidlertid her gi en bakgrunn for den ulike rolleutformingen og typer relasjoner jeg inngikk i på ulike arenaer.

Helse på dagsorden

Da jeg startet å gjøre feltarbeid på Strand, hadde jeg allerede bodd et år i nabobygden Nes. Jeg kom flyttende sammen med mann og et barn, etter å ha bodd 10 år i Oslo. Det siste jeg gjorde før jeg forlot Oslo, var å avlegge mellomfags-eksamen i sosial-antropologi ved universitetet der. Å komme til et lite sted på Nord-Norge kysten, opplevdes som dramatisk forskjellig fra min tilværelse i Oslo.

Jeg begynte imidlertid å ta vakter som sykeleier på sykehuset, og etterhvert også som lærer på sykepleierskolen - og inngikk etterhvert i nettverk som besto hovedsaklig av andre utdannete, tilflyttede, unge par med små barn.

Jeg fikk høre om helse-prosjektet på Strand gjennom bekjente, som også formidlet kontakt med et av medlemmene i prosjektgruppen.

Jeg kjente ingen av deltagerne i prosjektgruppen fra før, men de var alle profesjonelle helsearbeidere. Jeg delte derfor i utgangspunktet mange av deres innforståtheter, og opplevde at jeg selvfølgelig gled inn i gruppens måter å samhandle og kommunisere på. Det var vanskelig å få et utenfra-perspektiv på gruppen, jeg var på ingen måte noen "kulturell novise" i dette miljøet (jfr. diskusjoner om problemer med å gjøre "anthropolgy at home", se eks. debatt i Norsk Antropologisk Tidsskrift 1/1991).

Det var først da jeg begynte å arbeide for å få innpass i grupper som jeg antok var ulike fra prosjekt-gruppen, at jeg begynte å gjøre oppdagelser om bakenforliggende sammenhenger i miljøer knyttet til prosjektgruppen.

I en fase på 3-4 måneder, brukte jeg bevisst det meste av tiden sammen med folk som ikke hadde noe med prosjektet å gjøre, og var omtrent ikke til stede i prosjektsammenhenger.

De miljøene jeg inngikk i, var kvinne-miljøer der deltagerne i hovedsak var middelaldrende og eldre, og de fleste var hjemmевærende husmødre.

Den forutgående involveringen i prosjektgruppen, ga bakgrunn for en opplevd forbløffelse over hvor ulikt deltagerne i kvinneforeningene forholdt seg til meg og hverandre, hvordan de snakket om dagene sine, relasjonene og livene sine. Jeg begynte etterhvert å se prosjektgruppen fra "de andres" ståsted.

Kontrasten og sammenligningen var helt nødvendig for å få innsikt både i kvinnegruppen og i prosjektgruppen. I kapittel 4 og 5 skriver jeg mer om hvilke relasjoner jeg ble del av i de to gruppene, og bruker det direkte i en del av analysen.

Videre vil jeg i teksten beskrive både fysiske omgivelser og settinger relativt inngående når jeg gir de empiriske beskrivelsene analysen bygger på. Jeg skal derfor ikke gå mer i detalj på arenaer, deltagere og tema i denne delen av oppgaven.

I skriveprosessen har jeg også benyttet anledningen til å sende deler av mine tekst-utkast tilbake til noen av Strand-væringene. Å gjøre feltarbeid "hjemme" har den fordelen at de vi skriver om også kan lese våre tekster. Det har vært utrolig inspirerende å få deres tilbakemeldinger, både deres støtte og deres kritiske kommentarer.

Primært var jeg interessert i deres tilbakemeldinger på mine empiriske beskrivelser i settinger hvor de hadde deltatt. Mine analytiske slutninger er mine egne, men hviler på en empiri utformet på bakgrunn av erfaringer jeg har delt med dem. Det ble derfor viktig for meg at mine beskrivelser, og også mine analyser vekte gjenklang hos dem.

Deres interesse og kommentarer har bidratt til utdypinger og endringer i teksten. Kommentarer som går på at beskrivelsene er gjenkjennelige og at det er spennende å lese analysene av dem, har også bidratt til at jeg har blitt styrket i troen på mine analyser og min framstillingsform.

En bemerkning påpekte at mine beskrivelser av de to gruppene svært ulike, tekstutformingen er forskjellig når man beveger seg fra den ene gruppen til den andre. Det ble satt spørsmålsteget ved om dette var ønskelig, og mitt svar er ubetinget ja. Jeg er svært glad hvis jeg i teksten har klart å formidle erfarte stemninger bak det sagte, de gir kanskje vel så viktig innsikt som det verbalt uttrykte.

2.3. TEORETISK FORANKRING

Mine beskrivelser, analyser og framstillingsform er som det vil framgå av teksten inspirert av mange forskjellige antropologer. Jeg skal ikke her gi noe teoretisk, fastlagt rammeverk som jeg anvender i analysen; oppgaven er ikke et forsøk på å "bevise" en bestemt teori's anvendelse ved hjelp av empirisk materiale. Begreper og teori er hjelpemidler i forståelsen av empirien.

Med utgangspunkt i intensjonen om å sannsynliggjøre funnet i hovedhypotesen, vil jeg la empiriske beskrivelser få en sentral plass. Jeg kommer til å utlede, forklare og ta i bruk forskjellige begreper og teoretiske innfallsvinkler som kan belyse empirien underveis.

Jeg skal allikevel her framheve noen fellestrekk ved de antropologene og studiene som har vært mest inspirerende i arbeidet med oppgaven.

Som skrevet i 2.1., kan Barth's prosessuelle tematisering gjenkjennes i den målsettingen jeg har formulert. I tillegg er jeg influert av hans interaksjonistiske (samhandlings-) perspektiv, som kan føres tilbake til Goffman(1959), og hans vektlegging av nitide empiriske studier.

Disse tyngdepunktene kan gjenkjennes hos de fleste av forfatterne jeg direkte referer til i teksten. Eks. Grønhaug, Gullestad, Holthedal, Rudie, Saugestad, Wikan har alle fått sin grunnleggende antropologiske skolering i en barthiansk inspirert tradisjon. De har imidlertid alle vært med på å utvikle og flytte tyngdepunkter i forhold til hans grunnleggende tematiseringer.

En viktig forskyvning har vært perpektivet på aktørene. Barth's utgangspunkt i aktører som strategisk velgende har bl.a. gjennom disse forfatternes studier gitt et fokus også på aktørene som meningsskapende. Studiene med vektlegging av identitets-håndtering er gode eksempler på å integrering av de to perspektivene på aktørene (eks. Rudie ed.,1984).

De fleste av forfatterne nevnt ovenfor har også det til felles at de har gjort studier i Norge. Lesning og sammenligning med disse studiene har hjulpet meg å tenke i forhold til mitt eget

materiale. Gullestad og Holtedahls monografier har vært inspirerende i mitt forsøk på å utlede og sammenligne verdier og meningssystemer basert på egen empiri. Deres tekster gir også levende og deltaljerte empiriske beskrivelser og analyser, noe jeg selv etterstreber.

Mange av de viktigste inspiratorene har det til felles at de er kvinner. Etter lesning av mye ulik antropologi, finner jeg at der er kjønnsforskjeller både i hva antropologer fokuserer på og i hvordan de skriver antropologi.

Refleksivitets-debatten knyttes av flere nokså direkte til kjønn, i det kvinner i større grad argumenterer for, og faktisk reflekterer over de delte erfaringene i feltet gjennom sine tekster (jmf. Kirschner, 1987). Det gir etter mitt syn grunnlag for en mer "erfarings-nær" antropologi. Geertz (1984) introduserte begrepet, og skriver om formålet med slike analyser:

"To grasp concepts, which for other people is experience-near, and to do so well enough to place them in illuminating connection with experience-distant concepts theorists have fashioned to capture the general features of life..." (Geertz 1983, s.125)

Geertz kritiseres av bl.a. Wikan (1990), fordi han metodisk ikke legger grunnlag for en erfarings-nær antropologi. Det er, på tross av kritikken, mulig å holde fast ved de intensjonene han skisserer: Å prøve å framstille erfaringsnære oppfatninger (og vi kan tilføye samhandlingssituasjoner), og belyse dem ved hjelp av teoretiske begreper.

Wikan knytter erfarings-nær antropologi til en målsetting om at teksten skal vekke gjenklang hos leseren (Wikan 1990, 1992). For meg er det tekster med utfyllende og refleksive empiriske beskrivelser som mest troverdig løfter fram de bakenforliggende rammene, vekker gjenklang og hjelper meg til å forstå. De fleste av tekstene jeg referer til i oppgaven, klarer etter mitt syn å gjøre nettopp dette, og de har dermed vært viktige eksempler til etterstrevelse.

Jeg skal så gi en oversikt over oppbygningen av oppgaven, bruk av empiri og analysmåter jeg tar i bruk i de ulike delene av oppgaven. Kapitlene varierer med hensyn til type og mengde

Helse på dagsorden

empiri, og hvor erfarings-nære begreper og analytiske vinklinger jeg velger. Jeg skal gi en lesernøkkel for oppbygningen av oppgaven med en gjennomgang av hvert av kapitlene.

Kapittel 3 og 4 henger sammen, og kan karakteriseres som en samhandlingsanalyse. Kapittel 3 inneholder empiriske beskrivelser av to forskjellige møter, og tar leseren med inn i hver av de to gruppene jeg sammenligner i oppgaven.

I kapittel 4 utleder jeg sentrale begreper til hjelp i å forstå rammene bak samhandlingen (;slik de skapes og gjenskapes i de to gruppene). Sentrale begreper her er status, rolle, identitet, sosiale relasjoner, konstruksjon av sosiale personer og tilslutt kultur forstått som relevansregler, eller handlingsskjema. Jeg anvender her grunnleggende antropologiske begreper som er anvendbare i sammenligning mellom grupper. I siste del av kapittelet anvender jeg funnene fra analysen i et forsøk på å vise konsekvensene av relevansregler for utviklingen av prosjektets metoder.

Sammenligningen vektlegger forskjellene, og ikke likhetene, mellom de to gruppene. For å få fram kontrasten mellom gruppene, har jeg imidlertid vektlagt likhetene innad i gruppene. Analytisk blir dermed deltagerne i hver av gruppene mer like enn de er i virkeligheten, og variasjon problematiseres i liten grad. Jeg skaper nærmest en dikotomi ved hjelp av de begrepene jeg velger. Gullestad skriver om slik dikotomisering:

"Faren ved å operere med dikotomier, er at de gir et unyansert bilde av alle mellomtilfellene som også finnes. Fordelen er at kontraster gjør det lettere å åpne folks øyne for at det er forskjeller og at disse forskjellene er konsekvensfylte.(Gullestad 1985, s.142)

Vi kan anta at alle aktører på hver sine måter utgjør "mellomtilfeller". Analytisk blir det i denne oppgaven i alle de kommende kapitlene viktig å vise forskjellene mellom gruppene, med bakgrunn i den fordelten Gullestad poengterer. Det er allikevel viktig å være klar over at en slik analysemåte til en viss grad øver vold på variasjon mellom individene.

Kapittel 5 gir en utdyping av handlingsskjema, gjennom en analyse av tidsbruk og verdier i de to gruppene. Empirien i kapitlet består i hovedsak av rammer rundt samtaler, og samtaler med tre ulike kvinner. Ved hjelp av deres historier utleder jeg to verdi-områder som har innvirkning på folks dagligliv, og som gir mulighet for å snakke om to forskjellige måter å trives på. Kapittel 5 er det mest erfaringsnære kapitlet i det jeg utleder verdi-områder utfra ord og begreper de selv bruker, og prøver å fortolke innhold utfra bruk i forskjellige kontekster.

I kapittel 6 vil jeg så knytte sammen drøftingene fra de foregående kapitlene. Jeg skal se dem i lys av andre begreper; livsstil og levesett, sosiale felt, modernitet og nettverk.

Denne delen av analysen er på et mer abstrakt nivå, jeg gir generaliseringer basert på de tidligere analysene. Kapitlet knytter samhandling og samtaler på mikro-nivå til prosesser i større felt og mer abstrakte begreper.

Kapitlet gir en drøfting primært av prosjekt-gruppen. Det knytter tidligere funn mer direkte til en sannsynliggjøring av hovedhypotesen.

Helse på dagsorden

KAPITTEL 3 : TO MØTER

"Det er en del av jobben min å sitte i møter. Jeg vil tro at mellom førti og femti prosent av tida går med til møter. Men jeg møter dem som bruker åtti prosent på møter" (Arne Øien, sitert i Møteboka 85)

I dette kapittelet skal jeg beskrive to forskjellige møter. Møtene foregår på ulike steder, har ulike deltagere, oppgaver og historie. Felles er at begge grupper møtes på Solstrand ca. 1 gang pr. måned på kveldstid.

Det første møtet er i en av de tradisjonsrike kvinneforeningene på stedet, der deltar 15 kvinner fra 45 år og oppover. Det andre møtet foregår i styringsgruppa for helseprosjektet, der deltar 7 personer mellom 30-50 år. Jeg har vært deltagende observatør på flere møter i begge gruppene, og har valgt ut et møte fra hver av dem som empiriske eksempler.

Jeg vil gi en kronologisk beskrivelse av hva som skjer i de to møtene fra begynnelse til slutt. Beskrivelsen bygger på egne feltnotater, samt skriftlig innkalling og referat fra styringsgruppe-møtet. I tillegg vil jeg bruke data fra samtaler med noen av deltagerne i hver av gruppene, der de forteller om hvordan de opplever selve møtene og relasjonene til andre i gruppen.

Kapittelet vil gi empiriske beskrivelser, av selve møtene og av hvordan deltagere snakker om gruppene sine. Min analyse utfra datagrunnlaget som gis her, kommer i de påfølgende kapittele.

3.1 PÅ MØTE I KVINNEFORENINGEN

Når jeg kommer på møtet sitter kvinnene rundt et langbord i vinkel og hører på at formannen leser opp rapport fra foreningsarbeidet. Det er 12-15 kvinner til stede. De er fra ca. 50 år og oppover til ca 75 år. 50-åringene sitter for den ene enden av bordet, i nærheten av formannen. Formannen har med seg noen mapper med papirer, rapporter og diverse i, det har også kassereren. De andre har ikke med seg papirer, men tre av dem har med seg håndarbeid.

Alle har på seg pent tøy, noen er i buksedresser, andre har kjoler. Håret er ny-stelt, og det dufter av parfyme i lokalet. På bordet er det hvit duk, og dekket med kopp og asjett og serviett til hver. Det er stearinlys på bordet.

Lokalet preges ellers av at det brukes til mange formål. Nå brukes det bl.a. til aktiviteter for barn. Det er derfor bilder med barnemotiver på veggene, og en del leker i andre enden av rommet.

Når jeg kommer stopper formannen å lese, og ønsker meg velkommen. Hun presenterer meg som en observatør som skal skrive om Strand. (Jeg har truffet noen av damene før, men de fleste er ukjente for meg.)

Så starter hun forfra med å lese årsrapport, for det er bra hvis jeg får høre hele. Mens rapportene leses sitter alle og hører på. Det er små kommentarer til regnskap og rapporter. Stemningen er god, flere bemerker at foreningen går med overskudd og at de er jo en rik forening. De klapper etter hvert regnskap.

Neste punkt er valg av nytt styre. Hvert år skiftes halvparten av styremedlemmene ut - de velges for to år. Under denne delen av møtet skifter stemningen. Leder for valgkomiteen innleder med å fortelle om hvor vanskelig det er å få folk til å stille opp, at det er de samme som rullerer på vervene. De har allikevel på forhånd klart å få nok folk til å stille til de ledige vervene, utenom nestleder. Else, ca.50 år, har på forhånd ringt og snakket med de hun trodde ville stille opp, og nå er lista med navneforslag klar. Men, de må ha nestleder... Formannen sier at neste år går hun ut, og medlemmene må tenke seg om, om de skal fortsette som forening. Ledervervet er jo ikke noe man har på livstid....

Sigrid sier: "Nei, vi må få med flere unge - vi gamlingene klarer ikke å stille opp." Hun får ikke noe respons på dette fra de unge. Sigrid er 75 år, og har vært med i foreninga i alle år. Hun sier henvendt til meg at ja før, da var det jo ei stund så mange unge med - de starta opp med så mye forskjellig, og så bare slutta de etter en stund. Når det var ung-forening var det med mange unge, men så slo vi oss sammen igjen - og da slutta de nesten alle sammen. "Så sitt vi igjen, vi gamlingen".

Resten av de gamle sier svært lite, sitter alvorlige og ser i veggen eller i bordet mens valgdelene holder på. Det kommer spredte forslag, men de foreslåtte rister bestemt på hodet. Til slutt blir det enighet om at nestleder- vervet får stå åpent. De andre blir valgt ved akklamasjon. Venke, formannen, ser oppgitt ut mens det holder på. Hun kommer med noen få kommentarer på at det ikke går an å drive forening alene. Hun får støtte av de andre unge, som også sitter i styret. De gamle ser fortsatt forbi og over henne. En av dem sier lavt, rettet mot meg: "Venke kan vel godt holde på med det her, hun er jo hjemme hele formiddagene."

Straks valgene er unnagjort, går praten livlig rundt bordet: Om hvorfor Brita ikke er her i dag? Nei, mannen er "pjusken". Han måtte ha Nitro i dag, så hun ville ikke gå fra ham. En annen kommenterer at hun trodde da ikke at det var hjertet med han, han har jo hatt slag? Joda, det er hjertet også. Sigrid spør en av de andre om mannen hennes er kommet hjem fra sykehuset ennå, og får til svar at han kom hjem i dag...

Så fortsetter møtet, med å finne noen som kan dra på kretsmøte. Ellinor kan dra, og da blir det snakk om hvordan det går med kantinedriften som pensjonistforeningen driver. Ellinor kjenner til dette, for hun er med der også, og kan fortelle nytt.

Neste sak er forberedelse av basar i foreninga. Dette har lang tradisjon i foreninga, og gir inntekter. Formannen sier hvilken formiddag de starter forberedelsene, og mange sier at de kommer. Dette året har en av de andre foreningene på stedet sagt at de kan hjelpe til å selge lodd, under solfesten.

Helse på dagsorden

(Handelsstanden arrangerer solfest i anledning av at sola er kommet tilbake; det er papp-soler i alle butikkvinduer, spesielle tilbud i butikkene, solboller hos bakeren, og i tillegg deltar frivillige organisasjoner).

Venke sier så at de skal prøve å starte studiering. Det er kommet et opplegg fra sentralstyret, for at medlemmer skal lære mer om foreningen sin. Hun inviterer spesielt meg til å delta. Ellers blir det folk i styret som blir med. Ingen av de eldre er interesserte.

Så leser Venke opp noen rundskriv fra sentralt hold.

Forslag om å lage tema-uke til høsten "barn og omsorg" med eksempler på hva det går an å gjøre. Venke sier her at "det er så mye vi kunne gjøre, men hvor skal jeg ta alle de aktive medlemmene fra?"

Neste rundskriv er en også fra sentralstyret, en oppfordring til å skrive protestbrev til NRK mot at nyhetene skal flyttes fra klokken 19.30 til klokken 19.00. Venke presenterer dette som utrolig at styret engasjerer seg her...

Det blir mange kommentarer rundt bordet til dette, mange mener noe. "Det får være måte på..." "Det går jo an å bruke av-og-på knappen også hvis ikke ungene skal se!" "Foreldrene kan vente til kveldsnytt, det er jo utvidet nå." Stemningen er negativ. En spør om noen så det innslaget om nakenbaderne her om kvelden, og det blir noen kommentarer og latter til dette.

Så sier kveldens gjest, leder for Frivillighetssentralen, at hun godt kan tenke seg å skrive et sånt kort...Da sier Venke at jo, det er jo egentlig bare å sende et sånt kort på vegne av foreninga. Hun sier at det kan de gjøre. Ingen av de andre sier noe mer.

Etter dette skal Marianne, lederen for Frivillighetssentralen, prate. Samtidig skifter mange stilling på stolen og begynner å prate med hverandre. Marianne sier at det ser ut for at folk er kaffetørste, og at hun godt kan prate mens de drikker kaffe. Alle er enige i dette, og praten går igjen rundt bordet, mens noen av damene setter inn fat med loff med pålegg, lefser, formkake, skoleboller - og skjenker i kaffe rundt bordet. Det prates om håndarbeid, om

maten, om den forestående reisen en av dem skal ut på.. Alle de gamle prater mye nå, mange av dem har vært stille under den første delen.

De som sitter i nærheten av meg, begynner å prate med meg. De spør hvor jeg bor, hvor jeg kommer fra, hvorfor jeg kom hit, hvem jeg er gift med, om jeg har unger, om jeg har slekt her oppe, kommenterer min gravide mage, om jeg kjenner noen på stedet... Jeg svarer og spør tilbake, og samtalen går videre om dem, meg, foreningen og Strand.

Så begynner Marianne å prate, men hun har vanskelig for å fange oppmerksomheten. Folk har akkurat kommet i gang med å prate og drikke kaffe. Praten stilner etterhvert. Marianne starter med å fortelle om tanken bak Frivillighetssentralen, at det er mye folk kan gjøre for hverandre som ikke det offentlige trenger, eller kan ta seg av. Det er ikke meningen at sentralen skal overta hverken for det offentlige eller de frivillige organisasjonene. Tanken er at de skal bidra og støtte i gråsonen mellom dem, prøve å organisere frivillig bistand. Siden dette er et helt nytt tiltak, er Marianne avhengig av innspill fra organisasjoner og enkeltpersoner. Det er fint om de kan komme med tanker om hva sentralen skal engasjere seg i.

En av de eldre sier at nå har hun ringt vaktmestertjenesten i kommunen tre ganger for at de skal "renske veik" i ovnen for henne, men de kommer aldri. Så nå har hun fått en slektning til å gjøre det for seg, det er godt at man har andre å spørre.. Når hun har sagt det, legger hun armene over kors og setter seg tilbake på stolen.

Marianne sier at vaktmester-tjenesten ikke er en del av Frivillighetssentralen, men at det er synd hvis de skal få et sånt inntrykk av vaktmester-tjenesten. Det hun vet, er at den kommunale vaktmesteren bruker det meste av tiden til å montere hjelpemidler og bygge om boliger sånn at folk kan bo hjemme lengst mulig. Ingen sier noe mer om dette temaet.

En annen sier at hun kunne trenge hjelp til å ordne i kjelleren etter oversvømmelsen for noen uker siden. Men kommunen har visst ikke noen som kan gjøre sånt noe? Er det sånne ting det går an å spørre sentralen om?

Helse på dagsorden

Marianne svarer at kanskje det er sånne ting... Hun fortsetter med å si at en mulighet i hennes jobb er å lage to lister; en over de som trenger hjelp, og en over de som vil hjelpe. Så kan hun sitte på kontoret og administrere det. Men det er ikke sånn hun tenker seg arbeidet nå, og hun trenger ideer til hva sentralen skal gjøre.

Hun som har vann i kjelleren sier at det hadde vær fint med en sånn liste, så kunne man jo ringe og få hjelp... Flere av de andre nikker og sier at det hadde vært fint.

To av de yngre spør om sentralen kunne ta seg av gressklipping foran eldreboligene? De har fått skoleelever til å gjøre det tidligere, men det er ikke så lett. Marianne er i tvil, og spør om det ikke egentlig er en kommunal oppgave? Else sier at det er foreningens ansvar, men at de ikke har folk som kan ta seg av det.

Marianne foreslår at de tar kontakt med skolen. De har noen timer hver uke som heter "praktisk-sosialt-kulturelt" arbeid.

Kanskje en klasse for eksempel kunne ta seg av eldreboligene både ute med gressklipping, rydde inne og være sosiale med de eldre osv.. Ikke klar respons på dette, men ja, kanskje.. akkurat det med gressklipping er jo egentlig mest aktuelt når skolene har ferie.

Så forteller Marianne om at de har tenkt å starte opp "Sosial-kanalen" på nærradioen. Prosjektleder for helseprosjektet, leder for lokalutviklings-prosjektet og Marianne har tenkt at det kunne være et innringningsprogram. Hun håper at folk vil ringe inn med ideer, tanker, kritikk, de er avhengige av innspill fra folk. Ingen gir noe direkte svar på dette.

Sigrids kommentar til meg er at "før i tida trengte vi ikke noe sentral for frivillig arbeid. Folk hjalp hverandre før. Nå har folk så mye å gjøre, de har ikke tid til å hjelpe hverandre.."

Så er det tid for loddsalg. Alle har med seg en gevinst, og hver tar lodd for ca. 20-30 kroner. Mange livner til nå, det blir mye spøking og småprat. Engasjementet er der under trek-kinga, mye kommentarer og latter. De aller fleste vinner, noen flere gevinster. Og hver av dem blir åpnet og kommentert.

Til slutt får en av styremedlemmene en lysestake i gave fordi hun alltid stiller opp for foreninga. Det kommenteres rundt bordet at det var vel fortjent, og alle klapper. Marianne får et krus fordi hun tok seg tid til å komme, det var fint å få høre på henne.

Så får jeg også et krus, for at jeg har kommet, og de ønsker meg lykke til med skrivinga. Jeg reiser meg, og takker for kruset. Noen av de som har sittet lengst borte spør om det er så at jeg bor på Nes? Er det sånn at jeg kjører helt hit på kveldene? Jeg svarer ja, og sier noen ord om at jeg skal skrive oppgave fra Strand og hva jeg har tenkt å skrive om, og at det tar lang tid før jeg er ferdig... Møtet løses opp. Ragnhild, en av de eldre sier at det neste møtet blir holdt hjemme hos henne i stedet for her i lokalene.

3.1.1. Foreningen før og nå

Kvinneforeningen er en av de "gamle" foreningene på Strand, den startet på begynnelsen av dette århundret. Flere av de eldre forteller om at før, da var jo alle med i foreninga. Det var lenge flere lokale lag av kvinneforeningen på stedet, en i hver del av bygda. De møttes hjemme hos hverandre, og "alle" kvinnene deltok.

"Det var nå liksom ikke noe spørsmål om du skulle bli med, jeg kom inn i foreninga da jeg var noen og tjue. Jeg var så vandt med foreninga hjemmefra, det var nå en selvfølgelig del. Moren min var med i alle år, og det var møter hjemme mens jeg vokste opp. Så det var naturlig at vi ble med når vi ble voksne.

Men nå vil ikke de unge være med, de har ikke tid til sånt noe. Nå er det jobb og unger og alt mulig, de har det så travelt alltid." (Else, 74 år)

Elses opplevelse av foreninga kan gi en bakgrunn for å forstå "de eldre" i foreninga på møtet. "De eldre" og "de yngre" er en emisk kategorisering; en medlemmene selv bruker. Den viser til at medlemmene grovt kan deles i to generasjoner kvinner. "De unge" er en kjernegruppe på 4-5 kvinner rundt 50 år. De fleste av dem er i styret. "De eldre" er kvinner i pensjonsalder som utgjør hoveddelen av medlemmene.

Helse på dagsorden

"De eldre" har vært med i foreninga alltid, og det meste av tiden har møtene vært hjemme hos medlemmene. Foreningen var et sted å møtes, de samlet inn penger til gode formål, organiserte omsorg, drakk kaffe og pratet. Det har vært en del av foreningslivet å komme sammen og prate om barn, de man har omsorg for, arbeidsoppgaver, hvem som er syke og friske, hva som er rett og galt.

Da Venke holdt jubileumstale for noen år siden, sa hun bl.a om foreningen:

"Det er et kvinnemiljø hvor det skjer noe positivt. Det rommer både kaffekoppen og diskusjonen om narkotika-problemer blant unge, både stearinlys og budsjettforslag... både samtale om barn og barnebarn og framlegging av planer for eldreboliger...."

Venke framhever to typer kvaliteter ved foreningen. På den ene siden det sosiale fellesskapet, som også de eldre vektlegger i samhandlingen i møtet. På den andre siden at foreningen løser viktige samfunnsoppgaver på en seriøs måte.

Det går an å se uenigheten mellom de eldre og de unge i møtet som en uenighet i prioriteringer. De eldre vektlegger det sosiale fellesskapet i foreningen. Den skal være et sted de treffer kjente, og får høre nytt innenfor rammen av et godt formål. Mange av dem er mye alene ellers, og foreningen er et av deres møtesteder.

De unge vil gjerne at foreningen skal være mer aktiv med å gjøre ting; prioritere arbeid med samfunnsoppgaver. De ønsker en endring i foreningen, som også er i tråd med det ledelsen i Oslo foreslår. De får ikke de eldre engasjert i dette, de forholder seg passive når det kommer nye forslag på bordet.

De unge jobber også mye for å rekruttere nye unge medlemmer, men det er vanskelig fordi mange tror at foreningen bare er et sted hvor "kjerringene kommer sammen for å strikke og sladre, og så er det mye loddsalg og sånt".

"De unge som har blitt med de siste årene, er nå blitt med fordi de kjenner meg og vil hjelpe meg", sier Venke. Hun er redd for hvordan det skal gå med foreningen når hun slutter som formann om et år. Det er ingen som vil overta, og hun sier at hun ikke orker å lede det mer.

De andre av de unge støtter henne på det, de er lei av at det er de samme som stiller hele tiden.

De eldre jeg har snakket med sier at det ordner seg nok neste år også, det gjør det jo hvert år. De må bare få med flere unge, for "vi må jo nesten regnes som æresmedlemmer - vi har vært med i styret nesten alle sammen før.."

3.2. PÅ MØTE I STYRINGSGRUPPA

Møtet jeg nå skal beskrive er et av mange styringsgruppe-møter. Jeg har valgt ut det første møtet etter at prosjektlederen har startet i jobben sin. Det er første gang han leder møtet. Håkon har mange års erfaring fra høyere stilling i kommunal helse/sosial-tjeneste, noe som innebærer at han er fortrolig med møtevirksomhet gjennom arbeidet.

I tillegg til prosjektlederen, er det også en kommunal representant i gruppa. Han har vært på noen få møter i gruppa tidligere. Resten av styringsgruppa har hatt møter ca. 1 gang pr måned gjennom et par år, og er samkjørt på sin møteform.

Det er altså det første møtet etter at prosjektet er i gang, og med denne sammensetningen av deltagere.

Alle har på forhånd fått skriftlig innkalling med forslag til dagsorden og sakspapirer. Det har Håkon sendt ut. Når deltagerne kommer til møtet hilser de på hverandre, småprater litt, finner seg en plass ved møtebordet. Deltagerne er i hverdagsklær, og de har med seg veske, stresskoffert e.l. Fra den tar de opp sakspapirer, noe å skrive på og med, samt avtalebok (noen tar denne fram senere, når avtaler skal gjøres) Alle medlemmene i gruppa er til stede, unntatt en som er bortreist. Det er sju deltagere, studenten medregnet.

Møtet foregår i lokaler som er tilknyttet andre utviklings-prosjekter på stedet. I rommet er det et bord med plass til 8-10 personer, skrivebord med telefon og datamaskin, hyller med permer og bøker. Det er et lite kjøkken i rommet ved siden av. Der holder Astrid på å ordne til kaffe

Helse på dagsorden

og te. Hun har også med seg kjeks som hun legger på bordet. Noen av de andre hjelper med å finne kopper.

Når alle har satt seg, starter Håkon møtet. Han sitter for enden av bordet, og bak ham er det satt opp en tavle. Han tar papirene sine opp, og legger dagsorden klar ved siden av notatpapir. Han holder en penn i hånden. De andre tar også fram penner og ordner papirene sine slik at alle ser på dagsorden. Kaffen og kjeksene sendes rundt, så alle kan ta det de vil ha mens Håkon begynner å prate. Etter å ha ønsket velkommen, går han gjennom dagsorden:

- 1 Planlegging av prosjektstarten
- 2 Budsjettregulering/budsjett 1992
- 3 Valg av leder i styringsgruppa?
- 4 Eventuelt

Ingen melder saker til eventuelt, og Håkon innleder på sak 1.

Han har forberedt seg godt til møtet, har skrevet ned hva han har tenkt å si innledningsvis i hver sak. Han har også formulert skriftlig noen av målsettingene sine for møtet; han ønsker at gruppa skal vedta til en forpliktende plan for første tiden av prosjektet. For å strukturere diskusjonen, deler han de oppgavene prosjektet står foran inn i tre :

- a) Konkrete aktiviteter rettet mot grupper av befolkningen
- b) Aktiviteter rettet mot holdningsendring/læreprosess og endret atferd i kommunen
- c) Evalueringsaker

De andre deltagerne sitter med sakspapirer foran seg, og følger med på det Håkon legger fram. Han starter med å si at han tror at:

"vi trenger en ny gjennomgang av ansvarsforholdene i prosjektet... Framdeles er det lite samsvar mellom Helsedirektoratet og Fylkeslegens oppfatning av kommunens ansvar for prosjektet og det som er den reelle situasjon. Jeg er overbevist om at vi vil stange hodet mot muren disse tre årene dersom ikke prosjektets forhold til kommunen gjennomgås og forbedres... Jeg velger å definere dette som den viktigste hindringen prosjektet står overfor i dag. Det betyr at vi må legge opp en strategi for første tiden

av prosjektet som styrker kommunens eierforhold og engasjement...." (Håkons skriftlig innledning til møtet, sendt ut sammen med referatet)

Han mener at forholdet til kommunen er kritisk for utviklingen av prosjektet, fordi statlige instanser er opptatt av at kommunen overtar mer ansvar, også økonomisk, for prosjektet.

Mål for prosjektet bør være å knytte seg til prioriterte innsatsområder i NOU 1991:10. Han deler ut NOUen til alle, og viser til s.94 i den. Han tror at det er viktig at gruppa er orientert i forhold til NOUen, og holder selv på å lese den. "De strategiene som de sentrale helseplanleggerne peker på i dette dokumentet er i svært godt samsvar med vårt prosjekt. Dette er betryggende og viser at vi er på rett vei".(op.cit.) De andre kommenterer at det er fint at han har fått tak i den, og vi ser litt på s. 94. Han fortsetter med å poengtere utgangspunktet for prosjektet:

"At lokalsamfunnet i vårt perspektiv betraktes som ekspertene på forebyggende og helsefremmende arbeid. Dette er å snu opp ned på forholdet mellom sosionom/klient og lege/pasient. Prosjektet skal utvikle en nærmiljøbasert metode i helsefremmende arbeid, hvor "forholdene skal legges til rette for at hendelser som vanligvis ikke finner sted, skal skje."

Han fortsetter med å gå over på hvilke konkrete aktiviteter prosjektet skal engasjere seg i, og hvordan de skal engasjere seg i ulike aktiviteter. Det blir viktig at de tiltakene de engasjerer seg i, treffer de sentrale helse- forebyggende og - fremmende områdene. Dermed blir det å diskutere tiltak i seg selv viktig. Han mener at diskusjonen bør foregå i styringsgruppa, lokalutvalget, helse/sosial-utvalget og berørte fagfolk og ansatte.

"Utfra de sentrale retningslinjene, og utfra vanlig sunn fornuft er barn og ungdom viktigste målgrupper for helseforebygging.... Barn og ungdom kan venne seg til både gode og dårlige helsevaner som de i større eller mindre grad beholder hele livet. De er samlet i store "institusjoner" på dagtid hvor vi har lærere, helsesøstre og foreldre som aktuelle samarbeidspartnere. Vi kan også nå mange av dem på kveldstid gjennom de organiserte fritidsaktivitetene."

Helse på dagsorden

Håkon har nå sagt at han ønsker å fokusere på barn og ungdom. Det er ikke så langt kommet innvendinger fra de andre. Han får støtte på at det er viktig å prioritere barn og ungdom. Han går videre på å nevne tiltak, og sier her at ideene er ikke hans, de kommer fra styringsgruppas medlemmer.

a) Døgnrytmen blant ungdom. Det er Astrid som har foreslått at Prosjektet engasjerer seg her. Hun får ordet for å si hva hun tenker i saken. Hun sier at en kveld i uken er det et alkoholfritt tilbud på stedets diskotek, og da kan ungdom helt ned til 7. klasse delta. Dette er for så vidt et godt tilbud til ungdommene. Problemet er at det slutter for seint på kvelden, det stenger kl.24. Det medfører at de som er med der, kommer for seint i seng når de skal på skolen neste dag.

Astrid ønsker at Håkon skal ta initiativ til samarbeid med bevertningsstedet, evt. skolen, yrkesskolen og foreldre-utvalget på skolen for at diskoteket skal stenge tidligere på kvelden. Det blir ikke noe mer diskusjon fra de andre. Håkon får ansvar for å jobbe videre med saken.

b) Trial-prosjekt. Trial er organisert motorsykkelkjøring med svært lav fart i terreng. Det er Bjørn i gruppa som har tatt initiativ til at prosjektet kan engasjere seg for å få startet Trial-klubb og bane på stedet. Han sier at noe av bakgrunnen for at han ønsker det, er at det har vært flere moped-ulykker blant ungdom på stedet. Mange unge er opptatt av mopeder og motorsykler, og det går sport i å kjøre fort.

Han kjenner også til en annen kommune hvor de har startet med Trial, og hatt stor oppslutning fra ungdommene. Fordeler med Trial er at ungdommene får drive med motorsykler, noe de i utgangspunktet er interessert i. Dessuten er det lav fart, og kjøring i løyper i terreng. Det gjør at det er ufarlig, og samtidig blir de flinke til å beherske sykkelen. Trial er også organisert som klubber innen idrettsforbundet, med medlemskap og konkurranser. Det kan bli fint miljø rundt kjøringa.

Bjørn får støtte på at prosjektet kan jobbe med å starte Trial. I tillegg kommer det spørsmål i forhold til organisering, søknader osv. og forslag til samarbeidpartnere. Ungdomsklubben

foreslås som samarbeidspartnere, og Bjørn mener at de må få med noen foreldre som er villige til å jobbe med prosjektet. Det er ikke tanken at styringsgruppa skal gjøre jobben, men at de kan være med å dra det i gang, skrive søknader og sånne ting. Han har noen forslag på foreldre han kan tenke seg blir med. Håkon skriver opp navnene.

De drøfter også mulighet av å lage sykkel/motor-verksted hvor eldre kan lære de unge å reparere og vedlikeholde sykler. Og det blir snakk om at det kanskje også kan være interessant å inkludere psykisk utviklingshemmede i Trial-prosjektet.

Håkon skal jobbe videre med saken.

c) Ernæring - forslag om å starte elevstyrt kantine på barne- og ungdomsskolen med sunn mat. Det bør kombineres med undervisningsopplegg i kosthold og ernæring., evt. valgfag "kafeteria". Prosjektet vil prøve ut metoder som kan treffe de unge på "deres frekvens". Håkon har vært på seminar i forebyggende helsearbeid, der det ble snakket om en slik modell. Det er i tillegg gode muligheter for å få penger til et "kantine-prosjekt" fra statlig hold.

Ernæringsprosjektet får støtte fra de andre. Håkon skal jobbe videre med saken, i første omgang ta initiativ til et samarbeidsmøte med lærere i grunnskolen, ansatte i barnehager, lærer på yrkesskolen, evt. helsesøster, elevråd. Han skal også starte å skrive søknad om midler til prosjektet så snart som mulig.

d) Forebygging - familievern. Astrid har foreslått at det kan tilbys kurs i barnepsykologi/oppdragelse til nybakte foreldre. Hun tror at mange kan oppleve behov for å få vite mer, og tenker seg at det kan være et tilbud til alle som er interessert. Helsestasjonen og andre enkeltpersoner med aktuell kompetanse kan drive det. Det blir ikke noe videre kommentarer til dette forslaget.

Helse på dagsorden

e) Kampanje for 0-røykere på ungdomsskolen. Håkon forslår at prosjektet skal være med på å skape en norm om at det ikke er tøft å røyke. I tråd med ideer på konferanse ønsker han å prøve ut nye metoder for å nå målet; la det gå sport i det - f.eks. konkurranse mellom ungdomsskolene i kommunen om å ha færrest røykere. Lite kommentarer fra de andre, men greit om Håkon jobber med det.

f) Frivillighetssentralen - helseprosjektet tok initiativet til at den ble startet, men det er ikke meningen at den skal være et adoptivbarn av prosjektet. Snarere ønsker Håkon at sentralen kan være en av ressursene som helseprosjektet kan bygge på. Det er de andre enige i. Han mener også at han bør tilby veiledning og støtte til prosjektlederen. Det kan også være bra å foreslå en nettverksgruppe mellom sentralene i de tre nabo-kommunene som har startet med sentraler. Håkon informerer til slutt om at han er oppnevnt som den kommunale representanten i styringsgruppen for Frivillighetssentralen.

Sak 1 fortsetter med prosjektets forhold til kommunen; aktiviteter rettet mot holdningsendring/læreprosess og endret atferd i kommunen.

Håkon sier at det er viktig å jobbe i forhold til kommunen, de må etterhvert få et eierforhold til prosjektet. Etter 3 år er prosjektperioden over, og da må noen ha ansvar for å føre videre prosjektets tankegang og evt. konkrete aktiviteter. Han mener at det er sentralt framover nå å arbeide for et godt samarbeid med kommunen - og han bruker en del tid på å grunngi dette.

Deretter går han over på å vise en modell for arbeidet framover, der han plasserer prosjektet i forhold til kommunen, frivillige organisasjoner, lokalutvalg og folk på stedet. Han reiser seg opp, og tegner opp modellen på tavlen bak seg. Det blir en del diskusjon rundt modellen, og særlig rundt prosjektets relasjon til kommunen. Den kommunale representanten er aktiv i diskusjonen i tillegg til de andre. Både den kommunale representanten og en av de andre reiser seg også i løpet av diskusjonen og går opp til tavlen for å illustrere sine utfyllende forslag til modell.

Håkon får støtte på å bruke tid på å bedre forholdet til kommunen, informere dem, bli kjent og prøve å få i stand faste møter med kommunale organer. Sak 1 munner ut i et vedtak på aktivitetsplan og ansvarsfordeling for den neste måneden.

Sak 2. Budsjett for 1992.

Håkon legger fram og begrunner sitt budsjettforslag. Gruppen godkjenner hans forslag uten endringer.

Sak 3. Valg av leder til styringsgruppa. Håkon syns at det er greiere hvis gruppen har en leder, det blir lettere å vite hvem man skal ta kontakt med. Leder bør også delta på f.eks. markedsføring av prosjektet. Den tidligere lederen har sluttet i gruppen, og det må velges en ny. Astrid sier ja til vervet, men syns at det skal rullere på medlemmene slik at de sitter et år hver. Det er enighet om dette.

Når alle sakene er ferdigbehandlet, skal tidspunktet for neste møte fastsettes. Alle tar opp avtalebøkene sine, og det blir en del prating om å ha det travelt og gå på møter. Den kommunale representanten forteller om møtevirksomhet omtrent hver kveld.

Flere datoer blir foreslått, men ingen av dem passer for alle. Noen skal reise bort i forbindelse med jobb, eller de har andre møter som kolliderer med de foreslåtte datoene. Til slutt får man de en dato som passer. Håkon sier at han skal sende ut skriftlig referat og innkalling til alle.

Et par rydder bort kopiene og de andre snakker litt og drar av gårde.

Styringsgruppen før og nå

Prosjektgruppen oppsto etter initiativ fra Halvor høsten -88. Grunnlaget for at han ønsket å starte en gruppe er referert i kap. 2. I starten ønsket han å knytte helse-gruppen til nærmiljø-prosjektet som hadde vært i gang noen år. Den første gruppen besto av helsearbeidere og representanter fra både nærmiljø-prosjekt og lokalutvalg. Etterhvert kom det til flere helsearbeidere, og deltagere uten helsefaglig bakgrunn gikk ut. Lokalutvalget valgte etterhvert en helsearbeider som sin representant, og representanter fra nærmiljø-prosjektet gikk ut.

Helse på dagsorden

Gruppen slik den var sammensatt da jeg kom inn, hadde fungert i ca. 1 1/2 år og besto av 6 helsearbeidere, fire kvinner og to menn. Prosjektlederen og den kommunale representanten startet med noen måneders mellomrom i løpet av -91. I samme periode gikk Halvor og Sissel ut av gruppen, begge sentrale drivkrefter i prosjektet fram til da.

Høsten -91 intervjuet jeg alle de 6 helse-arbeiderne som hadde vært med i gruppa de siste årene. Jeg ba dem bl.a. fortelle om prosjektets historie og hvordan de opplevde samarbeidet og stemningen i gruppa. Jeg spurte også om de kunne beskrive egen og de andres roller i gruppa.

Når de forteller til meg, har gruppen akkurat gått over i en ny fase. Fra å utforme idegrunnlag og foreta ansettelse, skal gruppen nå være diskusjons- og styringsorgan for prosjektleder. Samtidig har to av aktørene med sterkest engasjement i forhold til Strand og prosjektet blitt erstattet av to deltagere med kommunal tilknytning eller arbeidserfaring.

Intervjuingen starter noen uker etter det refererte møtet. Det medfører at de står midt i en endringsprosess, og vurderer gruppen før i lys av hvordan de opplever at den er nå.

De fleste sier at gruppen har vært et sted hvor det går an å "diskutere ting vi ikke har anledning til i jobb". Det har ikke vært et sted hvor de føler at de må passe seg for hva de sier. De føler at de har kunnet komme med det de har på hjertet, stemningen har vært gemyttlig.

Det har vært mange morsomme diskusjoner, men de har i perioder hatt litt lett for å gi ut i forhold til saken. Men det har nå alltid vært noen som har tatt ansvar for "å hanke det inn når det begynner å flyte ut".

Møtene har de siste årene vært regulert med innkallinger og dagsorden til hvert møte, en av deltagerne har hatt det som sitt ansvarsområde.

En av deltagerne har opplevd at det har vært et konfliktfylt forhold til et par av de andre, og at hun måtte passe seg. De andre sier til meg at det ikke har vært konflikter i gruppa som de

har merket. (fordi de ikke har merket det, eller fordi de ikke vil snakke med meg om det?)

Det har vært en god gruppe å være i for alle, tror de.

Alle framhever Sissel som spesielt drivende i gruppen, "det var hun som fikk fart på det" (Sissel har flyttet fra stedet og var ikke med lenger etter juni 91).

Ansettelses-drøftingene våren før var den vanskeligste perioden i gruppen, det var mer følelser knyttet til det. Den ene av søkerne var med i gruppen, og alle kjente henne. Flere av de andre kjente også til den andre av de mest aktuelle søkerne. "Det var vanskelig å vurdere egenskapene til folk du kjenner opp mot hverandre, men vi måtte jo gjøre det".

De opplever at gruppen er annerledes nå. Det blir kanskje for strukturert sånn som det er nå. En av dem sier: "Vi er ikke vant med at en liksom holder foredrag sånn som Håkon gjorde sist, men det er kanskje nødvendig i denne fasen av prosjektet." Mens en av de andre sier at hun syns møtet sist var godt forberedt, og at Håkon var en god pedagog samtidig som han viste at han var på leting. Alle snakker imidlertid om at de er i en ny fase nå, og at de opplever gruppen annerledes nå.

Helse på dagsorden

Kapittel 4: SAMHANDLING I MØTENE

I dette kapitlet skal jeg trekke ut noen sentrale rammer for samhandling i møtene fra forrige kapittel. Med utgangspunkt i hvordan deltagerne forholder seg til meg som ny og utenforstående i gruppene, skal jeg prøve å klargjøre de sentrale begrepene i kapitlet. De viktigste analytiske begrepene er status, identitet, rolle og sosial person.

Jeg skal starte med å se på hvilke statuser og identiteter deltagerne gjør relevant i samhandling i de to møtene. Deretter skal jeg se på hvilke typer relasjoner de bygger i møtene; er det enlinjete relasjoner, eller flerlinjede relasjoner?

Etter å ha forsøkt å svare på spørsmålet, vil jeg prøve å knytte typer relasjoner til ulike måter å konstruere sosiale personer på. Gjennom en argumentasjon bygd opp på status, identitet, relasjon og konstruksjon av sosial person vil jeg vise at deltagerne i møtene har ulike samhandlingsstil. Utfra samhandlingsstil skal jeg abstrahere kulturelle rammer; belyst som relevansregler og handlings-skjema.

De ulike relevansreglene gi bakgrunn for å forstå at prosjektet får et godt samarbeid med andre som deler deres rammer, særlig andre med høyere utdanning som jobber i det offentlige. Personer med andre relevansregler blir ikke viktige samarbeidspartnere.

Jeg avslutter kapitlet med å se to handlingsekvenser i lys av utledete funn fra analysen. Den første gir en beskrivelse av et "Framtidsverksted"prosjektet arrangerte våren -92. Den andre viser en handlingsrekke som fører fram til "kantine-prosjektet". Jeg bruker de utledete handlings-skjemaene for å belyse hvordan metoder utvikles i prosjektsammenhenger, og hvem som blir viktige samarbeidspartnere for prosjektlederen.

4.1 SENTRALE BEGREPER I KAPITTELET

Jeg skal ta for meg begrepene status, rolle, identitet og sosial person. Jeg skal prøve å klargjøre en antropologisk forståelse av begrepene, og også si noe om forholdet mellom dem. Drøftelsen av begrepene tar utgangspunkt i empiriske data fra mitt første møte med de to gruppene.

Første gang jeg var på møte i prosjektgruppen

Jeg vil nå gå tilbake til mitt første møte med begge gruppene. Jeg hadde på forhånd presentert meg som hovedfagsstudent i sosial-antropologi, og bedt om å få delta på møte for evt. å skrive om dem i en hovedoppgave.

Før jeg ble invitert til å komme på møte i prosjektgruppen, hadde jeg vært hjemme hos Halvor og lagt fram min interesse for å skrive hovedoppgave om helseprosjektet på Strand. Halvor mente at det kunne være av interesse for prosjektet om jeg gjorde det, og etter å ha snakket med gruppen inviterte han meg på møte. Der kunne jeg legge fram mine tanker, og prosjektet kunne ta en avgjørelse på om/hvordan jeg kunne studere dem.

Møtet foregikk i lokaler tilknyttet nærmiljø-satsing på stedet. Møtet startet, det var Sissel som ledet det. Hun sa at jeg burde komme inn tidlig på dagsorden, så det ble en avgjørelse på om jeg skulle få være student i gruppen. Hvis de kom fram til at det var ønskelig, kunne jeg få være med på resten av møtet også.

Så presenterte alle seg med navn og hva de arbeidet med, og om de bodde på Strand. Deretter var det min tur til å presentere meg og mine ønsker.

Jeg la vekt på mitt faglige ståsted; antropologi i kombinasjon med helsefaglig utdanning, og derfra et ønske om å skrive om helse-relaterte problemstillinger. Jeg prøvde å si noe fornuftig om hva antropologi var, teoretisk og metodisk.

De spurte meg mer om hvordan jeg hadde tenkt å gjøre det. Jeg snakket om å studere dem, og sammenligne dem med andre grupper av befolkningen. Et fokus kunne være på hvilke grupper de kan nå fram til, og hvilke grupper de ikke når.

Det ble en del spørsmål fram og tilbake, som alle dreide seg om min posisjon i f.h.t. dem, hva jeg skulle gjøre, hvordan jeg skulle gjøre det, hva de kunne tilby meg og hvilken nytte de kunne ha av en sånn oppgave.

Diskusjonene endte opp med at de ønsket meg velkommen til å skrive om dem, og ga meg lov til å delta på det jeg mente var interessant. Men en forutsetning var at det ikke ble brukt for mye tid på meg og mine evt. spørsmål på møtene.

Dette var en kjent måte å delta i møte på for meg (fra arbeid i helsesektor og organisasjonsdeltakelse), og jeg reflekterte i utgangspunktet lite over hvordan de forholdt seg til meg. Det var naturlig at de ville være interessert i fagpersonen, og at andre statuser ikke var relevante i denne sammenhengen.

Første gang jeg var på møte i kvinneforeningen

Overraskelsen møtte jeg da jeg senere kom på møte i Kvinneforeningen. Formannen presenterte meg som en som skulle skrive oppgave om Strand, helseprosjektet, frivillighetssentralen og foreningene. Hun ønsket meg velkommen, og sa at det var fint at jeg hadde lyst til å se på deres forening, og så fortsatte møtet.

Da det ble kaffepause, begynte jeg å prate med de som satt nær meg. De spurte meg blant annet om (se kap.3): "hvor jeg bor, hvor jeg kommer fra, hvorfor jeg kom hit, hvem jeg er gift med, om jeg har unger, om jeg har slekt her oppe, kommenterer min gravide mage, om jeg kjenner noen på stedet...."

De var interessert i å finne ut hvem jeg var, og var ikke så opptatt av den oppgaven jeg skulle skrive. De ønsket å finne ut mer om meg som person, og det var naturlig for dem å både spørre og fortelle om andre ting enn at jeg var student og de var forenings-medlemmer. Det opplevdes greitt og selvfølgelig å spørre dem tilbake om familie, hva de gjorde ellers, forholdet til stedet osv.

Helse på dagsorden

Fordi deltagerne i de to møtene forholdt seg såpass forskjellig til meg, begynte jeg å bli oppmerksom på at det var ulike "selvfølgelige" rammer som gjaldt for samhandling i de to situasjonene. Med utgangspunkt i hvordan gruppene definerte meg, skal jeg nå prøve å definere de sentrale begrepene i den videre analysen: Status, rolle, identitet og sosial person

4.1.1. Status

I det første møtet var en av mine statuser relevante i samhandlingen; "antropologi-student"-status. Vi prøvde å avgrense hva jeg skulle gjøre, utfra hva de forventet og utfra hva jeg ønsket. De diskuterte hva de kunne tilby, f.eks. hvor mye tid og avsporinger de kunne avse overfor meg.

Diskusjonen kan analyseres som en klargjøring av min status som "student" i forhold til deres status som "studerte prosjekt-deltagere". Hvilke rettigheter og plikter skulle jeg ha overfor dem, og vice versa.

Status defineres i antropologi som et sett av rettigheter og plikter som følger en posisjon i en sosial struktur. En status motsvarer andre statuser i status-sett: Status "far" innebærer i et gitt samfunn et sett av rettigheter og plikter overfor eks. status "sønn". Enhver person i et samfunn vil ha flere statuser, det vi kaller et status-repertoar. En mann kan f.eks. være student, sønn, ungkar, fotballspiller - og har da rettigheter og plikter overfor personer som har de motstående statusene. Ofte vil bare en, eller noen få av ens statuser gjøres gjeldende i konkrete situasjoner.

I mitt første møte med prosjektgruppen ble vi enige om innholdet i det status-settet som var relevant for min deltakelse i gruppen.

Når mennesker møtes i situasjoner, skjer det en en ubevisst forhandling om hvilke deler av ens sosiale person en skal trekke fram i samhandlingen. Vi får det Goffman kaller forhandling om situasjonensdefinisjon; hvilke statuser er relevante for samhandling og hvilke oppgaver skal vi løse i denne situasjonen (Goffman, 1959). I denne møte-situasjonen ble vi som vist ovenfor, etterhvert enige om hvilke statuser som skulle gjøres eksplisitt gjeldende i f.h.t. prosjektets oppgaver.

4.1.2 Identitet

I møtet med kvinneforeningen, prøvde vi også å klarlegge hvem vi var overfor hverandre. Jeg ble formelt presentert utfra min student-status. Wenke fortalte at jeg skulle skrive om foreningen i en oppgave på universitetet.

Da det ble anledning til å prate, trodde jeg at de ville spørre meg mer om hva jeg skulle skrive om, tilsvarende som for prosjektgruppen. De var imidlertid mer interessert i andre sider ved meg; mor, hustru, venn, slektning....

Rudie knytter status-begrepet sammen med identitet. Hun skriver at :

"Begrepet identitet brukes når diskusjonene dreier seg om hvem jeg er i forhold til andre, begrepet status når den dreier seg om hva jeg skylder andre, og hva andre skylder meg. Identitetsbegrepet kan brukes slik at det framhever individets selvopplevelse..., eller både individets selvopplevelse og identifiserbarhet i et samhandlingsfelt ...". (Rudie 1984, s.18)

Samtalen viser at de var interessert i å vite hvem jeg var i forhold til dem. De var ikke opptatt av å komme fram til rettigheter og plikter oss imellom, men de ønsket å vite hvem jeg var. Utfra Rudies distinksjon mellom status og sosial identitet, kan vi si at de prøvde å finne ut av mine sosiale identiteter. De var opptatt av min "identifiserbarhet i samhandlingsfeltet"(ibid.).

4.1.3 Sosial person

Summen av de statusene og de sosiale identiteter en aktør har til et gitt tidspunkt, utgjør den **sosiale personen**. Sosiale personer skapes gjennom de samfunnsmessige og kulturelle forhold de er blitt formet i (tilegnelses-aspektet) og de forhold de utfolder seg innenfor (bruks-aspektet). (jmf. Rudie, op.cit.)

Hvilken sosial person man er, kan forandre seg i løpet av en livssyklus, fordi man kan tilegne seg nye identiteter og staturer, mens andre blir "historie".

Helse på dagsorden

Jeg skal gi et eksempel på hvordan sosiale personer skapes og endres i de sosiale og kulturelle omstendighetene på Strand. Etter det første møtet i kvinneforeningen, hadde jeg fått vite at Sigrid som sosial person var konstruert rundt statusene/ identitetene; enke, mor, bestemor, søster, tante, venninne, pensjonist, foreningsmedlem, Solstrand-boer.

Jeg hadde også fått vite at hun på et tidligere tidspunkt hadde vært : hustru, husmor, datter, søster, svigerinne, tante, Nes-boer.

Samtalen med Sigrid kan illustrere tilegnelses-aspektet, og den kan illustrere hvordan identiteter spilles ut og bekreftes i en foreningskontekst; bruksaspektet.

4.1.4 Rolle

Sosiale personer konstrueres i samhandling med andre. Gjennom en definering av hvilke statuser/identiteter som er relevante i situasjoner, utøver aktører roller overfor hverandre.

Rolle er det utøvende aspekt ved status, det viser til hvordan aktører faktisk spiller ut sine statuser i relasjon til hverandre. Roller skapes og utøves i møte med andre roller - i samhandling mellom aktører. Det vi kan observere i konkrete samhandlingssituasjoner er rolleutførelse.

Det finnes f.eks. mange måter å være "forenings-medlem" på. Sigrids rolle-utøvelse er forskjellig fra Venkes på foreningsmøtet. Rollen kan spilles ulikt innenfor rammen av de rettigheter og plikter som hører til statusen, eller identiteten foreningsmedlem.

4.2. ENLINJETE OG FLERLINJETE RELASJONER

Kontrasten i hvordan deltagerne i møtene forholdt seg til meg første gang jeg møtte dem, gjorde at jeg ble oppmerksom på ulikheter i situasjonsdefinisjon på møtene. Begge møtene hadde en formell oppbygging, men definisjonen av hvilke statuser og identiteter som var relevante, var svært ulik. Også definisjonen av hva som var møtets oppgave var ulik.

I prosjektgruppen ble møtet gjennomført greitt utfra saklisten, det var lite utenomsnakk. Kaffen ble drukket mens man diskuterte. Det hele foregikk forretningsmessig, men samtidig gemyttlig.

I foreningen hadde også formannen sakliste hun skulle gjennom, men deltagerne snakket om andre ting og andre relasjoner innimellom, og fikk respons på andre ting de var opptatt av.

Det var satt av godt med tid til kaffedriking og samtale.

Det var en mer familiær tone, man kunne prate om både saker og andre emner.

Jeg skal nå prøve å knytte samhandlingen i de to møtene til begrepene enlinjete og flerlinjete relasjoner.

Enlinjete (unilineære) relasjoner bygger på at aktørene gjør en status relevant i samhandling, ens andre statuser forsøkes holdt utenfor. Folk forholder seg til hverandre som del-personer, andre deler av de sosiale personene tas fram i andre situasjoner. Samhandlingen preges av saklighet, det er viktig å holde seg til saken. Enlinjede relasjoner kan uttrykkes som "forretningsmessige forhold" (jmf. H.Eriksen, 1993).

Flerlinjete (multiplekse) relasjoner bygger på at aktørene aktiverer mange av sine statuser (identiteter) i samhandlingen. De kjenner hverandre utfra mange statuser og samhandling i mange situasjoner. De forholder seg til hverandre som hele (sosiale) personer, og det er ofte uklart hva som egentlig er saken når de møtes. Sak og person går over i hverandre.

4.2.1 En enlinjet prosjekt-gruppe?

I prosjekt-settingen var det i hovedsak en status som var relevant; prosjekt-medlem. Prosjekt-deltakerne har noen kjennetegn felles, utdanning/arbeid i helsesektoren og arbeid eller bosted på Strand (representanten fra lokal-utvalg oppfylte begge kriteriene, mens den kommunale representanten arbeider i helse-sosial-tjenesten i nærliggende kommune.) Prosjektdeltagerstatus er altså ervervet bl.a. gjennom yrkesstatus, samt det deltagerne selv kaller "lokal tilhørighet".

Møtene er strukturerte, de avgrensner hva som er oppgaven, eller tema, til enhver tid. Hvis noen snakker om ting som er litt på siden i et innlegg, blir det gjerne avbrutt med at "det ikke hører til her, det kommer under neste sak så vi tar det opp der". Det er ikke satt av tid innenfor møterammen til å prate om løst og fast.

Helse på dagsorden

I første omgang kan vi dermed kategorisere relasjonen deltagerne imellom inn i typen enlinjede relasjoner. Saklighet og faglighet preger relasjonene i gruppen på møtene. Samtidig skal vi nå se at deltagerne kjenner hverandre i kraft av flere statuser enn "prosjektgruppedlem", de møtes i ulike situasjoner.

En relasjon om gangen.....

Deltagerne i prosjektgruppen legger selv vekt på at det er trivelig stemning og at de kan snakke nokså rett ut i gruppen. I intervju-situasjon med deltagerne, spurte jeg alle om hvilket forhold de hadde til de andre i gruppen. Kjente de andre deltagere utenom, var de f.eks. venner eller kolleger?

Alle snakker hovedsaklig om hverandre som kjenninger, de treffer de fleste av de andre i andre sammenhenger også. I blant gjennom jobb-samarbeid, og i blant i selskaper, ute på Strand, eller i andre felles ting de deltar i. Jeg skal gi tre eksempler fra intervjuene på hvordan de forteller om relasjoner til de andre i gruppen:

Halvor forteller i intervju at han ser alle de andre her og der, i forskjellige sammenhenger, på fester o.l. Men at de ikke er nære venner av ham. Bjørn som også er i gruppen, er imidlertid en av hans gode venner på Strand. De ser hverandre ofte, bor i nærheten av hverandre og har også en del felles venner.

Solveig sier at de andre i gruppen ikke er del av hennes vennekrets på Strand. Hun sier at det er en styrke at de ikke er venner utenom, greitt at det ikke er så nært. Hun samarbeider imidlertid med flere av de andre i jobb eller i forbindelse med videreutdanning, og syns at hun har gode samarbeidsrelasjoner med dem.

Margete oppgir som Halvard at de fleste i gruppen er del av et selskaps-nettverk. De treffer hverandre i selskaper med jevne mellomrom. Hun deltar i en litteratur-gruppe sammen med Astrid, og de er i tillegg naboer. Hun har også faglig samarbeid med flere av deltagerne i gruppen. Hun sier at det at de er med i gruppen, gjør at det blir lettere å ta kontakt i andre sammenhenger.

Eksemplene viser at deltagerne i gruppen ikke kan sies å ha enlinjede relasjoner til hverandre. De befinner seg heller på andre siden av dikotomien, de har flerlinjede relasjoner til hverandre. De kjenner hverandre i kraft av mange statuser.

Et viktig poeng er imidlertid at de ikke gjør alle disse statusene relevant i samhandling samtidig. De aktiverer ulike statuser i ulike settinger. De klarer å holde seg til saken og holder ikke-relevante statuser utenfor. Et skifte av arena, innebærer ofte et skifte av rolle-utøvelse.

Halvard og Bjørn f.eks. aktiverer ikke direkte sin vennerelasjon i møtene, annet enn ved at de kanskje spøker litt mer med hverandre enn med de andre. I intervju med meg sier flere av de andre i gruppen at de ikke er helt klar over om de to er venner.

Halvard og Bjørn klarer altså å skille bort flere linjer i sin relasjon til hverandre på møtearenaen, samhandlingen baseres på en linje i deres relasjon. Når møtet er slutt, går de to gjerne ut og tar seg en pils i lag. De skifter arena, og aktiverer antagelig venne-identiteten.

Samhandlingen i møtet isolert sett ser ut for å være basert på enlinjete relasjoner. Bildet er imidlertid mer komplekst når vi ser møtet i lys av at deltagerne også møtes på andre arenaer. Vi finner at de kjenner hverandre utfra flere statuser, de har flere linjer til hverandre enn den ene som gjøres direkte relevant i møtet.

Det som etter mitt syn kjennetegner samhandlingen er evnen til å skille ut hvilke statuser som er relevante i de ulike situasjonene, og å underkommunesere de ikke-relevante. Vi kan si at de har flere atstilte linjer i relasjonene til hverandre, og at samhandlingen i konkrete situasjoner er av enlinjet type.

Man kan se på prosjektgruppen ut fra ulike arenaer, og finne at en status aktiveres om gangen. Vi kan imidlertid anta at informasjon om enkeltpersoner flyter mellom arenaer. Det gir en bakgrunns-kjennskap til mange sider ved personene. Informasjonen, eller kjennskap til andre statuser og relasjoner, kan influere samhandlingen i møtene, selv om den ikke gjøres eksplisitt relevant.

Helse på dagsorden

En av Halvors kommentarer til et av mine tekst-utkast på dette kapittelet, kan støtte denne antagelsen. Han skriver i en kommentar til min beskrivelse av det første møtet i prosjektgruppen: "For oss i prosjektgruppa var du - tror jeg -kjent på forhånd (sykepleier, vestlending, gift med psykolog, bor på Nes, venner på Strand etc.) Dette fordi du selv er en del av denne rammen/kulturen."

Halvor bekrefter her at informasjon om personer og relasjoner fra andre sammenhenger, påvirker relasjoner og samhandling på denne arenaen. Jeg visste imidlertid ikke at de hadde dette kjennskapet til meg, det ble ikke gjort eksplisitt. Ingen kommenterte, eller snakket om mine andre statuser. Med bakgrunn i Halvors uttalelse kan vi si at deres kjennskap influerte samhandlingen, men det ble ikke gjort direkte relevant.

4.2.2 En flerlinjet Kvinneforening?

Beskrivelsen av kvinneforeningsmøtet i kapittel 3, viser at deltagerne aktiverer flere av sine identiteter på møte-arenaen. De forholder seg til mange flere sider av hverandre selv om samhandlingen er basert på at de er foreningsmedlemmer.

Gullestad skriver i sin analyse av venninnerrelasjoner blant unge, arbeiderklassekvinner i Bergen:

"When the young female friends converse together, the way they talk and what they talk about are governed by the norms and expectations of friendship. But the content, the topics of their conversations, also comes from relationships and domains other than the friendship-relation in question". (Gullestad 84, s21)

Vi kan trekke paralleller til samhandlingen i foreningen. Deltagerne snakker mye med hverandre utfra identiteter som kone, mor, bestemor, husmor; identiteter de har felles. De gir hverandre bekreftelse i forhold til disse identitetene, og snakker mye om dem de har omsorg for, hvem som er syke. De forholder seg til hverandre utfra mange identiteter. Hva de gjør overfor personer de er knyttet til i andre status-sett er relevant i samhandlingen med kvinnene på møtet. De samhandler utfra mange identiteter som de har felles, og får bekreftelse på store deler av sin sosiale person i møtet.

Rekruttering

Når de eldre snakker om hvordan de ble med i foreningen, sier de at "de har nå vært med alltid". De ble med da de var unge fordi alle var med i en eller annen kvinneforening da, og fordi de kjente andre i akkurat denne foreningen. Før ble foreningsmøtene holdt hjemme hos medlemmene på omgang. Det var mange lag på Strand, knyttet til de ulike delene av bygda. Foreningen har fungert som et møtested for kvinner i nabolaget.

Fortsatt skjer rekrutteringen gjennom kjennskap til noen som er med der fra før. De yngre som er rekruttert de siste årene (4-5 stykker) har blitt med fordi de kjenner Venke. Enten bor de i hennes nabolag, eller de kjenner henne fra andre sammenhenger. Det har ikke vært noe ny-rekruttering av eldre medlemmer. Venke forteller at hun har prøvd å få med seg en enke i gata hennes som sitter mye alene, men hun kommer nå ikke..

Rekruttering skjer altså på grunnlag av kjennskap til mange deler av den sosiale personen - ikke som i prosjektgruppen gjennom ervervete yrkesstatuser. Og på foreningsmøtene deltar de med mange av sine identiteter, og gjør mange av sine relasjoner relevante.

De yngres relasjoner

De fleste av de yngre medlemmene møtes i mange sammenhenger, på mange arenaer. De har multiplekse relasjoner til hverandre, og gjør disse relasjonene relevante i foreningen. De snakker f.eks. med hverandre om siste sykurs, og hva som skjedde da de var ute på handletur i lag, mens de er i foreningen.

Samtidig er det dem som prøver å få medlemmene i foreningen til å bli mer opptatt av saker det går an å jobbe med. Vi kan si at de prøver å gjøre foreningen mer saksrettet i alle fall i en del av møtet. De ser samværet over kaffekoppen som sentralt i foreningen, men prøver å endre på noe av formen slik at flere unge vil være med.

De eldres relasjoner

De eldre i foreningen gjør som vist ovenfor bruk av seg selv som hele personer i møtene, og gir hverandre bekreftelse på mange andre relasjoner deres sosiale personer er konstruert rundt.

Helse på dagsorden

I motsetning til den yngre gruppen, har mange av de eldre ikke multiplekse relasjoner til hverandre. Flere av dem forteller meg at de nesten bare møter de andre når de er på møte i lag. På besøk hjemme hos Marie spurte jeg henne om hun omgikkes de andre i foreningen. Hun svarte at det var nå bare en av de andre, Aslaug, hun traff utenom. Men, hun pratet jo med alle når hun traff dem ute på handletur og sånn. Aslaug og hun gikk en del på besøk til hverandre, og hadde også vært sammen på busstur to somre. Hun forteller videre at Aslaug ikke har noen av sine på Strand, og blir mye sittende alene. Både Marie og Aslaug er enker, men bare Marie av dem har en del nær slekt på stedet. De deltar ikke i andre organisasjoner nå (men betaler medlemskontingent i et par til). Kvinneforeningen er "deres" forening. Der har de vært med i alle år, og de går fast på møtene.

For mange av de eldre kan vi dermed postulere at de faktisk pr. i dag har en enlinjet relasjon til de fleste i foreningen; de møtes bare i en sammenheng hvor de alle er foreningsmedlemmer.

De samhandler imidlertid utfra at alle de identitetene de har felles, mange linjer i deres relasjoner til andre gjøres relevante innenfor den ene foreningsmedlemlinjen.

Oppsummering

Dermed skulle bildet ha blitt noe mer komplekst enn mitt utgangsspørsmål antydte:

Jeg spurte om vi utfra møtene i kapittel 3 kunne kategorisere prosjektgruppen som en en-linjet gruppe. Jeg har nå vist at prosjektgruppen består av aktører med flere linjer i relasjonene til hverandre, men at de i samhandling gjør eksplisitt en relasjon om gangen. De aktiverer den statusen som er relevant i f.h.t. situasjon og oppgaver.

Deretter spurte jeg om vi kunne kategorisere kvinneforeningen som en flerlinjet gruppe. Jeg har vist at foreningen kan deles i to grupper, de yngre og de eldre. De yngre deltagerne har multiplekse relasjoner til hverandre, og gjør disse relevante i samhandling også i møtet. De eldre har i mange tilfeller en-linjete relasjoner til hverandre, de møtes bare på foreningsarenaen. De gjør imidlertid mange relasjoner relevante samtidig i samhandlingen. De møtes

i kraft av mange identiteter som de har felles, og gir og får bekreftelse på en "pakke av" sosiale identiteter.

4.3. TO MÅTER Å KONSTRUERE SOSIALE PERSONER PÅ

Når jeg nå skal prøve å føre argumentasjonen videre over til ulike måter å konstruere sosiale personer på, skal jeg ta med meg de to ytterpunktene fra denne drøftelsen: Jeg skal prøve å sette opp prosjektdeltagerne mot de eldre kvinnene i foreningen.

Helperson

De eldre kvinnene i foreningen forholder seg til hverandre utfra flere sosiale relasjoner som de har felles. De deler en kvinne-identitetspakke bestående av å være mor, bestemor, hustru/enke, husmor, foreningsmedlem - identiteter som er felles for svært mange kvinner i deres generasjon på Strand (jmf. Holvedahls drøfting av kvinne-identitet i Veggefjord).

Kvinnene forteller meg livshistorier som har mange grunnleggende fellestrekk i hvilke roller de har hatt og hvilke valg de har foretatt tidligere. De forklarer det gjerne med at "sånn gjorde jo alle kvinnfolkene da, det var helt naturlig".

Også når de forteller meg om hvordan dagene ser ut for dem nå, hva de gjør og hvem de er sammen med, er det mange likhetstrekk.

Det ser ut for at kjønn er en imperativ status for denne generasjonen kvinner. En imperativ status er en status som er bestemmende for hvilke andre statuser man kan ha i det aktuelle samsfunnet. Når du er kvinne, har du et bestemt repertoar av statuser og identiteter. Det er forskjellig fra det statusrepertoar som menn av den samme generasjon på samme sted, kan ha. Kjønn som imperativ status genererer ulike identitets-pakker for kvinner og menn. I de sammenhenger jeg har vært sammen med kvinner fra foreningsmøtet, har det ikke vært diskusjoner om kvinner og menns grunnleggende rettigheter og plikter overfor hverandre. At menn og kvinner har forskjellige roller og oppgaver tas for gitt.

Helse på dagsorden

Menn og kvinner konstrueres dermed som ulike typer sosiale personer; sammensatt av ulike sett av statuser og identiteter.

Kvinnene samhandler utfra en kvinne-identitetspakke som de har felles, uansett hvilken situasjon det er og hvilke oppgaver som skal løses.

Slik konstruerer de gjennom samhandling en type sosiale personer som vi kan kalle "hel-personer". Helperson er idealtypisk knyttet til flerlinjede relasjoner, slik at personer samhandler utfra flerlinjede relasjoner til hverandre på mange arenaer. I dette materialet (jmf. diskusjonen i 4.2.) kan vi si at kvinnene fortsetter å samhandle som hel-personer, selv om de nå bare møtes på en arena. Rolleutforming i foreningen genererer fortsatt sosiale personer konstruert som hel-personer.

Sammensatt person

Jeg har tidligere vist at samhandlingen i prosjekt-gruppen er basert på en enlinjet måte å forholde seg til hverandre på. De gjør en av relasjonene de har til hverandre relevant om gangen, og holder seg til oppgaven møtet definerer.

At de skiller ut hvilken identitet som gjøres gjeldende alt etter hvilken situasjon de møtes i, genererer en annen type sosial person enn hos kvinnene. Barth kaller det "sammensatt person" (Barth, 1981). Type person kjennetegnes ved at "man fra situasjon til situasjon insisterer på at mange aspekter ved en persons livssituasjon er irrelevante" (Holthedal, 1986). Personer saksjoneres hvis de prøver å gjøre flere statuser relevante enn de som er definert for situasjonen.

Prosjektdeltagernes rolleutforming i møtet genererer altså en type sosial person som vi kan kalle "sammensatt person". De er sammensatt av deler som de i stor grad klarer å holde atskilt etter situasjon. Slik tar det lenger tid å få et bilde av deltagerne som sosiale personer, fordi de henter fram den relevante delen av seg selv og legger til side de andre. For å få vite noe om de andre delene av personene, må man gjerne skifte til en arena hvor andre deler er relevante.

Da jeg skulle bli kjent med Håkon, prosjektlederen, oppsøkte jeg ham flere ganger på hans kontor. Vi pratet om prosjektet, tiltak, hva han tenkte om det osv. I en av disse samtalen sa Håkon at nå som vi skal ha så mye samarbeid, så må vi jo bli bedre kjent. Han foreslo at vi skulle gå på den lokale kafeen og ta en kopp kaffe. Da vi kom dit, begynte vi å prate om helt andre ting; familiene våre, hva vi hadde gjort før, hvor vi kom fra.....

Et skifte av arena gjorde at vi aktiverte andre sider ved våre sosiale personer. Vi visste nå av flere sider ved hverandres sammensatte personer, fordi vi hadde samhandlet på flere arenaer. Samtidig viser mitt intervju-materiale med deltagerne at de har mange statuser felles, at de deltar på flere av de samme arenaene. Det er også i denne gruppen mange fellestrekk i de livshistoriene de forteller og i hvordan hverdagen ser ut.

Slik kan vi si at de også besitter identitets-pakker. De har mange trekk ved identiteten felles: De har lang utdanning, en yrkes-tittel i helsevesenet, de deltar i et politiske felt, de deltar i egne fritidsaktiviteter, de deltar ikke i humanitære organisasjoner, de har familie, de har gode venner og mange bekjente på stedet, og de har viktige venne- og jobb-relasjoner utenfor Strand.

Som høyt utdannet helse-arbeider på Strand, er det en del andre viktige statuser de deler med de andre, og som tas for gitt. Denne identitetspakken er ikke dominert av kjønn, det er en kjønnsnøytral identitetspakke som både kvinner og menn kan ha (at rolleutforming ikke er kjønnsnøytral er an annen sak).

Prosjektdeltagerne kan altså sies å ha en identitetspakke felles. I rolleutøvelse aktiverer de imidlertid gjerne en av identitetene om gangen, og dermed skaper de sosiale personer av sammensatt type.

4.4 KULTURELLE RAMMER FOR SAMHANDLINGEN I MØTENE

"People do not live and embody culture. That would be too much of a reification. Culture is an abstraction derived from the way people live and communicate".

(Wikan 1990, s.14)

Helse på dagsorden

At medlemmene i kvinneforeningen samhandler som hele personer, og også prøver å danne seg et helhetlig bilde av en ny observatør i gruppen er ikke tilfeldig, og heller ikke gjenstand for forhandlinger. De gjør det på en helt naturlig og selvfølgelig måte, det er sånn de er vant til å snakke sammen og bli kjent med nye folk. Rammen for hvordan de forholder seg til hverandre bare er der.

Tilsvarende er det selvfølgelig at deltagerne i prosjektgruppen møtes i rammer av saklighet og med de deler av de sosiale personer som er relevante akkurat der. Det er naturlig at de tar imot en student-observatør med å klargjøre hvilken status hun skal ha i forhold til gruppen, hvilken del av hennes person som er relevant i situasjonen.

Det er alle slike naturlige og selvfølgelig rammer antropologer trekker ut og analyserer som kultur. Slik jeg forstår begrepet, har den abstraherte kultur relevans for å forstå både hvordan folk tenker og hvordan de samhandler. Det blir umulig å forstå handlinger uten å se dem i forhold til hvilke tankemessige rammer som legges til grunn. Holy og Stutchlic sier det slik:

"Any study of notions has to contain an implicit or explicit reference to behavioral reality; by definition, any study of actions and social processes necessarily implies or presupposes concepts."

(Holy/Stutchlic 1983, s21)

Hvordan folk handler, må ses i forhold til hvordan de tenker, og begge aspekter styres (til en viss grad) av de kulturelle rammene og vice versa.

I dette kapitlet har jeg vektlagt konkret samhandling i to møter, og derfra prøvd å sammenligne ulike måter å bygge relasjoner på og å konstruere sosiale personer på. De selvfølgelig rammer samhandlingen utgår fra, er usagte - og kan abstraheres som kultur. I det kommende kapitlene vil jeg så prøve å fokusere mer på hvordan folk snakker om/tenker om hva de gjør utfra kulturelle rammer.

Når jeg nå fokuserer på kulturelle rammer for samhandling, vil jeg støtte meg til to norske antropologers definisjon av hva kultur er. Holthedal skriver om kultur at det er:

"..de regler som ligger til grunn for folks daglige handlinger; relevansregler. Disse regler bestemmer hvilke trekk ved situasjoner og i møter mellom folk som skal gjøres gjeldende. De bestemmer også hvilke oppgaver som skal utføres og på hvilke måter."

(Holthedal 1986, s.70)

Hun forstår altså kultur som relevansregler for samhandling. Det medfører at relevansreglene er der og gir en retning for hvordan samhandlingen naturlig skal foregå. At folkene i de to møtene samhandler på ulik måte, er altså "styrt" av at de har ulike relevansregler, eller om man vil kultur.

I tråd med Holthedals definisjon er Gullestads vektlegging av kultur som "patterns for behaviour", i hennes oversettelse handlings-skjema (Gullestad 1989). Hun sier videre at fordelene med å bruke handlingsskjema er at det da går tydelig fram at kulturen kommer før enkelthandlingene. Ulempen er at det kan se ut som aktører har lite valg og spillerom for sine handlinger.

Endring og handling

Gullestads poengtering av at handlinsskjema kan framstille aktører som bundet av skjemaet er viktig å ta med seg. Min analyse av relasjonsbygging i de to møtene, kan gi inntrykk av at aktørenes atferd er determinert av relevansreglene. At de ikke velger måter å handle på, men inngår i et statisk, vedlikeholdende system - og at endring blir umulig.

Hvis vi så går tilbake til kapittel 3, der jeg beskriver hva deltagerne i de to møtene forteller om foreningen/gruppen før og nå, går det fram at begge gruppene har gått gjennom endringer.

Deltagerne i kvinneforeningen forteller at før var møtene alltid hjemme hos medlemmene, og de eldre synes at det var triveligere da. Venke sier at når møtene nå er hjemme hos noen av de eldre, føles det feil bare å ha med seg mappen med brev fra sentral-styret. Formen møtet

Helse på dagsorden

da får ligner mer på formen foreningen hadde tidligere, det blir mer som å være på besøk da. (jmf. Holthedals beskrivelse av et møte i en kvinneforening i Veggefjord på 70-tallet, i Holthedal, 1986).

Uenighetene mellom de eldre og de yngre i møtet (f.eks. i valg-delen av møtet) dreier seg også om hvordan foreningen skal se ut framover. De yngre mener at foreningen kanskje bør jobbe mer med interessante saker for å få med nye, men vet ikke helt hvordan de skal klare å forandre formen slik at flere yngre vil bli med. De er bekymret for hvordan det skal gå med foreningen framover.

Deltagerne i prosjektgruppen forteller også at gruppen har forandret seg i løpet av de tre årene den har eksistert. Det var mindre strukturert i begynnelsen, men at det har blitt mer struktur etterhvert. De er også uenige om hvor styrt møtene bør være framover, slik det kom fram i deltagerens vurderinger av det refererte møtet. De mener også at de etter en tid vil komme fram til en form som passer for prosjektets arbeids-fase.

Selv om deltagerne samhandler utfra felles relevansregler, ser vi at aktørene forhandler om rollutforming og utøver rollene sine ulikt. Det gir rom for endring; begge gruppene har endret seg over tid, og er stadig i endringsprosesser. Relevansreglene diskuteres imidlertid ikke hverken i møtene eller overfor meg, de tas for gitt. De utgjør rammer som diskusjonene utgår fra, og er ikke gjenstand for forhandlinger.

Aktørenes rolleutforming i møtene viser variasjon både innen i hvert av møtene og i det de forteller om endringer over tid. En del premisser for samhandlingen slik den foregår nå, er imidlertid der, og gir rammer for bestemte samhandlingsstiler.

I den ene gruppen tilsier relevansreglene at deltagerne samhandler som hele personer, mange aspekter ved dem er relevante, og "saken" er mangesidig.

I den andre gruppen er det relevansregler på at mange deler av den sosiale personen til deltagerne holdes utenfor, og at man holder seg til den klart definerte saken for møtet.

4.5. KULTURELLE RAMMER - OG PROSJEKTETS METODER; TO EMPIRISKE EKSEMPLER

De naturlige handlingsskjemaene er ulike for gruppene, og kan gi bakgrunn for å forstå hvordan prosjektet skapes i løpet av det første året. Prosjektleder arbeider innenfor handlingsskjema hvor strukturerte, saklige møter er selvfølgelig når man skal få gjort noe. Møtene forutsetter deltagere som klarer å forholde seg enlinjet til hverandre i forhold til saken, de tar for gitt sosiale personer av sammensatt type.

Innenfor disse relevansreglene prøver prosjektleder å finne fram til metoder for forebyggende helsearbeid i nærmiljøet.

Jeg skal nå gi to eksempler på metoder prosjektet har tatt i bruk; det første er et "framtidswerksted", det andre er utarbeidelse av "kantine-prosjektet". Begge er viktige i prosjektets arbeid det første året.

Framtidswerksted - modellen

Prosjektet har tatt i bruk framtidswerksted-modellen to ganger. Første gangen var våren -90, mens prosjektet var på ide-planet. En oppfølging av dette ble arrangert våren -92.

Intensjonen med framtidswerkstedene er å få fram folks synspunkter på hvordan det kan bli bedre helse på Strand. Samtidig er det en metode for å skape personlige forpliktelser hos deltagerne på å jobbe videre med forslag som er kommet fram i verkstedet.

Det første framtidswerkstedet ble gjennomført ved hjelp av prosess-ledere fra Cesam (Centrum for samhallsarbete och mobilisering, Sverige). Cesam skriver i en folder om framtidswerksted at "det er en metod som demoktatiserade beslutningprocessen, en metod for ideutveckling dar manniskor gavs möjlighet att anvanda både förnuft och kanslor."

Framtidswerkstedet vil få til en prosess basert på tanker og visjoner om et tema som deltagerne er opptatt av. Prosessen på verkstedet skal gi et felles utgangspunkt for framtidig handling. Et framtidswerksted går vanligvis over en dag, og har 20-30 deltagere. Det er delt

Helse på dagsorden

inn i faser, og prosesslederne styrer hva de ulike fasene skal dreie seg om, og gir rammer for hvordan deltagelsen er.

Kritikk-fase 1: I første fase sier alle som vil hindringer de ser for å nå målet; her, bedre helse på Strand. Prosesslederne skriver alle hindringene opp på tavler.

Deretter går alle deltagerne fram og fordeler en gitt poengsum til de hindringene de syns er viktigst. Etter denne fordelingen kommer "hindertoppen" fram, de største hindringene.

Kritikkfase 2: De problemområdene som fikk flest poeng, går videre i neste runde. Da deles deltagerne inn i grupper, og jobber med tre problemstillinger hver.

Neste fase er en fantasi-øving, der deltagerne i gruppene skal forestille seg at Strand får "kulturiaden 1992". De kan fritt assosiere til hvordan det kunne ha vært...

Kritikkfase 3: her skal deltagerne i gruppene omformulere problemstillingene til positive meninger. (eks. problemet barns dårlige oppvekstvilkår får flere positive forslag, et av dem er "attraktive tiltak for uorganisert barn og ungdom".)

Fase for konkrete utopier. Her diskuterer gruppene hvilke tiltak det er mulig å sette i gang i f.h.t problemstillinger og positive meninger.

Virkeliggjøringsfase. Her får deltagerne et papir med støttespørsmål til hjelp. De skal vurdere det utopiske utkastet, velge strategi, og forberede handling videre.

Målsettingen er at gjennom egen definering av problemer, utforming av utopier, og muligheter for virkeliggjøring, skal deltagerne i gruppene ha noe felles og konkret å jobbe videre med for å bedre helse og trivsel på Strand. Et par av gruppene fortsatte å jobbe en stund etter at verkstedet var over, det resulterte i "arbeidsløses kafe" på Strand.

De første verkstedet vektla bl.a. arbeid for bedre oppvekstvilkår for barn og unge, arbeid for å minske ensomhet på Strand, triveligere omgivelser, aktivisering av arbeidsledige.

Jeg deltok på det andre framtidsverkstedet helseprosjektet arrangerte våren -92. Intensjonen var da å bygge videre på de forslag som var kommet fram to år tidligere. De tre hovedtemaene som verkstedet fra -90 prioriterte høyest, var ramme for dette verkstedet: Barns og unges oppvekstvilkår, triveligere omgivelser på Strand og aktivisering av arbeidsledige.

Modellen som ble valgt den siste gangen var en noe forkortet variant av hovedmodellen som er referert ovenfor. Tre av medlemmene i prosjektgruppen var konferanseledere.

Hvem deltok på Framtidsverkstedet -92?

Tanken var at deltagerne fra sist skulle engasjeres igjen, og også få se at prosjektet var i gang. Prosjektet kunne få flere ideer å jobbe med, og kanskje det kunne involvere flere folk i f.h.t prosjektet i denne fasen.

Prosjektgruppen inviterte deltagerne fra sist gang, samt en del nye som de mente var aktuelle å ha med. Begge gangene har utvelgelsen av deltagere vært grundig diskutert i gruppen; det skulle være folk med ideer, med evne og vilje til å gjøre noe, og helst representasjon fra ulike organisasjoner og grupper på Strand.

Verkstedet ble arrangert i en oppusset, ærverdig hovedbygning på Strands gamle storgård. Hovedbygningen benyttes nå bl.a. som møtelokaler og utstillingslokaler. Det var tilsammen 28 deltagere på verkstedet. Av disse var det fire ungdomsskole-elever fra styret i fritidsklubben, det var et pensjonistektepar (mannen var nylig avgått leder for lokalutvalget), fem prosjektledere i kommunen, to representanter fra lokalutvalget, leder i fritidsklubben, leder for nærings-livorganisasjonen, presten, helse/sosialsjefen, representant fra pedagogisk-psykologisk tjeneste, to styrere i barnehager, to lærere i grunnskolen, en aktivitør, to studenter, tre representanter fra prosjektet.

Det var i tillegg bl.a. invitert representanter fra flere av de frivillige organisasjonene, fra bøndene og en husmor. Disse møtte ikke opp.

Det skulle gå klart fram at de offentlig ansatte utgjorde tyngden i verkstedet. I presentasjonsrunden presenterte deltagerne seg utfra yrke, hvem de representerte og om de bodde på stedet.

Helse på dagsorden

En av deltagerne; Anne fra utsiden

Anne, en eldre dame fra utsiden av øya, presenterte seg annerledes enn de andre. Hun representerte egentlig lokalutvalet, men ba om å få si mer enn det når hun skulle fortelle hvem hun var. Hun sa bl.a. at hun var nå vel kanskje den i denne velutdannete forsamlingen som bare hadde 7-årig, gammeldags folkeskole. Men hun hadde nå arbeidd for seg og sine hele livet.

Hun var født og oppvokst på utsiden av øya. Hun hadde giftet seg der og bodd der all sin tid. Men det var ikke så lett å bo der ute, for utkantene av bygden ble nå lett glemt. Tidligere måtte de kjempe lenge i forhold til kommunen for å få ordentlig vei. I de siste årene var både skolen og butikken lagt ned, og de følte seg isolert der ute.

De hadde et fint ungdomshus, som ble brukt for sjelden. Det hendte aldri at folk fra Strand kom utover til dem for noe, alltid måtte de dra til senteret. Tenk nå om det kunne komme noen doktorer, eller lærere utover til dem... Hun ba om at utkantene av bygden og folkene og problemene der ikke ble glemt i fortsettelsen på møtet, og var glad for at hun kunne få være med her og fortelle om det.

Møtet går videre

Håkon som var møteleder, sa at det var fint at Anne kom med disse tankene, og at de måtte prøve å ta dem med videre i prosessen.

I første fase av verkstedet ble Annes forslag om å se på yttersidas spesielle problemer skrevet opp som et av problemene det gikk an å jobbe videre med. Men det falt fra allerede i første vekting, det fikk altfor få poeng i f.h.t. barns oppvekstvilkår og omgivelsene på Strand.

Etter det gikk prosessen videre med grupper, positive omformuleringer, forslag til videre arbeid med temaene. Anne var helt taus i neste plenums-diskusjon. Hun var hektisk rød i kinnene, og sa ikke noe mere. Det var lærerne og prosjektlederne og andre av de offentlig ansatte som drev diskusjonene framover mot konkrete planer for handling.

To av gruppene avtalte å møtes igjen senere for å jobbe videre med det de tenkte seg kunne gjøres på deres tema.

Gruppen som jobbet med omgivelsene på Strand, ville prøve å engasjere lokalutvalget til å jobbe videre med saken.

Gruppen som jobbet med ungdomspolitikk, avtalte å møtes igjen for å planlegge en ungdomshøring (den ble i flg. Håkon avlyst på et senere tidspunkt fordi ungdommene ikke skjønte poenget med høringen, de synes den var en "voksen-greie").

Leder for fritidsklubben fikk flere forslag å jobbe mer med i rus-forebygging i tilknytning til ungdomsklubben.

Kulturelle rammer for framtidverkstedet

Verkstedets intensjon var å lage et forum der ulike folk skulle være med på å definere hva prosjektet skulle jobbe med. Prosjektet vurderer framtidverkstedet som en av de metodene som har vist seg vellykket i prosjektarbeidet.

Mange av de inviterte har møtt opp, og verkstedene har vært preget av høyt tempo og stor aktivitet blant deltagerne. Verkstedene har fått fram folks tanker om hva prosjektet bør vektlegge, og har til en viss grad klart å engasjere flere folk. Det er i ettertid flere som kjenner til prosjektet og dets satsningsområder.

På et seminar om forebyggende helsearbeid sommeren -92, holder Håkon foredrag om prosjektet. Han sier bl.a. følgende om framtidverksted som arbeidsmetode:

"Framtidverkstedene våre har vært meget vellykket, og er en ypperlig metode for å få nye aktivister og få trøkk nedenfra på saker lokalsamfunnet er opptatt av."
"(Framtidverksted) er et ypperlig redskap til å skape entusiasme og trekke med alle deltagerne, ikke bare det lille tale-trengte mindretallet" (fra skriftlig versjon av foredraget, juli -92).

Om hvem som deltok sa han at det var "...deltakere som representerte et slags tverrsnitt av befolkningen". Min gjennomgang av deltagerne på verkstedet viser at det er ikke alle salgs folk som tar imot prosjektets invitasjon til å delta som premissleverandører. Det er ingen av

Helse på dagsorden

de kvinnene jeg kjenner fra kvinneforeningen eller andre sammenhenger der, selv om de var invitert til å delta med en representant. Det er få deltagere uten minst tre-årig høyere utdanning, og av dem gjør få seg bemerket på konferansen.

Møtet passer best for de med høyere utdanning, med jobb i offentlige organer. De deler prosjekt-deltagernes relevans-regler. De klarer helt selvfølgelig å legge til side delene av deres sosiale personer som er irrelevante. De klarer å holde seg til saken i et stramt tidsskjema, og være kreative innen gitte bolker. Relevansreglene for dette møtet er de samme som for de fleste andre de er med på gjennom f.eks. jobb.

De samme relevansreglene gjør at Anne blir mer og mer taus utover i møtet. Anne møtte opp og presenterte seg som helperson. Mange sider ved henne var relevante, og hun insisterte på å fortelle om seg og sin historie. Hun var opptatt av mange saker, og hun snakket om dem utenom dagsorden.

Relevansreglene i møtet gjorde i min fortolkning at Anne ganske raskt ble diskvalifisert fordi hennes relevansregler var annerledes. Det samme kan være årsak til at ikke representanter fra kvinneforeningen var der, bare med den forskjell at de i utgangspunktet velger å ikke delta.

De kulturelle rammene legger føringer på hvem prosjektet anser som de mest interessante "folk på Strand", hvem de inviterer til samarbeid og hvem de antar er i stand til å gjøre noe. De gir retning for hvordan de velger å samhandle med folk, og hva de ber folk om å samarbeide med dem om.

Relevansreglene gir strukturerte møter, med deltagere som deler reglene. Tema er ofte hva de kan gjøre for en tredje gruppe som ikke er representert på møtet, f.eks. ungdommer, psykisk utviklingshemmede, pensjonister.... Deltagerne er idealistiske, og ønsker å gjøre noe som kan være bra for de andre. På senere møter forsøker de å få med representanter for den tredje gruppen, dem tiltaket skal rette seg mot.

Framgangsmåten har ført til flere samarbeidsgrupper initiert av prosjektet som jobber med spesielle tiltak. Et av tiltakene er kantine-prosjektet, som jeg nå skal beskrive. Ideen ble lansert i oktober -91, og kantinen var i drift utpå våren -92.

Kantine-prosjektet.

Ideen om å få i stand kantinedrift på barne/ungdomsskolen blir presentert på et seminar om forebyggende helsearbeid arrangert av fylkeshelsesjefen. Det er deltagere fra mange kommuner og fra flere etater. Håkon deltar på dette seminaret like etter at han har startet å jobbe. Jeg er til stede på deler av konferansen som observatør.

Kantine/ernæringsprosjekt foreslås på seminaret som en måte å få elevene til å spise sunn mat i løpet av skoledagen. Elevene får en kantine på skolen, et sted å sitte i lag inne og kjøpe og spise mat (også for de som har med matpakke). Forholdene skal legges til rette slik at det blir trivelig og godt å spise sunt. Kantinedrift er gjenopptatt som metode utfra viten om at mange unger enten ikke spiser, eller bare spiser usunn mat i løpet av skoledagen. Kantine-drift er i gang noen andre steder i landet, og har så langt vært evaluert som vellykket.

Det blir også foreslått å sette kantinedriften inn i en større ramme av holdningsskapende arbeid blant barn og unge. Det kan parallellt gis undervisning, og elever kan ha ansvar i forhold til driften. En ide er også å engasjere f.eks. pensjonister i kantine-driften, så kan man i tillegg framme samhandling mellom unge og eldre.

Utvikling av kantine-prosjekt på Strand

På seminaret får Håkon vite at det nå går an å søke midler til kantine-drift hos departementet. Han tar opp forslag om å starte kantine på møte i prosjektgruppen etter at han er kommet hjem, og får støtte til å jobbe videre med saken og søke midler. Han skriver søknad etter å ha konferert med rektor på grunnskolen, og lærer på kokkelinja.

Forslaget han utvikler inneholder kantinedrift, hvor pensjonister står for driften av kantinen, med litt hjelp av noen elever til rydding o.l. Han foreslår også å knytte det sammen med

Helse på dagsorden

samarbeid for bedre ernæring mellom kokkelinjen, grunnskolen og barnehagene på stedet. En av ideene er at elever fra kokkelinjen kan undervise elever i grunnskolen, og videre ned til barnehagene.

Håkon snakker videre med rektor på grunnskolen om kantine-ideen, og hun er meget positiv. Begge to har også samtaler med representanter for kommunen, for å få kommunens tilslutning både ideologisk og økonomisk. Kommunen er positiv til ideen.

Håkon og rektor har også et møte med representanter fra pensjonist-foreningen om deres evt. deltagelse i prosjektet.

De kaller så inn flere parter lokalt fra Strand til et møte hvor et ernæring/kantine-prosjekt kan drøftes. På møtet er det to representanter fra helseprosjektet (samt studenten deres), rektor, styrere fra to av barnehagene, og en student i den ene barnehagen. Representant fra kokkelinjen møtte ikke.

Møtet er saklig, deltagerne diskuterer opplegg for prosjektet, hvordan de tenker seg at det kan bli. De blir enige om en skisse for opplegget. Noen av deltagerne avtaler et oppfølgingsmøte for å planlegge nærmere det holdningskapende samarbeidet mellom kokkelinjen/grunnskolen/barnehagene.

Kantinen kommer i gang i løpet av våren -92. En gruppe på 6-7 av kvinnene fra pensjonistforeningen står for driften av kantine på rundgang, to hver uke. De smører grove rundstykker og knekkebrød, og står for salget og det daglige regnskapet. Det blir et lite overskudd av driften som går tilbake til foreningen.

Den dagen jeg er der, går salget av den sunne maten som - jeg hadde nær sagt - "varmt hvetebrød"(og da er vel mye av hensikten oppnådd). Det er trivelig og rolig stemning i kantine, elevene sitter rundt småborder og prater og spiser. Elevene og de eldre prater litt mens det kjøpes og selges. Begge damene har barnebarn blant elevene, og prater litt ekstra med dem.

Lærerne er langt framme i handlekøen. De kjøper også rundstykker som de tar med seg på lærerværelset. Pensjonistene får mange godord av lærerne og rektor for den jobben de gjør.

Kulturelle rammer for kantine-prosjektet

Kantine-prosjektet ble altså startet og drevet etter intensjonene. Relevansreglene til prosjektet ga rom for en handlingsrekke som raskt klarte å få i stand kantineprosjektet i tråd med målsettingene. Planleggingsmøtene var saklige og effektive, deltagerne planla tiltak for en tredje gruppe utfra behov de så hos denne gruppen. Samhandlingsmåten var selvfølgelig, og viste seg å virke i forhold til målsettingen. Ved hjelp av sine handlingsskjema klarte de også raskt å få kommunens tilslutning til prosjektet, slik at selve kantinen kunne drives uavhengig av midler fra statlig hold.

En del av de andre forslagene ble det jobbet videre med av en egen gruppe, som ikke hadde representanter fra prosjektet. Det var også i tråd med målsetting for prosjektet; at initiativ fra prosjektet kunne plukkes opp og leve videre i andres regi.

4.6 OPPSUMMERING

Jeg har i kapitlet prøvd å abstrahere kulturelle rammer bak aktørers handlingsvalg. For å vise to forskjellige kulturelle rammer, har jeg gått til to situasjoner hvor aktører samhandler med hverandre; et møte i en kvinneforening og et møte i prosjektgruppen på Strand.

Gjennom å observere og delta i gruppene har jeg vist hvilke statuser og identiteter de gjør relevant og hvilke typer relasjoner de har til hverandre. Derfra har jeg prøvd å vise at de sosiale prosessene i hvert av møtene genererer sosiale personer av henholdsvis hel - og sammensatt - type.

Gjennom denne oppbyggingen mener jeg å ha identifisert kulturelle rammer for personkonstruksjon og samhandling i de to gruppene.

Til slutt har jeg vist hvordan prosjekt-deltagernes relevansregler ligger til grunn for valg av prosjektets strategier.

De velger metoder innenfor selvfølgelig rammer av saklighet, enlinjete relasjoner og sosiale personer av sammensatt type.

Det gjør at de får et utstrakt samarbeid med aktører som deler deres koder. Aktører som har andre relevansregler blir ikke delaktige i prosjektet, annet enn som diffuse mål-grupper.

Helse på dagsorden

De kulturelle rammene prosjektets aktører handler innenfor, styrer prosjektet inn i en prosjektform som er forskjellig fra ideene som var utarbeidet på forhånd.

Ideen om en "helse-dugnad" på Strand, blir gjennom sosiale prosesser aktørene inngår i, til et sektorovergripende samarbeid blant offentlig ansatte. Disse aktørene definerer behov hos de andre, og fortsetter å velge strategier for å nå fram til de andre.

KAPITTEL 5 TIDSBRUK OG VERDIER

I dette kapittelet skal jeg fortsette å sammenligne deltagere i prosjektgruppen med kvinner på Strand som tilhører en annen delkultur. I forrige kapittel viste jeg at gruppene har ulike relevansregler for samhandling, rammene for hvordan de er sammen og løser oppgaver er forskjellige. Nå skal jeg prøve å forfølge beslektede aspekter ved sosialt liv, jeg skal prøve å utdype sentrale verdier i de to delkulturene.

Analytisk vil jeg ta utgangspunkt i hvordan aktører organiserer oppgaver i tid og rom, og hvordan de snakker om tid. Tidsbruk blir innfallsport til fortolkning av verdier i de to gruppene. Tid var aldri eksplisitt tema i samtaler/intervju, eller andre typer samhandling jeg deltok i. Allikevel trådte forholdet folk hadde til tid etterhvert fram på flere måter i feltarbeidet, og jeg skal i kapittelet vise tre ulike kontekster. Hovedtyngden av empiri er på 1) avtaler og rammer for samtaler med informanter og 2) hvordan folk fortalte om seg selv i samtalen. Jeg skal også trekke vekslers på empiri som er gitt i kapittel 3.

Fra empiri på avtaler om samtaler, og romlige/tidsmessige rammer for samtalen, vil jeg først prøve å vise ulike organisering av oppgaver og relasjoner i tid. Denne delen kan ses i nær sammenheng med drøftingene av relevansregler i kapittel 4 utfra en annen type empiri.

Derfra skal jeg gi en fortolkning av verdier og meningssystem i de to gruppene. Emirisk grunnlag her blir samtaler med to kvinner, en fra prosjektgruppen og en eldre omsorgsbonde. Ved hjelp av deres fortellinger om livet før og spesielt nå, vil jeg gi en fortolkning av verdier de uttrykker gjennom det de forteller. Det ene settet spissformulert til "å være aktiv", det andre "å være arbeidssom".

Til slutt skal jeg problematisere min egen framstilling av verdi-områder som relativt konsistente helheter. Jeg skal vise eksempler på kvinner som står mellom verdisett, og hvordan de prøver å skape sammenheng og ser forskjeller.

5.1. MYE OG LITE AV TID OG OPPGAVER

Tid og rom i antropologiske analyser. Det er en antropologisk "sannhet" at opplevelse av tid og rom er kulturelt betinget, og at tidsoppfattelse reflekterer grunnleggende trekk ved kultur og samfunn. Mange antropologer har vært opptatt av sammenligninger av tidsoppfattelse og tidsregning i tradisjonelle, skriftløse samfunn kontra moderne samfunn. Tradisjonelle samfunn blir gjerne kjennetegnet ved syklisk tidsoppfattelse og moderne ved lineær (abstrakt) tidsoppfattelse (se eks. Bourdieu 1963 , og for diskusjon av begrepene; Johansen, 1989).

Nå er de fleste antropologer gått bort fra å kategorisere samfunn langs dikotomien tradisjonell - moderne. Det har større analytisk verdi å snakke om grader av modernitet innad i samfunn og mellom samfunn. Det moderne kjennetegnes i flg. H.Eriksen (1993) ved fem hovedkomponenter: lønnsarbeid, pengeøkonomi, statsborgerskap, massemedier (herunder skolevesen, skriftsamfunn) og lineær tidsoppfatning. Lineær tid knyttes til klokke- og kalendertid, der tid oppdeles i like enheter (sekund,minutt...), og der vi har en oppfattelse av å bevege oss jevnt framover i tiden langs en linje. I samfunn med abstrakt tid gir det mening å snakke om at tid f.eks. er noe man kan ha mye eller lite av, noe man kan bruke godt, spare, eller sløse bort. Han forfekter videre synet at antropologer kan studere samfunn med utgangspunkt i disse kjennetegnene, og slik vise hvordan modernitet empirisk manifesterer seg ulikt.

Min analyse blir en sammenligning av organisering og verdier knyttet til tid innenfor et samfunn med alle modernitetens kjennetegn (jeg gir en videre drøfting av modernisering i kapittel 6). Jeg skal her ta fatt i tid og vise ulike måter å være i tid på primært å forstå noen sentrale verdier.

Fra denne teoretiske skissen, skal gå videre på hvordan folks forhold til tid trådte fram i mine forsøk på å lage avtaler om samtaler med folk på Strand.

5.1.1. God eller dårlig tid?

Jeg lot alltid de jeg skulle snakke med få bestemme tid og sted for samtalene. Det skjedde som oftest ved at jeg på forhånd hadde truffet dem i en sammenheng; i et møte, eller gjennom felles kjente, og da spurt om jeg kunne få kontakte dem for å få prate mer med dem. For

prosjektdeltagernes del, spurte jeg dem kollektivt på et av møtene om å få intervju/snakke med hver av dem, og deretter ringte jeg den enkelte for nærmere avtale.

Jeg stilte meg åpen for at de andre kunne bestemme når og hvor vi skulle møtes. Da viste det seg bl.a. forskjeller i hvor mye tid de signaliserte at de hadde.

Når jeg ba om å få treffe kvinnene og snakke med dem, så var det lett å finne tidspunkt. "Nei, det kan nå bli når som helst når det passer for deg det, du kan jo bare komme hjem til meg en dag", var den vanligste beskjeden.

De hadde god tid når jeg kom hjem til dem. Vi drakk kaffe, de serverte gjerne påsmurte rundstykker og en eller annen form for kake. Mens vi pratet drev de oftest med håndarbeid samtidig, og mange viste fram ting de hadde laget eller holdt på med.

Når jeg ba om å få prate med deltagerne i prosjektet, var det gjerne vanskeligere å finne tid og sted. De var imøtekommende, men var opptatte i hverdagen. De ville helst snakke med meg på arbeidsplassen i arbeidstiden, og måtte lete etter en dag de hadde ledig tid.

Forskjellene som kom fram med å finne tid for en samtale, henger sammen med hvor mange og hvilke typer oppgaver de ulike folkene har i løpet av dagene. Noe kan forklares ved at prosjektdeltagerne er ute-arbeidende, mens mange av kvinnene er hjemmeværende. De av kvinnene som jobber har heller ikke kontorer til disposisjon for samtaler. Det blir derfor naturlig at kvinnene inviterer meg hjem når vi skal snakke sammen.

At alle prosjektdeltagerne vil møte meg i arbeidstid og på arbeidsplass, er ikke tilsvarende selvfølgelig. De kunne også velge å invitere meg hjem, men velger altså å møte meg på jobbarena og utfra en profesjonell identitet. Noen vurderte å invitere meg hjem, men sa at der ble det kanskje avbrytelser, så det var best å ta det på kontoret.

Kanskje er det også slik at prosjektdeltagerne har flere ting de må gjøre i løpet av en dag eller en uke enn det er tilfelle for kvinnene. Det ser umiddelbart ut for at tiden er et knappere gode for dem enn den er for kvinnene. Samtalene viser imidlertid at det er stor forskjell på hvor

Helse på dagsorden

mange oppgaver de ulike kvinnene har å gjøre i løpet av en dag, noen har dagene fylt opp med oppgaver, andre uttrykker at de har lite å gjøre nå sammenlignet med før.

Disse nyanseringene tatt i betraktning, så formidler kvinnene at de har mye tilgjengelig tid når jeg ber om en samtale. Jeg kan komme en dag det passer for meg, og selve besøkene gis ikke noen tidsramme før samtalene starter. For noen avsluttes besøkene når de har oppgaver å løse ute. De signaliserer at de har god tid, og at det er trivelig at noen tar seg tid til å komme på besøk og prate.

Deltagerne i prosjektgruppen formidler at de er opptatte personer, men at de er interessert i å finne tid til å prate med meg. De må lete i avtalebøkene før de kan si hva tid det passer, og de har også behov for at vi lager en tidsramme innledningsvis. I flere av samtalene ble tidsrammene brutt, eller vi måtte avslutte før vi var ferdige - enten p.g.a deres avtaler, eller mine. Rammen var at vi var opptatte personer, som ofte hadde dårlig tid.

5.1.2. Sektorisert og fleksibel tidsbruk

Fra å gi et inntrykk av hvor mye tid de ulike folkene har til disposisjon, skal jeg nå se litt nærmere på hvordan samtalene var organisert i tid og rom.

Fleksibel tidsbruk. Samtalene hjemme hos kvinnene fikk en ramme av at jeg var på besøk og ble kjent med dem. De serverte kaffe, påsmurte rundstykker og en eller annen form for kake, og vi pratet og spiste samtidig. I stuene var det vanligvis innredet med en hoved-sofagruppe og en eller flere mindre sittegrupper. Den ene av disse gruppene besto av to lenestoler/skinnstoler med et lite bord imellom. Ved den ene stolen var det en håndarbeidskurv, og på den siden av bordet var det et kaffekrus, eller en hverdagskopp. Foran gruppen sto TVen. Under besøkene satt vi i en slik gruppe og pratet. Når vi skulle ha mat, dekket de med fint service til meg, og beholdt gjerne selv sin hverdagskopp.

De drev oftest med håndarbeid, og viste fram oppskrifter og hva de holdt på med nå og hadde laget før. Noen ganger stakk kjenninger eller slektninger innom med et ærend eller for en

kopp kaffe. Unger fikk mat, stell og ble lagt.. Flere ting foregikk samtidig, og samtalene dreide seg også om mange forskjellige emner.

Vår plassering i rommet, gir følelse av å være inne i hverdagen deres, de sitter i godstolen og driver med håndarbeid. Følelsen styrkes ved at de går litt til og fra, når det er oppgaver de må gjøre. De gjør flere ting samtidig og forstyrrelser er en naturlig ting.

Saugestad skriver i en artikkelen "Kvinnekultur og arbeidsliv" basert på materiale fra en kystbygd i Troms:

"Dagen er organisert som en sammenhengende rekke aktiviteter som alle er knyttet til oppgaver som skal løses, enten formålet er produksjon, reproduksjon eller av mer seremoniell karakter." (Saugestad, s.34) Videre skriver hun bl.a. " Det dreier seg om... å ha god oversikt, evne til å utføre flere arbeidsoppgaver samtidig, og om å utvise ansvarlighet."(op.cit. s.35)

Saugestads beskrivelse kan lett overføres til mange av kvinnene jeg har snakket med, de bruker tiden fleksibelt - utfører mange oppgaver samtidig. Mens jeg var der utførte de et seremonielt aspekt overfor meg, de produserte gjerne i form av håndarbeid, og ga omsorg til nære personer (reproduksjon). Mange aspekter ved deres sosiale personer var i virksomhet samtidig.

Sektorisering av tid. I samtalene med prosjektdeltagerne satt vi i et eget rom på deres arbeidssted. Eksempler på arenaer er et kontor hvor vi satt på hver vår side av en kontorpult, et samtalerom med en sittegruppe rundt et bord og et behandlingsrom med en liten kjøkkenkrok. De traktet kaffe som vi drakk mens vi pratet. Konteksten var helsearbeiderens arena og virksomhet.

Vi var kun to personer til stede, og samhandlingen var avgrenset til samtale over fem hovedtema (deres forhold til Strand, familie og nettverk, deltakelse i organisasjoner/aktiviteter, prosjektets/prosjektgruppens historie og tanker om prosjektet framover). Samtalene var lange

Helse på dagsorden

og konsentrerte og i forhold til de punktene jeg hadde satt opp, i tillegg snakket alle en del om jobben sin.

Samtalene fikk form av åpne intervjuer, der jeg stilte spørsmål og de svarte. Jeg tok notater under samtalene, og det fungerte greitt, de stoppet jevnlig i svarene sånn at jeg kunne skrive ferdig. Konsentreringen på den ene oppgaven gjorde at jeg fikk utfyllende svar på de områdene jeg var interessert i, og satt igjen med mye informasjon.

Det framgår at prosjektdeltagerne avgrensner oppgaven i f.h.t. tid, de setter av et tidsrom for samtalen og prøver å unngå avbrytelser. Slik kan vi si at de sektoriserer tiden, et avgrenset antall tidsenheter brukes til denne samhandlingen, før de går over til eks. behandling av en klient.

Det er godt mulig at dersom samtalene med prosjektdeltagerne hadde foregått hjemme hos dem, hadde de fått mer karakter av det jeg opplevde hos kvinnene. Det får stå åpent, jeg har ikke vært hjemme hos dem.

Det er imidlertid et analytisk poeng at de alle sammen knytter samtaler med antropologstudenten til sin profesjonelle identitet, og vil møte meg i profesjonelle kontekster. Det kan knyttes til analysen fra forrige kapittel, de aktiverer de deler av sine sosiale personer som er relevant for oppgaven og relasjonen til meg - og finner arenaer som passer.

Derfra blir sektorisering av tid et naturlig aspekt ved deres samhandlingsmåter; de bruker sektorer av sine sosiale personer innenfor sektoriserte tidsrammer. Jeg skal i fortsettelsen prøve å trekke ut tre hovedsektorer tid brukes på for de profesjonelle: arbeid, omsorg og fritid, og sammenligne dem med kvinner som bruker tiden fleksibelt.

5.2. ARBEID - OMSORG - FRITID

I mai -93 deltok jeg på seminaret "arbeid, kjønn, endring" (ledet av Inger Altern og Lisbeth Holthedal). I den forbindelse prøvde jeg å bruke av mine data og hypoteser i forhold til begrepene arbeid, kjønn og endring. Jeg opplevde at kjønn og endring hver på sin måte allerede var tema i oppgaven, mens arbeid til da ikke hadde vært det.

I stedet for å gå til samfunnsvitenskapelige definisjoner på hva som er arbeid, valgte jeg å gå til feltmaterialet for å se om jeg fant noe om folks forhold til arbeid der.

Jeg begynte å se på felt-notater med arbeid i bakhodet, og fant variasjoner i hvordan folk snakket om arbeid og fritid. Arbeid ble i denne prosessen knyttet opp til tidsbruk; noe tid brukes til arbeid, annen tid til fritid.

Utfra materialet forsøkte jeg å knytte en tredje type tidsbruk til arbeid og fritid, nemlig omsorgstid. Det å hjelpe andre, være tilgjengelig for andre, ta seg av nære personer er eksempler på oppgaver som går inn under omsorg. Omsorg kan ses som tjenester som ytes i relasjoner til nære personer, gjerne personer vi er knyttet til gjennom familie-, venne- eller slektskapsbånd (for diskusjon av begrepet "omsorg", se eks. Haugen 1982).

Feltmaterialet viste at alle informantene snakket om hva de gjorde, eller hva de holdt på med. Noen vektla arbeidet sitt, hva de gjorde og tenkte i jobb-sammenheng. For andre var omsorgsoppgaver dominerende, det de brukte mest tid og tanker på. Noen snakket om hva de gjorde på fritiden - andre brukte ikke det begrepet i det hele tatt. Flere snakket om at det var nok å holde på med, uten å skille ut hvilke typer oppgaver de hadde i forhold til tidssekvenser.

Jeg skal nå referere fra en samtale med en av kvinnene i helseprosjektet. Ved først å knytte denne samtalen til begrepene arbeid - omsorg - fritid, skal jeg prøve å gi en fortolkning av noen sentrale, kulturelle verdier for hva som er et godt liv innenfor helseprosjektgruppen. Fra samtaler skal jeg utlede ulike typer kategorier de bruker, og derfra utlede verdier. Dette er i tråd med hvordan Bailey behandler verdier i forhold til kategoriseringer:

"...people who belong share some ideas of how things are and how things should be: they have a common set of categories with which they "word" the social and the natural world around them and they share a definition of the good things and the bad things in life. From this point of view a community is a set of shared values and categories".(Bailey 1971, s.8)

Jeg skal ikke prøve å utlede verdier som er felles for alle på Strand, men ved hjelp av kategorier nøste opp ulike verdi-områder jeg mener å se.

5.2.1 Tid for arbeid, tid for omsorg og fri-tid

MARGRETE: "JEG FÅR BRUKT FLERE SIDER AV MEG SELV HER..."

Margrete er med i styringsgruppen for helse-prosjektet. Jeg har ringt henne og spurt om å få snakke med henne. Hun foreslo at vi kunne møtes i jobbens lokaler fra starten på arbeidsdagen og fram til klokken 11. Da måtte hun ut på en klient-avtale. Det er ingen andre i lokalene når vi møtes der, og vi kan prate uforstyrret fram til hun må dra videre. Rommet vi sitter i brukes som samtalerom på jobben hennes, og inneholder foruten en sittegruppe, kontorpult med telefon og en hylleseksjon. Vi sitter i samtalemøblementet, en gruppe med behagelige stoler som er plassert rundt et lavt bord.

Margrete kom flyttende hit med familien sin for ca. fem år siden. Margrete er i begynnelsen av 30-årene, gift og har to barn. Hun har høyere utdanning i helsefag. Hun og mannen er oppvokst i to nabo-bygder i nord-Norge. De dro sørpå for å ta utdanning og trivdes godt der. Etter nesten ti år i byen, ønsket de seg nordover igjen. De søkte på jobber, og så fikk begge to jobb i området rundt Strand. De har ikke slekt på Strand, men Margrete hadde en venninne som allerede hadde flyttet dit og det hadde jo også litt å si for at de dro dit. Avstanden fra Strand til hjemkommunen er kort nok til å dra på helgebekker til foreldre og svigerforeldre.

Margrete sier at hun opplever at det er godt å bo på Strand. Det er rom for ulike folk, og det går an å være seg selv der. Hun opplevde at de ble godt mottatt i bygda. Hun forteller at da de flyttet hit på vinteren, var hun en av de første dagene ute og måkte snø. Mens hun holdt på kom det sikkert ti personer forbi, og alle stoppet opp og sa velkommen hit, det er trivelig med folk i huset igjen. Det var en overraskelse etter ti år i storbyen hvor man nesten ikke hilser på naboen. I storbyen savnet de noe av åpenheten i nord-Norge - så det var godt å komme hit og føle seg velkommen. Folk tok kontakt, og spurte om hun hadde lyst til å bli med i forskjellige lag og foreninger.

Margrete jobber nå i helse- og sosial- sektoren, og mannen har en høyere stilling innen det private næringslivet. Barna er to og ti år gamle. Yngstebarnet hos dagmamma, og Margrete jobber redusert stilling for å ha mer tid sammen med henne nå når hun er liten. Hun synes at

hun har funnet en ideell deling mellom å arbeide og ha tid hjemme. Det er godt å kunne jobbe og samtidig ha mye tid sammen med datteren.

Hun sier at hun helst ikke vil være med på så mye nå mens de har små barn, livene til ungene har lett for å bli overorganisert. Hun vil gjerne at de skal oppleve mer ro og egentid. Da hun vokste opp var det mindre organisert, og ungene fikk mer tid til å finne på ting selv.

Margrete blir selv overrasket over hvor mye hun faktisk deltar på i fritiden når jeg ber henne fortelle om det. Hun er for tiden med i:

Styringsgruppen ca en gang pr. måned, litteraturgruppe en gang i mnd., baby-treff en gang pr. mnd, eget forskningsprosjekt med en del kveldsarbeid, hun gir undervisning på ettermiddagstid, går på trim en gang pr. uke, og deltar sporadisk i husflidslaget.

Margrete opplever at hun får brukt flere sider av seg selv på Strand. Det går an å delta på like fot. Når hun f.eks. er i husflidslaget, da er hun ikke lenger helse-arbeideren, men bare Margrete som har lyst til å lære seg å sy. Det er fint.

Mannen hennes har en krevende jobb, og deltar foruten den aktivt i en av foreningene på stedet. Han er også med i styret der. I tillegg trener han en del.

Sønnen på ti år er med i fotballtrening, svømming og idrettsskole. Han har aktiviteter nesten hver dag, og så er det en del turneringer i helgene. Da må også foreldrene stille opp, med kjøring og sånt noe. Det synes Margrete er helt greit, for hun liker fotball.

Margrete opplever at hun kan velge venner på Strand, det er en åpen stemning. Hun sier at hun har noen venner her som hun kan snakke om personlige ting med. I tillegg har hun mange bekjente, inkludert gode naboer som hun omgås og som det ville være greit å spørre om hjelp til barnepass osv. De aller nærmeste vennene bor imidlertid ikke på Strand, det er sånne som hun har kjent "i alle år" og holder kontakt med.

Helse på dagsorden

Styringsgruppen tilhører et mer perifert nettverk enn de hun har beskrevet her, men hun treffer de fleste av dem i selskaper med jevne mellomrom. Hun sier at gruppen har fungert som en møteplass for deltagerne, de får diskutere ting de ikke har anledning til å ta opp i jobb.

Fordeling av tid i forhold til verdier

Samtalen jeg her refererer fra, var et åpent intervju strukturert rundt de fem punktene jeg har skissert i 5.1.

I løpet av samtalen snakker hun også en del om prosjektet før og nå, og om jobben sin. Jeg har imidlertid trukket fram de deler av samtalen som best illustrerer Margretes fordeling av tid på ulike oppgaver og relasjoner.

Av det Margrete forteller kan vi trekke ut ganske klare skiller mellom hva som er arbeid, hva som er omsorgstid, og hva som er fritid. Hun gjør ulike ting i de ulike sfærene, og omgås tildels ulike folk. Det gir mening å snakke om hvordan hun disponerer tiden sin på ulike områder og aktiviteter. Å prioritere tid hjemme, vil gå på bekostning av tiden hun kan bruke f.eks. i arbeidslivet.

Hun kan prate om jobben sin som en bolk, om familien og tiden hjemme som en annen, og ting hun gjør på fritiden i en tredje bolk. Hun sektoriserer tiden; deler den opp for å kunne være til stede i sammenhenger hun synes er viktige og meningsfulle.

Hun knytter også verdier til områdene, gjennom å snakke om prioriteringer og hva hun synes er bra og viktig. Det kommer f.eks. fram gjennom uttalelser og vektlegginger som at hun synes det er viktig å ha god tid hjemme med ungene, at hun trives med å jobbe redusert og synes at det er godt å ha tid til aktiviteter utenom jobb og familie.

Samtalen med Margrete gir inntrykk av et menneske som trives på Strand. Hun snakker om aspekter ved livet som hun synes er viktige, og som hun får oppfylt gjennom et bevisst forhold til tidsbruk mellom arbeid, omsorg og fritid i sin hverdag. Hun er også opptatt av ungenes forhold til tid, at de skal ha egen-tid utenom organiserte aktiviteter.

Det ser ut som hennes livssituasjon er i tråd med verdiene hennes. Hun sier at hun får brukt flere sider ved seg selv på Strand, sammenlignet med i byen. Hun har en interessant jobb,

venner og bekjente, familie, engasjement i prosjektet og egne fritidsaktiviteter utenom det. Hun opplever at det går an å få brukt seg på flere arenaer, samtidig som hun har tid hjemme.

"Å være aktiv"

Margrete framstår i intervjuet som en aktiv person på flere arenaer, og hun uttrykker også at hennes tilpasning er i tråd med hennes ideer for hva livet bør inneholde. Hun er aktiv samtidig som det "å være aktiv" kan fortolkes som en sentral verdi for henne.

Med utgangspunkt i beskrivelse og fortolkning av Margrete, skal jeg nå prøve å generalisere for gruppen. Å være aktiv kan beskrive både deres faktiske deltakelse i mange sfærer, og gi en indikasjon på verdier de deler.

Når jeg postulerer at "å være aktiv" er en verdi i gruppen, bygger det for det første på data om hva prosjektdeltagerne faktisk er med på. Men i like stor grad på hvordan de forteller og vektlegger, hva de synes er f.eks. viktig, bra eller godt. Begge disse dataene kommer fram i Margretes historie. En tredje type data henter jeg fra hvordan deltagerne vurderer og snakker om andre, der det å være aktiv får positive konnotasjoner.

Jeg skal nå gi ytterligere data på de tre områdene, som kan sannsynliggjøre at "å være aktiv" indikerer et verdi-omsåde.

De andre i prosjektgruppen forteller om sine hverdager og aktiviteter på måter som har klare fellestrekk med Margretes. De er i krevende jobber som tar tid utover fastsatt arbeidstid. For noen innebærer jobben mye reising og kursvirksomhet, for andre møter, skriving osv. på kveldstid. Alle har hus, ektefelle og barn. De deltar i organisasjoner eller politikk (enten aktive nå, eller tidligere) i tillegg til helseprosjektet.

Hver av dem deltar i egne aktiviteter på fritiden, eksempler er trim, musikk, litteraturgruppe, husflidlag samt verv i forbindelse med ungenes aktiviteter. Flere av dem sier også at de er relativt ofte ute på den lokale puben, og de treffer alltid kjente da. De er synlige på mange arenaer, og overlapper hverandre i deltakelse på flere av dem, selv om ingen deltar i akkurat de samme aktivitetene.

Helse på dagsorden

Det er imidlertid mange arenaer på Strand hvor vi ikke finner prosjektdeltagerne. De er f.eks. ikke i de humanitære organisasjonene (herunder kvinneforeninger), i sangkor, i turnforeningen, i religiøse organisasjoner. Ingen av dem var til stede på åpent førjulsarrangement "Syng med oss" med korene, men de fleste var på Musikkforeningens førjulskonsert.

Deltagerne er også opptatt av at det skal være tid til å slappe av, hjemme, alene eller sammen med venner. Å kunne slappe av er ikke noen negasjon til å være aktiv. Det er heller en nødvendig del av et aktivt liv, slik at det ikke bare blir "stress".

Når de snakker om sin tilpassning på Strand til meg, sier de at de er fornøyde med hvordan de får brukt seg på Strand. De opplever at de velger ut ting de har lyst til å være med på. De er enten fornøyde med sin organisering av tid og aktiviteter, eller de synes at det "blir for mye" i perioder. Ingen av dem synes at de har for lite å gjøre, eller at de får brukt seg for lite.

Deltakerne vurderer også seg selv og andre langs kontinuumet "å være aktiv" - "å ikke være med på noe", der de aktive vurderes høyere enn de som ikke er med på noe.

Eksempel her er Halvor i samtale med en kollega, det var snakk om prosjektet og hvordan det første framtidswerkstedet hadde gått. Halvor bemerket da til kollegaen som ikke var blitt invitert til å være med på verkstedet, at det er jo ikke var å vente at de skulle invitere ham, for "du er jo ikke med på noe". (Kollegaen hadde full jobb, familie med to små barn og drev med husbygging på den tiden.)

En samtale med Gro, 28 år gammel kvinne under utdanning og med mindreårige barn, viser til det samme verdisettet. Da jeg spurte om å få en samtale med henne, sa hun spørrende, "hvorfor vil du snakke med meg, jeg er jo ikke med på noe"? Deretter sa hun at jeg sikkert ville få vite mer av f.eks. de som var i nærmiljø -prosjektet; i min fortolkning "de aktive".

Av samtalene kan vi trekke ut at å være aktiv knyttes til deltagelse i alle de tre områdene jobb, familie, og fritidsaktiviteter. Hva man gjør i fritiden virker avgjørende på om man er av de aktive, det skal helst innbefatte både engasjement i politikk/stedsutvikling og andre interesser. Slik blir det bestemte arenaer de aktive deltar på utfra et felles verdisett. Av samtalen referert ovenfor (og Anne-Brits historie lenger ute i kapittelet) kan vi også antyde

at det å være aktiv er en verdi for større grupper på Strand, selv om de ikke selv deltar på de "aktive" arenaene.

For prosjektgruppens del, kan vi sammenfatte at de deler verdien "å være aktiv" Strand-boer. Et godt liv for dem knyttes bl. a. til å få brukt seg selv på mange områder. Det går også fram av samtalen med Margrete at hva hun gjør er i tråd med hvordan hun ønsker at livet skal se ut; "å være aktiv" er både en verdi og en væremåte.

I verdien ligger å ta vare på seg selv gjennom "å få brukt mange sider av seg selv" i ulike relasjoner og oppgaver, på ulike felt og til ulik tid. Gjennom hvilke aktiviteter som vektlegges, kan vi si at verdien "å være aktiv" inkluderer både å ta vare på seg selv, og ta ansvar for utvikling av lokalsamfunnet.

Verdien "å være aktiv" kan knyttes til det analytiske innhold fra kapittel 4 og første del av kapittel 5 i følgende utsagn:

Idealet om den aktive Strandværingen både forutsetter og genererer sammensatte sosiale personer som sektoriserer tid i forhold til meningsfulle oppgaver.

Avtaleboken

Avtaleboken er en ganske liten bok som har en viktig plass i et aktivt liv. Utenpå er den trukket med skinn eller farget plast, for at den skal tåle å bli fraktet rundt, tatt opp og bli notert i og sjekket og bladd i, lagt ned igjen og tatt fram igjen mange ganger om dagen. Inni skal den helst være fylt av ting man må huske; jobb-avtaler, møter, kurs, telefoner man må huske å ta, adresser, fødselsdager, avtaler om trening, hvem som skal hente og bringe barn..... Avtaleboken er til hjelp i å organisere tiden i forhold til ulike oppgaver og relasjoner, og den er alltid tilgjengelig i vesken/mappen.

På møter i styringsgruppen har alle med seg avtaleboken, den er helt nødvendig når man skal fordele oppgaver, og finne tid for neste møte. Med avtaleboken foran seg, blir det tydelig for en selv og andre at en er en opptatt person, men at det nok er mulig å finne tid hvis man leter.

Helse på dagsorden

Slik er boka et nødvendig redskap for å organisere en aktiv tilværelse. Kanskje er avtaleboka for dem (emisk) kun å betrakte som et redskap for å organisere tiden. For meg som feltarbeider, får den en symbolsk betydning; den lille boka står for en større helhet av verdier i gruppen. Verdiområdet "å være aktiv" og handlinger knyttet til det, representeres da metonymisk gjennom avtaleboka. Slik syntetiserer avtaleboka det å være aktiv og bruke seg selv på mange områder.

Jeg skal nå gå over til å utlede et annet verdsett som skapes av andre folk på Strand, og sette det i kontrast til prosjektgruppas verdier. Igjen velger jeg en eldre generasjon av kvinner, representert gjennom Margits historie. Margit har ikke avtalebok, men hun har nok å gjøre.....

5.2.2 Arbeid og omsorg hele tiden

MARGIT: "DET ER DA ALLTID NOK Å HOLDE PÅ MED"

Margit er 70 år gammel. jeg traff henne gjennom en felles bekjent, og spurte om vi kunne prate mer sammen. Det var greit for henne å prate om løst og fast når hun visste hvem jeg var, og kjeningen gikk god for meg. Hun forteller at hun liker egentlig ikke forskning, og svarer aldri på spørreskjemaer og sånn.

Vi møtes hjemme hos den felles bekjente til formiddagskaffe i 10-tiden. Det er den tiden på dagen da Margit vanligvis tar pause fra arbeid i huset eller i gårdsdriften. Ungene løper rundt og vi spiser ferske rundstykker ved kjøkkenbordet.

Margit er gårdskjerring, bor og jobber på gården som hun giftet seg inn i som ung. Det er sønnen som har overtatt bruket nå, men Margit deltar fortsatt aktivt. Hun deltar alltid i fjøstell både morgen og kveld. I tillegg gjør hun forskjellige arbeidsoppgaver som følger med årssyklus på gården. Hun holder huset strøket og lager all mat til seg og mannen. Om kveldene når hun setter seg ned, strikker hun til barnebarna. Når hun går til folk har hun oftest et ærend; levere noe, hente noe, arbeid som må gjøres i lag med andre. Hun holder på

med noe fra hun står opp til hun legger seg. Det er vanskelig å få Margit til å skille ut hva hun gjør til ulike tider; "det er da alltid nok å holde på med", sier hun.

Margit kommer fra et fiske- småbruk i en kyst-kommune lenger sør. Det var forferdelig værhardt der hun vokste opp. Margit forteller at de måtte tjore huset fast i bakken når vinden sto på som verst.

Hun er nummer fem av ti søsken. Faren hennes var på fiske det meste av tida, mens moren og ungene drev småbruket. Ungene kom tidlig med i arbeid, de hjalp med stell av dyr, vasking, slått, pass av småsøsken osv. Mora må ha hatt et forferdelig slit, men hun var alltid i godt humør slik Margit husker henne. Mora hadde en søster i nærheten. Hun hadde tretten unger og like mye slit, men når de to møttes , da var det bare latter og gøy.

Som 12-åring flyttet Margit til en onkel og tante som var barnløse - de hadde lenge ønsket å få Margit. Foreldrene syntes det var vanskelig å gi henne bort, men gjorde det til slutt. Det var 1 1/2 time å gå mellom gårdene, og Margit gikk hjem hver helg. Hun sier at hun hadde det godt hos tante og onkel, men savnet søsknene sine.

16 år gammel dro Margit hjemmefra som tjenestejente i byen. Etter denne jobben dro hun til et av de større fiskeværerne hvor hun hjalp til å koke for fiskerne. Så dro hun til Strand som gårdsjente. Før Margit dro dit, hadde to av de eldre søstrene hennes reist til Strand, og blitt gift der. Senere kom en fjerde søster også til Strand.

Margit sier at det var så artig i den tida, det var gårds-jenter og drenger på alle gårdene. De hadde fri hver onsdag etter middag og annenhver søndag, og da møttes de unge fra alle gårdene i nærheten.

Hun giftet seg med sønnen på gården hvor hun var gårdsjente. Nå er det bare de to som bor i huset, men helt fram til ungene flyttet ut, var det tre generasjoner i huset. Margits far og begge svigerforeldrene bodde sammen med dem til de døde.

Så lenge de gamle var friske, deltok de i oppgaver i husholdet; fiske, barnepass, matlaging, vedlikehold...

Helse på dagsorden

Margit sier at det var en selvfølge at de gamle skulle få stell hjemme når de ble dårlige. Sånn var det jo for alle da, det var ikke sykehjem og sånt noe.

Faren og svigermoren var syke og sengeliggende i mange år før de døde, og fikk alt stell hjemme. Noen deler av stellet var Margits ansvar, andre deler gjorde svigerinnene hennes på nabogårdene. Nå blir de gamle sendt bort når de begynner å blir pjuksne og ikke kan klare seg selv, sier hun.

Det ligger flere små gårder nært til Margits gård - med samme slags enkle våningshus. I de husene bor det slektninger av Harald; hans søsken med ektefeller (noen er døde nå, og det er enker eller enkemenn igjen i husene). De eldre er pensjonister, og ingen av dem bor sammen med yngre generasjoner.

Av disse gårdene er det bare på Margit og Haralds at det er kommet en moderne enebolig og nytt stort fjøs. Sønnen deres har overtatt gården og driver nå et moderne, levedyktig jordbruk. Han har overtatt en del av jorden som hørte til de små brukene til tantene og onklene - og har dermed jord nok til å leve av gårdsdriften.

Margits generasjon drev kombinasjonsbruk. De fleste kombinerte konas arbeid med gård og omsorgsoppgaver med mannens arbeid i industri/fiske og på gården. Hvert av brukene var så små at de var avhengige kombinerte løsninger for å klare seg. Tilpasningen fra gård til gård var svært lik - og Margit sier at de arbeidet mer i lag på tvers av gårdene før. En del oppgaver måtte de være flere sammen om. Det var så trivelig å holde på i lag.

Før så de mer til hverandre på kveldene også. Vi var flinkere til å gå på besøk før, sier hun. Barnevakt var ikke noe problem, det var alltid noen hjemme som passet ungene. Og så var det så mange artige fester i bygda. Kvinnfolkene var med i foreninger, og da gikk møtene på omgang hjemme hos medlemmene.

Nå sitter vi mer hver for oss selv og ser på tv, det er sjeldnere folk stikker innom hverandre nå, forteller hun. Men Margit og den ene svigerinnen bytter ukeblader hver lørdag, og da sitter de og prater og drikker kaffe. Og så går hun fast til søsteren sin en dag i uka - hun er så gammel nå at hun ikke kommer seg ut.

Margit er plaget av gikt, men synes ikke at det er noe å prate om. Hun synes hun har det godt. Hun blir irritert på datteren som bare skal slappe av når hun er hjemme på ferie, det går ikke an å bare sette seg til sånn - det er da nok å gjøre.

Margit liker ikke å prate om negative ting, hun sier som faren; "hva har jeg å klage for, jeg har det jo så godt". Hun liker bedre å prate om det hun synes er bra f.eks. om unge folk som hun synes er flinke til å klare mange ting samtidig - unger, hus, oppussing, arbeid, eller om gårdsdriften og det som er å gjøre der...

Når vi har pratet og drukket kaffe noen timer, avbrutt av unger som skal kles av og på, må Margit hjem for å lage middag. Harald og hun spiser middag i 12-13 tiden på dagen, og så får de hvilt seg en stund etterpå...

Tidsbruk og verdier

Samtalen med Margit hadde en løsere form enn den med Margrete. Margit hadde også på forhånd sagt at hun ikke likte forskning og spørre-skjema, men at en samtale var helt greitt. Når hun snakker, er det vanskelig å trekke ut hvilke oppgaver og hvilke relasjoner hun inngår i til ulike tidspunkter. Hun er opptatt av å formidle at hun har mye å gjøre, og at hun liker å ha mye å gjøre. Mange av de oppgavene hun har, løser hun mens hun er sammen med andre. I arbeidet på gården er hun sammen med bl.a. mann, sønn og barnebarn.

Når hun går til noen gir hun beskjeder, henter eller leverer noe og da tar hun en kopp kaffe og prater samtidig. Eller hun besøker kjenninger i nærheten som er pjuksne og/eller mye alene. Hun holder på med mange ting samtidig; hun bruker tiden fleksibelt.

Margit knytter også verdier til sin måte å organisere tid, oppgaver og relasjoner på. Hun snakker om hva som er bra og ikke så bra, gjennom å sammenligne hvordan det var før med hvordan det er nå. Hun er mest eksplisitt på hvordan det var før; da hjalp folk hverandre mer, de var mer i lag, de hadde det artigere, og de tok seg av sine gamle og syke. Dette er kvaliteter hun sier det er mindre av nå, verdiene har endret seg. Gjennom Margits framstilling av verdiene, ser vi at hun setter de gamle verdiene høyest.

Det Margit framhever som bra henger sammen med hvordan hun handler og samhandler i sin hverdag. Hun holder på med noe hele tiden, på gården, på kjøkkenet, med omsorg, hun er sammen med slekt og naboer - og det går over i hverandre. Hun gir som Margrete inntrykk

Helse på dagsorden

av å være et menneske som trives, hun får brukt seg på måter som er i tråd med hennes verdier.

"Å være arbeidssom"

Margits historie og handlinger kan sees i sammenheng med de samtale-situasjonene jeg beskrev i forbindelse med fleksibel tidsbruk i del 5.1. Kvinnene gjør mange ting samtidig, man ser det når man er på besøk hos dem. I tillegg er de opptatt av å fortelle hva de har å gjøre, og de snakker gjerne om andre utfra hvor arbeidssomme de er.

På bakgrunn av tidligere data og analyse, velger jeg å kalle en grunnleggende verdi hos Margit, og mange kvinner i hennes generasjon for "å være arbeidssom". De er arbeidssomme, de "sitter ikke med hendene i fanget". De vurderer også seg selv og andre utfra om de er arbeidssomme eller ikke, det gir en grunnleggende verdiskala å vurdere folk etter.

Holthedal skriver i et kapittel som omhandler bl.a. grunnleggende holdninger hos kvinner i Veggefjord:

Marie var dygtig og arbeidssom. Sådan omtaler hun seg selv - og sådan blir hun omtalt til meg. At være dygtig i Veggefjordske kvinneøyne vil sige, at hun fik mange børn, klarede hus, "fjøs", unger, alene, vinter efter vinter, når manden var på fiskeri med brødrene på Lofoten og Finnmarken. (Holtedahl 1986, s106)

Holtedahl knytter begrepet "arbeidssom" til å være "dyktig" når hun skal analysere grunnleggende holdninger hos kvinnene, særlig de fra 45 år og oppover. Litt lenger framme i samme kapittel sier hun at et ideal er at "du må gjøre noe for andre". Slik jeg ser det er det klar sammenheng mellom disse verdiene, de utdyper hverandre.

Saugestad (1989) gir også en analyse som er i tråd med Holthedals. Hun skriver at det som kjennetegner kvinnene i Fagerfjord er at de er "gode til å arbeide", de er fleksible i sin tilpassning med omsorg som den styrende aktiviteten.

Når jeg lager en overskrift på "å være arbeidssom" er det et forsøk på å begrepsfeste et verdiområde, snarere enn en enkelt grunnverdi. Mitt "å være arbeidssom" gir retning til et verdi-

sett som har mange likhetstegn med det Holthedal og Saugestad finner i kystbygder i nord-Norge på 80-tallet.

"Å være arbeidssom" er knyttet til hele sosiale personer med fleksibel tidsutnyttelse; å holde på med noe hele tiden, gjerne flere ting på en gang, og mange sider av de sosiale personene er relevante samtidig. Verdi-settet er nært knyttet til å "ta være på sine", å være en person som har tid for å gi omsorg for familie, slekt og naboer.

Slik vil dette verdi-settet sette det å ta vare på de andre som det viktigste. Å være i stand til å gi omsorg og være hjelpsom er grunnleggende i kvinne-identiteten, men impliserer også kontroll og innflytelse overfor de man yter omsorg overfor (jmf. Holtedal 1986). Kvinneidentiteten bygges rundt å være arbeidssom, være til nytte og ta vare på de andre.

De verdiene jeg nå har trukket ut, kan også belyses gjennom symboler på møtet i kvinneforeningen (slik jeg gjorde med avtaleboken for prosjektgruppen).

Kaffekoppen og strikkesøyet

På møtet i kvinneforeningen var det for meg "kaffekoppen og strikkesøyet" som ble symbol for verdisetet "å være arbeidssom". De pene kaffekoppene var dekket før vi kom, og sto og nesten duftet av den kaffen som skulle komme senere. Strikkepinnene var i aktivitet hele møtet i gjennom, med pause bare under kaffedrikkingen.

Kaffekoppen representerer for meg metonymisk; samtale, å være i lag, besøk. Tolkningen er i tråd med hvordan Venke bruker kaffekoppen som metonym for det sosiale samværet i foreningen. Strikkesøyet står i denne sammenheng for meningsfeltet å være arbeidssom, nøysom og dyktig. At strikkesøyet får disse betydningene, henger sammen med hvilke kontekster jeg har sett det i. Kvinnene strikker når jeg er på besøk, på foreningsmøter og når de ser på TV om kvelden. Tolkningen bygger også på hva de lager, til hvem, og hvordan de snakker om strikkesitt. De strikker gjerne gensere, ullbukser og sokker til barn og barnebarn, og noen strikker til barnehjemsbarn i Polen. Mange er opptatt av å fortelle om hvor billig garn de har fått tak i, eller at de rekker opp ting som ikke lenger kan brukes og strikker på nytt. De yngre strikker gjerne ting til seg selv og familien med nytt, lekkert garn - strikkingen får

Helse på dagsorden

mer aspekt av hobby og kos. Min fortolkning gjelder da primært de eldre, som knytter mer nytte og nøysomhet til håndarbeidet.

"Kaffekoppen og strikkesøyet" kan ses som et metaforisk utsagn (satt sammen av to metonymer) på verdisett og aktiviteter de eldre deltagerne har felles. Et metaforisk utsagn knytter sammen assosiasjoner fra to ulike meningsområder, og gir når de ses i sammenheng videre innsikt.

Metaforisk knyttes det å være i lag og prate til verdisettet å være arbeidssom gjennom å sette kaffekoppen og strikkesøyet sammen i et utsagn. "Kaffekoppen og strikkesøyet" knytter også an til analysen fra kapittel 4, det kan symbolisere relevansregler der mange sider ved de sosiale personene er relevante samtidig, og at saken er mangetydig.

I diskusjonen om "de eldre" kontra "de yngre" i kapittel 3 og 4 kom det fram at de yngre ønsker å prioritere mer profesjonalt jobbing i foreningen. Samtidig som de ønsker å beholde det gode samværet og praten. Kanskje kan vi si at de prøver å lage en ny kombinasjon som vi kan kalle "kaffekoppen og avtaleboka"?

5.3. OM VARIASJON, MOTSETNINGER OG HELHETER I VERDIER

Til nå har jeg prøvd å trekke ut to forskjellige verdisett som eksisterer ved siden av hverandre på Strand, betegnet som "å være aktiv" og "å være arbeidssom". Gjennom Margrete og Margits historier, har jeg dratt ut to nærmest idealtypiske verdisett hvor delene logisk henger sammen . Verdiområdene er spissformulert og det ene er forhåpentligvis gitt assosiasjonsdybde gjennom symbolet "avtaleboka".

Sosialt liv består av mennesker som handler, velger og kommuniserer. Folk lever ikke ut verdier, men det er mulig å abstrahere verdier, eller kultur utfra hva folk sier og gjør i forskjellige kontekster (jmf. Wikan 1990). Folk sier og gjør ulike ting i ulike kontekster, som gjerne kan være i motsetning til hverandre. Det gjør at vi analytisk trekker ut ulike verdier mellom individer, og også motstridende verdier hos de enkelte.

Tidligere antropologi prøvde å finne fram til "et samfunns verdier", logiske helheter som alle i samfunnet delte og handlet utfra. Faglig går diskusjonene nå på variasjon, endring, ulikheter - fokus er på heterogenitet snarere enn homogenitet.

Vi kan imidlertid holde fast ved at verdier tross alle variasjonene, er sosialt skapt. De skapes, endres og vedlikeholdes i samhandling med andre. Samhandling forutsetter delte oppfatninger, og gjennom samhandling skaper vi delte oppfatninger.

Derfor har det etter mitt syn fortsatt gyldighet analytisk å prøve å finne fram til noe som er felles i kultur og sosialt liv. Det impliserer ikke at verdier er konsistente helheter for aktørene, men at de vil manøvrere og prøve å skape sammenhenger. Margrete prøver bl.a. å skape sammenheng i dilemmaer mellom ulike felt hun syns er viktige, og Margit prøver bl.a. å skape sammenheng mellom før og nå.

Det har analytisk verdi å trekke ut og kategorisere verdi-områdene aktører manøvrerer innenfor, eller på tvers av. Det gir retning for å forstå forskjeller og likheter mellom grupper - og også dilemmaer og avveininger aktørene foretar.

Jeg skal nå vise eksempler på aktører som mer eksplisitt snakker om, og manøvrerer mellom de to verdi-områdene jeg har trukket ut ovenfor. Mange yngre kvinner på Strand står på ulike måter i tydeligere dilemmaer mellom verdier enn det Margit og Margrete uttrykte overfor meg.

5.3.1. Mellom verdi-områder: dilemmaer og avveininger

ANNE-BRIT: "DET FELL NO MEST PÅ KVINNIFOLKAN"

Anne-Brit er ca 40 år gammel. Jeg treffer henne på møte i en av foreningene - hun er ny der. Hun er blitt med fordi hun kjenner Sølvi fra trimmen. Sølvi har vært med i foreningen lenge, og spurte om hun ville være med.

Anne-Brit og jeg kommer i prat, og jeg spør henne om jeg kan få prate mer med henne en dag det passer. Jeg kan komme hjem til henne en formiddag, og vi setter oss i stuen og prater.

Helse på dagsorden

Hun serverer kaffe og rundstykker. Yngste-jenta går litt til og fra, vi prater litt med henne og hun får mat innimellom. Etter en stund ber Anne-Brit henne om å gå ut og leke.

Anne-Brit bor med mann og tre barn (15, 13 og 6 år gamle) i enebolig i utkanten av sentrum. Huset er generasjonsbolig, svigermoren bor i leilighet i den ene enden av huset. Anne-Brit har for det meste vært hjemme siden hun fikk det første barnet for 15 år siden. Omtrent samtidig med at eldstebarnet ble født, ble svigermoren syk og delvis hjelpetrengende. Hun flyttet hjem til Anne-Brit og Oddbjørn - og ble boende i leiligheten sammen med dem helt til de bygget generasjonsboligen. Deler av året bor også moren til Anne-Brit hos dem, gjerne flere måneder om gangen.

Mannen til Anne-Brit er Strand-gutt, mens Anne-Brit selv kommer fra en kystbygd lenger nord. Anne-Brit og Oddbjørn traff hverandre mens de gikk på skole i byen. De har også bodd flere år sørpå, og trivdes godt der. Så ble det ledig jobb for han på Strand, og de bestemte seg for å flytte til hjem-plassen hans. Nå har de bodd på Strand i 8 år, slått seg til ro og bygget hus.

Anne-Brit er utdannet barnepleier. Før hun fikk egne barn, jobbet hun med psykisk utviklingshemmede og i barnehage. Da de to eldste begynte å klare seg mye selv, hadde hun i kortere perioder lønnet arbeid i omsorgs-sektoren. Etter at yngste-datteren kom til har hun vært hjemme. Nå vil hun prioritere å være hjemme i alle fall til yngste-datteren er ferdig med første klasse, så kan hun tenke seg å begynne å jobbe igjen.

Anne-Brit sier at hun tror at ungene har hatt godt av å ha henne hjemme. Det er bra at noen er der hele tiden. Det er mange som sier at ungene ikke har godt av å gå hjemme med moren, men hun sier at de har klart seg minst like godt som andre. For ungene har det også vært bra at de har bestemoren i huset. De har lært seg å ta hensyn, og de er inne hos henne hver dag og leser aviser for henne og hjelper litt til.

At svigermor bor i huset gjør at Anne-Brit og Oddbjørn har vært bundet til å være på stedet. Hun er avhengig av at noen er tilgjengelige hele tiden, og vil ikke at andre enn hennes egne skal ta seg av henne. Derfor har Anne-Brit og Oddbjørn fått være lite borte på reiser i helger

og ferier sånn som venner på deres egen alder har mulighet til. Men Anne-Brit sier at de har vært flinke til å gå på besøk på kveldene, og være sammen med venner.

Dessuten har Anne-Brit egne aktiviteter som hun driver med på ettermiddag/kveld. Hun har vært med på forskjellige kurs, og hun går på trim. Da drar hun gjerne sammen med venninner. Hun har også verv i tilknytning til organisasjoner ungene deltar i. Oddbjørn har sine aktiviteter på kveldstid.

Anne-Brit anbefaler ingen å gjøre sånn som de har gjort; å legge forholdene til rette slik at foreldregenerasjonen kan bo i samme hus som dem. Det fører bare til at du får mindre hjelp, sier hun. Du blir så bunden; du må være der og ta ansvaret hele tiden, også i perioder når hun er dårlig.

Helsevesenet ser bare at jeg går hjemme, så vi får ikke avlastning. De som jobber, og ikke bor sammen med foreldre, får både avlastning og sykehusinnleggelse for sine gamle når de blir dårligere. Anne-Brit sier at de har måttet kjempe for å få hjelp til og med når de har vært helt utslitte.

Svigermor ønsker ikke avlastningsopphold på sykehjemmet, eller hjelp fra hjemmesykepleien. I hjemmesykepleien har det vært mye utskifting av folk, og det liker hun ikke.

Nå er både hun og mannen så leie av svigermor at de går ikke inn til henne mer enn det som er helt nødvendig. Men ungene er inne hos henne ganske ofte. Svigermor er hos dem på julaften og til konfirmasjon og sånne anledninger.

Anne-Brit opplever svigermor som krevende, hun er ikke fornøyd med omsorgen hun får fra dem. Hun vil helst at bare familien skal ta seg av henne - og klager på at de ikke gjør nok for henne. Og du vet "det fell no mest på kvinnfolkan", sier hun.

Nå får de avlastning til svigermor noen uker hver sommer, og reiser bort da. Svigermor vil ikke på avlastning, og klager på at de ikke gjør nok for henne. Men nå drar vi allikevel, sier Anne-Brit, vi bryr oss ikke mer. Vi vil leve vårt liv, med mer frihet til å gjøre sånne ting som andre på vår alder gjør.

Helse på dagsorden

"Concerns" - og kulturelle verdier

Ved første har Anne-Brits liv nå mange fellestrekk med livet Margit beskriver at hun hadde før. Begge har et bindende omsorgsansvar både barn og gamle i familien. Margit formidler at alle hadde det sånn, det var helt naturlig - hun sier at det er sånn det skulle være. Hun har levd på en måte som var i samsvar med verdi-sett for kvinner i hennes generasjon.

For Anne-Brit er det annerledes. Hun forteller om hvor bundet hun blir av omsorgsansvaret, og ser seg selv i forhold til jevnaldrende som har valgt annerledes. De har det friere, kan disponere tid til å "gjøre sine ting" og "leve sitt liv". Hun formidler at hun ønsker å kunne gjøre mer sine ting; begynne å jobbe igjen, delta på fritidsaktiviteter, ha tid sammen med venner og reise på ferie. Hennes ønsker og vurderinger her går i retning av verdi-området "å være aktiv".

Samtidig snakker hun om at hun synes at det er bra, særlig for barna, at de har en mor som er hjemme og en bestemor i huset. Det er viktig for Anne-Brit å ta seg av sine, og også få aksept fra andre på at det hun gjør er bra. Det å ta ansvar for sine er sentralt i hennes identitetsutforming.

Det hun her beskriver kan knyttes mer til "å være arbeidssom"-verdier, særlig de aspektene som handler om å gi omsorg til nære personer. Anne-Brit er ikke eksponent for den delen som tilsier at man skal holde på med noe hele tiden (det finner vi kanskje mer hos svigermor), hun synes det er godt å ha tid til å slappe av og gjøre sine ting.

(fotnote) Anne-Brits livssituasjon kan kanskje knyttes til Melhuus/Borchrewinks analyse av husmor-tilpassning i dag som tidsbinding av kvinner. Teknologi har overtatt de tunge arbeidsoppgavene, men husmødrenes tid er fortsatt bundet i oppgaver og tilstedeværelse det meste av døgnet.

Hun er mye mer eksplisitt enn Margit og Margrete på dilemmaene sine. Hun formidler hva det koster å være omsorgsgiver, samtidig som det er en viktig del av hennes identitet.

Tidsbruk innenfor det ene området går på bekostning av det andre. Ulike forventninger hun og hennes nærmeste har må veies i forhold til hverandre.

Wikan (1990) tar i bruk "concerns" som et sentralt begrep for å forstå hvordan folk lever, tenker, handler og føler i hverdagsliv. "Concerns" har å gjøre med hva som er viktig, hva man bryr seg om, hva man må ta hensyn til. Wikan skriver at personer har mange "concerns" i dagliglivene sine, de veier og prøver å skape meningsfulle sammenhenger mellom dem. Gjennom å se etter folks "concerns" i ulike kontekster, kan man forsøke å gripe deres opplevde erfaringer. Wikan argumenterer mot å lete etter "kulturen", men knytter etter mitt syn kulturelt konstruerte verdier til "concerns":

"...it is necessary to observe people in everyday life and see how cultural meanings are brought by them to bear on their actual, practical concerns" (Wikan 1990, s 14)

Utfra hvordan Anne-Brit forteller om seg og sine dilemmaer, ble det nærliggende for meg å knytte det hun snakker om til "concerns". Hennes dilemmaer viser (bl.a.) til det jeg analytisk trekker ut som noen sentrale kulturelle verdier.

Det er mulig at jeg øver vold på Wikans argument i f.h.t. kultur, når jeg sier at Anne-Brits dilemmaer henger sammen med at hun står mellom de to verdi-områdene jeg allerede har utledet. Anne-Brits uttrykte "concerns" overfor meg, gir meg i alle fall innsikt i hvordan hun i sin hverdag manøvrerer mellom "å ta vare på de andre" og "ta vare på seg selv".

Kjønn og verdier

Elisabet er en annen kvinne jeg ble kjent med i feltarbeidet. Hun er 28 år gammel, er gift og har to barn på 7 og 1 år, og holder på med utdanning. Mannen har en jobb som i timer utgjør mer enn en full stilling, og tar ekstra-jobber utenom. I tillegg hjelper han bekjente når det trengs.

På besøk hjemme hos henne, begynner hun raskt å snakke om forholdet til ektemannen. De har nylig vært gjennom en krise, hvor Elisabet vurderte om hun skulle gå fra ham. Når jeg spurte hva det dreide seg om, svarte hun:

Helse på dagsorden

"Vi har helt forskjellige verdier, ser du. Jeg vil at vi skal ha et sånt skikkelig familieliv, at vi spiser sammen og være sammen med ungene om ettermiddagene - og kunne kose oss om kveldene. Han vil bare jobbe og jobbe, han ligner mer på bestemoren sin i verdier. Han må liksom holde på med noe hele tiden, og er nesten aldri hjemme".

Elisabeth sier altså at hun og mannen har forskjellige verdier, og at det gjør at de har ulike forventninger til hvordan hverdagen skal se ut. Hun knytter ektemannens verdier til de eldres verdier; det jeg har abstrahert til "å være arbeidssom".

"Å være arbeidssom" er et verdi-område som antagelig i like stor grad kan knyttes til eldre menn som til eldre kvinner - de er bare aktive på hver sine områder (for utdypende lesing, se Bjørn Arntsens sos.antropologi hovedoppgave med fokus på fiskere i kystbygd i Troms, in press)

Elisabet snakker mest om dilemmaene mellom henne og mannen, hun knytter verdi-sett til kjønn. Hun ønsker at de skal få mer like verdier, slik at de har tid sammen med familien, tid til å jobbe begge to, og når ungene er blitt større, tid til å gjøre egne ting på fritiden. Samtidig sliter Elisabet nå med dårlig samvittighet fordi hun er for mye borte fra ungene, hun sier at det hadde jo vært best for dem om hun var hjemme.

Elisabets opplevde situasjon viser til hennes "concerns" i relasjonene til mannen og barna. Derfra kan vi analytisk vise til avveininger både mellom og innenfor de verdi-områdene jeg har utdypet.

Oppsummering

Jeg startet kapittelet med å vise hvordan ulike grupper av folk på Strand disponerer tid og rom forskjellig. Ved hjelp av empiriske eksempler, kom jeg fram til to analytiske kategorier: sektorisert og fleksibel tidsbruk. Medlemmene i styringsgruppen sektoriserer tid, deler den opp i forhold til oppgaver, arenaer og relasjoner. De eldre kvinnene bruker tiden fleksibelt. De gjør mange ting samtidig; skiller ikke oppgaver, arenaer og relasjoner fra hverandre i tid. Jeg har knyttet tidsbruk sammen med relevansregler for samhandling og typer av sosiale personer fra forrige kapittel. Tidsbruk kan da sees som en utdyping av argumentasjonen i kap. 4.

Gjennom disponering og prioritering av tid manifesterer verdiene seg i handling og samhandling. Fokus på tidsbruk har videre i kapittelet gitt inntak til å trekke ut og forsøke å kategorisere sentrale verdier på Strand.

Ved hjelp av Margrete og Margits historier har jeg trukket ut to verdi-områder jeg mener har relevans for å forstå hvordan ulike personer på Strand prioriterer og prøver å skape meningsfulle sammenhenger.

Jeg har klassifisert områdene i spissformuleringene "å være aktiv" og "å være arbeidssom". Jeg har analytisk brukt Margit og Margrete som eksempler på personer som prøver, og uttrykker at de lykkes, med å realisere hvert av de alternative settene.

For å vise at verdi-områdene ikke er konsistente helheter, som knytter an til klart avgrensede grupper av folk, har jeg vist noen av Anne-Brit og Elisabets avveininger og dilemmaer. De uttrykker begge mange "concerns" og ønsker som går i flere retninger. Jeg har prøvd å sette deres avveininger i sammenheng med de to verdi-områdene. Etter mitt syn er begge områdene deler av kulturelle rammer på Strand, og individer og grupper vil i større og mindre grad gjøre verdi-områdene relevante i sine hverdager.

Helse på dagsorden

KAPITTEL 6 EGEN TRIVSEL - OG DE ANDRES

6.1 TRIVSEL

I forrige kapittel hadde Margit og Margrete en sentral plass i min utledning av verdi-områder. I diskusjonene antydte jeg at begge to trivdes med livet på Strand. Grunnlag for å si at de trivdes var at de formidlet at det de gjorde var i samsvar med hvordan de syntes at ting burde være. Det jeg trakk ut som verdier korrelerte med det jeg fikk vite om hvordan de disponerte tid, oppgaver og relasjoner. De levde et liv som på viktige områder var i tråd med deres tanker om hva som er bra, godt og viktig.

Ingen av disse kvinnene ga meg noe særlig innblikk i om/hva de strever med, slik Anne-Brit og Elisabet gjorde. Det kan være at det var fordi de ikke strevde og gjorde avveininger. En annen mer nærliggende forklaring er at de definerte samtale-situasjonen med meg som en "front-stage"-situasjon. Goffman (1959) skiller i sin dramaturgiske modell mellom hvordan aktørene presenterer seg og samhandler "front-stage" og "back-stage". "Front-stage" knyttes til samhandling i "fasade-områder", eller "i rampelyset". Aktørene prøver å opprettholde og innbefatte normer i sitt rollespill overfor andre som er definert som publikum. "Back-stage"-situasjoner er mer intime sfærer, "bak kulissene". Her kan aktørene slippe av fra offentlige roller, publikum har ikke adgang. Vi kan anta at samtalene med Margit og Margrete hadde gitt noe mer innblikk i deres "concerns" dersom situasjonene var blitt definert som mer "intime" (eller back-stage).

Selv om de antagelig hadde dilemmaer og avveininger de ikke snakket med meg om, opplever jeg at de ga et troverdig bilde av at de trivdes på Strand. De samhandlet i tid og rom på måter som var i tråd med det jeg utledet som verdi-områder. Andre sammenhenger jeg traff dem i, bekreftet inntrykket i samtalene -at de trivdes på Strand.

6.2. LIVSSTIL OG LEVESETT

I kapittel 4 og 5 har jeg trukket ut kulturelle mønstre fra observerte samhandlingssituasjoner og fra hva folk har fortalt til meg. Slik har jeg bl.a. knyttet karakteristiske samhandlingsstiler og måter å konstruere sosiale personer på til verdiområder. Det må ikke ses som en årsak -

Helse på dagsorden

virkningsrekke, men som mønstre i sosialt liv. Jeg skal nå knytte mine "funn" til begrepene levesett og livsstil:

"Levesett ....både økonomiske, organisatoriske og kulturelle aspekter ved en måte å leve på.
Livsstil defineres som de kommunikative aspekter, som symbolverdien ved levesettet."
(Gullestad 1989, s104)

Jeg skal konkretisere hvilke aspekter ved levesett på Strand jeg mener å ha kunnskap om. Sektorisering av tid, oppgaver og relasjoner kan ses som viktige organisatoriske aspekt ved prosjektdeltagernes levesett. Tilsvarende er fleksibel tidsbruk, oppgaveløsning og relasjonsbygging organisatoriske aspekt særlig hos de eldre kvinnene (og de eldre mennene, antydnet i kap. 5).

De utledete handlingsskjemaene, med vekt på relevansregler for samhandling, måter å konstruere sosiale personer på og verdi-områder, gir forståelse av det kulturelle aspekt ved levesettet.

Det økonomiske aspekt har jeg lite direkte data på, og det har ikke vært problematisert i oppgaven. Forskjeller i alder, utdanningnivå, inntekter skulle tilsi at vi kunne finne ulikheter i økonomiske rammer. Økonomi har imidlertid nær sammenheng med de andre to aspektene, og de sier indirekte noe om økonomiske prioriteringer.

Jeg mener derfor å kunne sammenfatte mine analyser av de to gruppene, basert på organisatoriske og kulturelle aspekter, som to typer levesett som skapes og gjenskapes på Strand.

Levesett kan ses som kulturelt konstruerte måter å leve på. Det kan knyttes til det Barth (1966) kaller sosial form; sosiale og kulturelle fellestrekk som genereres av aktørers handlinger. For å kunne ha nytte av begrepet levesett, må man etter mitt syn først nøste opp detaljert empiri og analyse på et lavere abstraksjonsnivå. Etter det kan begrepet brukes for å tydeliggjøre sammenhenger mellom flere aspekter ved sosialt liv på et mer generelt nivå.

I det levesettet prosjekt-gruppen er med på å skape, ser vi både mønstre for måter å samhandle på, å konstruere sosiale personer på, måter å bruke tid på, og verdi-områder de orienterer seg i forhold til.

Når vi så skal knytte livsstil til levesett, kan vi slik Gullestad gjør, ta veien om sosial identitet. I kapittel 4 skrev jeg at hver person har mange identiteter og statuser. Til sammen utgjør de sosiale personer. Gullestad bruker i denne sammenhengen identitet som en "hoved-identitet" satt sammen av alle ens del-identiteter. For å knytte sammen min begrepsbruk i kapittel 4 med Gullestads bruk, kan vi formulere at: (hoved-)Identitet kan uttrykkes som opplevelsen av hvem jeg er i forhold til andre som sosialt konstruert person.

"Sosial identitet er møtepunktet mellom kulturen og selvet. Kulturen manifesterer seg i karakteristiske handlingsskjemaer, holdninger, vaner, kortsagt de mønstre som beskriver en persons erfaringer og som tillater ham/henne å formulere seg som et selv. (op.cit. s 104)

Levesett er en kulturelt konstruert måte å leve på. Gjennom livsstil forteller vi hvem vi er; "hver person uttrykker både den felles kulturen og sin spesielle identitet gjennom livsstil"(op.cit. s.104).

Med livsstil kommuniserer vi om vår sosiale identitet, og søker anerkjennelse fra andre på identiteten. Gjennom f.eks å holde på med noe hele tiden, og å ha det rent og ordentlig i huset, kommuniserer Margit at hun er et skikkelig, arbeidssomt kvinnfolk. Gjennom å ha avtalebøker og dårlig tid kommuniserer prosjektdeltagerne at de er skikkelige, aktive Strandværing. De formidler noe om hvem de er, og hvilke kulturelle rammer de deler med andre. Samtidig kommuniserer vi gjennom livsstil hvem og hva vi er forskjellig fra.

Gullestad skriver i forhold til Norge, at livsstil nå er viktigere enn før for å kommunisere hvem man er, og vi kan tilføye hvem man ønsker å være. Det henger sammen med at samfunn er mer heterogene og differensierte, reglene for samhandling er mer utydelige (kanskje var det mer heterogent enn vi tror før også, selv om tidligere antropologiske analyser

Helse på dagsorden

ikke har vektlagt det). Hva vi gjør, hvordan vi gjør det, hvem vi er sammen med, hvordan det ser ut hjemme hos oss, peker tilbake på hvem vi er. Livsstil gir informasjon om identitet og levesett. Prosjektgruppen og kvinnene jeg har vært sammen med kommuniserer identitet ved hjelp av forskjellige livsstiler.

Tidligere i kapittelet har jeg sagt at trivsel henger sammen med grad av samsvar mellom verdier og hva man faktisk gjør. Trivsel kan da ses i forhold til levesett og livsstil. Det fins mange måter å trives på, knyttet til ulike levesett.

Når prosjektgruppen arbeider for endring slik at flere skal trives på Strand, må vi finne ut "hvilken type trivsel" de ønsker at flere folk skal oppnå. Hvilket levesett ligger i deres trivselsfremmende strategier? Er det Margits eller Margretes trivsel det dreier seg om?

Kapittel 3 og 4 ga en analyse av relevansreglene for samhandling, de premissene som tas for gitt når prosjektdeltagerne utformer strategier i arbeidet sitt. Kapittel 5 viste implisitte verdier prosjektdeltagerne deler. Jeg har gjort et poeng av at kultur, er de premissene som deltagerne opplever som naturlige.

Livsstil er en manifestering av disse rammene.

Gjennom deltakelse, diskusjoner og valg av strategier skaper prosjekt-deltakerne helseprosjektet. Samtidig er deltagelsen en aktivitet knyttet til deres livsstil. Den gir bekreftelse på en identitet knyttet til å være en aktiv Strand-boer.

Prosjektets utforming og handlinger blir uttrykk for en bestemt levemåte. Verdier og samhandlingsstil implisitt i levemåten, blir også implisitt i det prosjektgruppen/lederen foretar seg. Slik kan vi si at de arbeider for en type trivsel som er knyttet til deres egen livsstil: De arbeider for at flere skal bli aktive og ta ansvar for lokalsamfunnet. Det innbefatter både at flere deler deres handlingsskjemaer og faktisk deltar på de "aktive" arenaene.

6.3 PROSJEKTET I SOSIALE FELT

I prosjekt-beskrivelsen står det at prosjektgruppen anser "lokal-samfunnet" for å være ekspertene på å finne områder og måter å arbeide forebyggende og helsefremmende på. Fritt etter Ottar Brox kan vi påpeke at det er ikke lokalsamfunn, eller kommuner som gjør ting, det er folk som gjør ting. I et lokalsamfunn finnes det ulike folk med ulike livsstiler. De deltar i ulike kontekster, er ulikt posisjonert, gjør ting på ulike måter, og har ulike ønsker og avveininger å ta hensyn til. Barth sier det slik:

"The recognition of social positioning and multiple voices simply invalidates any account of society as a shared set of ideas enacted by a population.(Barth, 1992, s 31-32)

Lokalsamfunnet kan altså ikke behandles som noe enhetlig og lukket; det er heterogent, åpent og del av større sammenhenger (jmf. diskusjonen om lokalsamfunnsbegrepet i Thuen og Wadel 1978). Prosjektdeltakerne tilhører det lokale samfunnet, men de er samtidig deltagere i nettverk med forgreininger langt utenfor Strand. Prosjektets samarbeids-partnerne i løpet av det første året, er både noen folk på stedet, noen folk på Nes, i Bodø, Tromsø og Oslo.

Barth (op.cit.) argumenterer for å bruke Grønhaugs felt-begrep for å nøste opp sosiale og kulturelle mønstre, uten dermed å se samfunn som noe helhetlig og konsistent. Grønhaug (1972) introduserte begrepet sosialt felt til hjelp i empirisk å spore opp sammenhenger og påvirkningskjeder utfra aktørers handlinger i situasjoner. Grønhaug definerer felt slik:

".."field" as an organizing methodological idea, referring to series of events that are interrelated, so that one event carries implications for the others" (op.cit., s 143)

Felt-begrepet er et hjelpemiddel for å forstå samhandlings-situasjoner i en større ramme. Rammen er ikke gitt på forhånd (f.eks. et lokalsamfunn). Man starter i Grønhaugs metode med konkrete samhandlings-situasjoner, og prøver å kartlegge hvilke statuser og oppgaver som er relevante. Så prøver man å følge andre situasjoner hvor de samme statusene spilles ut. Slik kan vi finne sammenhenger mellom situasjoner aktørene inngår i; implikasjonskjeder.

Helse på dagsorden

Brukt på prosjektgruppen, kan vi slik kartlegge de sosiale felt prosjektdeltaker-statusen inngår i.

I beskrivelsen av møtet i kapittel 3, kom det fram at prosjektleder nylig hadde vært på kurs i Bodø. Saker som ble tatt opp der (eks. kantine-prosjekt), ble senere tatt opp i gruppen og utviklet videre. Prosjektleder hadde også i Bodø en samtale med representant for fylkesadministrasjonen som gjaldt prosjektets forhold til kommunen og videre finansiering av prosjektet. Samtalen påvirket diskusjoner i gruppen om større satsing i forhold til kommunale organer.

Når jeg en gang på våren -92 spurte prosjektlederen hvem som var hans viktigste samarbeidspartnere lokalt, svarte han at det var rektor på skolen og de andre prosjektlederne i kommunen.

Samarbeidet med rektor var knyttet til kantine-prosjektet og ungdoms-problematikk (begge områdene er knyttet til satsing helt opp på nasjonalt nivå). Samarbeidet med de andre prosjektlederne dreide seg bl.a. om felles kurs- og møte-virksomhet i forbindelse med styrking av lokalutvalgene i kommunen (statlig initiert forsøksordning i lokalforvaltning).

Dette kan være eksempler på at prosjektet inngår i påvirkningskjeder både lokalt, regionalt og nasjonalt. Med Grønhaug kan vi si at de inngår i felt av stor skala.

"..the fields acquire a delineation with respect to the number of persons involved, space, time, and extension in general, i.e.a field has a scale."(op.cit. s.143)

For kvinneforeningen kan vi tilsvarende si at den er del av et større foreningsfelt med utbredelse til nasjonalt nivå. Styremedlemmene i foreningen drar på møter på fylkesplan og på nasjonalt plan, og ting som skjer på disse arenaene, påvirker samhandlingen i foreningen på lokalt nivå.

På lokalt nivå er det imidlertid et skille i samhandlingsmønster innad i foreningen. Skillet trekkes emisk i form av at det er forskjell mellom "de eldre" og "de unge" (vist i kap.3). Det

er uenighet i prioriteringer; f.eks. saklighet i forhold til å ha et sted å møtes, og i hvor mange/hvilke saker foreningen skal engasjere seg i.

Det kan analyseres som uenighet om hvilke rettigheter og plikter som følger statusen foreningsmedlem. Den status-utformingen de unge ønsker relaterer seg til foreningsfeltet av stor skala. De ønsker å engasjere seg i flere av de sakene som foreslås på sentralt hold, og det gjør at de ønsker seg flere "aktive" medlemmer.

De eldre forholder seg som vist tidligere passivt mens sakene og valgene i møtet gjennomføres, men deltar aktivt i den uformelle og "hyggelige" delen av møtet. De insisterer på den "tradisjonelle" foreningsmedlem-statusen, med de oppgavene og den samhandlingsstilen som de er vant med fra før.

Vi kan slik utlede at i samhandlingen på foreningsarenaen artikuleres to forskjellige foreningsmedlemsstater. Skillet går i hovedsak etter alder; de unge utformer statusen i et foreningsfelt av stor skala, mens de eldre insisterer på en status-utforming knyttet til foreningen av en lokal skala. Foreningsfeltet av liten (lokal) skala genererer andre relevansregler for samhandling enn foreningsfeltet av stor skala.

Prosjekt-feltet

Prosjektlederen gikk inn i flere felt i sitt arbeid. Gjennom å følge påvirkningskjeder empirisk det første året, kan jeg utlede at de dominerende feltene prosjektdeltagerne inngikk i, var et politisk/administrativt felt, og et helsepolitisk felt. Feltene overlappet hverandre delvis, og jeg klarer ikke å skille dem klart. Begge inngikk i det jeg i fortsettelsen kaller "prosjekt-feltet". Kjennetegn for feltet var at aktørene deltok primært i kraft av sine yrkes-stater. Feltet hadde stor utstrekning i tid og rom, og mange personer på mange arenaer var involvert.

Et sosialt felt avgrenses når samhandling avtar dramatisk (jmf. Hylland Eriksen, forelesning høst 93). Hvem prosjektlederen samarbeidet og kommuniserte med, og hvem han ikke samarbeidet med, kan da vise grensene for de sosiale feltene som bestemte prosjektets utforming.

Helse på dagsorden

Gjennom empiriske eksempler (møtet i styringsgruppen i kap. 3 og framtidsverksted og kantine-prosjekt i kap.4) har jeg vist klare påvirkningskjeder fra statlige organer i Oslo og til prosjektets utforming på Strand. Diskusjoner om prioriteringer i prosjektgruppen ble gjerne knyttet opp til kurs og samtaler med folk som driver liknende ting andre steder. Strategiene for å utvikle samarbeid mellom sektorer lokalt, fikk f.eks. inspirasjon fra et nærmiljø-prosjekt i en kommune på vestlandet. Ansatte på rådhuset på Nes var atskillig bedre informert om prosjektet enn mange av kvinnene på Strand mens jeg gjorde feltarbeid.

Et sosialt felt kjennetegnes i flg. Grønhaug (1972) ved at det har en egendynamikk; påvirkningskjeder, innforståtheter og felles forståelse som skapes i feltet (jmf. samtale med Holthedal sommer -93). Slik har egendynamikk både et menings- og et påvirknings-aspekt. Meningsaspektet kan knyttes til felles relevansregler for samhandling og konstruksjon av sosiale personer.

Min analyse i kapittel 4 kan da knyttes til egendynamikk i prosjektfeltet. Ved hjelp av feltbegrepet kan vi slik vise at møtet i styringsgruppen ikke foregår på en isolert, lokal arena. Samhandlingen i møtet inngår i et sosialt felt av stor skala som har en egendynamikk.

Når Håkon drar på kurs i Bodø, er han innforstått med relevansreglene for samhandling. Innforståtheten er nødvendig for å knytte kontakter, plukke opp nye trender og satsningsområder, og formidle egne ideer og metoder innenfor feltet.

Håkon oppsøkte ikke fora hvor ungdommer definerte situasjonen, selv om de var en uttalt målgruppe. Han var heller ikke ute i de humanitære foreningene. Dette var to felt med egendynamikk som begge er ulike prosjektets.

Samarbeid med de andre gruppene ble utformet innenfor prosjekt-feltet. Primært skjedde det gjennom møter. Det var møter med offentlig ansatte som jobbet med ungdom, og innkalling av foreningsledere til møter om bestemte saker (foreningslederne tilhører den delen av foreningene som utformer sin medlems-status utfra et stor-skala foreningfelt. Her finner vi relevansregler for samhandling i møter som har fellestrekk med prosjektets, jmf. kap.3 s.).

Felt-begepet kan slik hjelpe oss å klarlegge at prosjektet ikke utformes av et lokalsamfunn. Det er ikke "Strand-væringene" som skaper prosjektet, det er aktører i prosjekt-feltet. Noen av dem er Strand-væring, andre bor helt andre steder. Prosjektet skapes i sosiale felt med deltagere fra lokalsamfunnet opp til ansatte i departement og forskningsinstitusjoner i Oslo.

"Strand-væring" statusen utformes ulikt for ulike personer utfra hvilke felt de deltar i. Margit og Margrete deltar i forskjellige felt. Slik blir de ulikt konstruerte Strand-væring, som gjennom samhandling gjensker ulike handlingsskjema og som trives på ulik måte. De fleste Strand-væring har nok aspekter fra både Margit og Margrete, utfra hvilke felt de inngår i.

Dynamikken i prosjekt-feltet gjør at de trivselsfremmende strategiene naturlig utformes av "de aktive". Målet for prosjektets utvikling av metoder blir deltagernes egen livsstil. En livsstil som prosjekt-deltagerne i større grad deler med fylkesleger og departementsansatte, enn med middelaldrende og eldre kvinner på Strand. Jeg skal i det videre knytte denne livsstilen opp til kjennetegn ved modernitet, og prøve å se prosjektgruppen som moderniserings-agenter.

6.4 MODERNISERING

Det har i antropologisk litteratur vært vanlig å skille mellom tradisjonelle og moderne samfunn. I kapittel 5 refererte jeg kjennetegn ved moderne samfunn (lønnsarbeid, pengeøkonomi, statsborgerskap, massemedier og lineær tidsoppfatning). Vi har i faget beveget oss fra en enkel tradisjonell/moderne dikotomi til å tenke grader og typer av modernisering.

Uten empirisk undersøkelse kan vi finne ulike grader og typer av modernitet i samfunn. Videre kan vi finne ulik grad av modernisering i ulike sosiale felt i samfunn.

For å kunne forholde oss til grader og måter, er det imidlertid av betydning å vise hva ytterpunktene består av. I artikkelen "Making sense of new experience" (1993), gjør Rudie en analyse som er basert på to malayiske kvinners (og hennes egen) historie og levemåte. Hun

Helse på dagsorden

tar dikotomien tradisjonell - moderne i bruk med referanse til spesifikk empiri, i løpet av analysen med følgende begrunnelse:

"The dichotomy traditional - modern is still useful in order to contrast the way in which they structured their lives temporally, spatially, and with regard to how they activate social relationships. As we saw, Noor is busy, and compartmentalizes her day. Limah is equally busy, but she structures her life in a different manner, being available in all her role capacities in her neighbourhood on a full time scale." (Rudie 1993, s10)

Formålet med Rudies analyse er forskjellig fra mitt. Jeg tar eksempelet med, for det første fordi jeg hos Limah og Noor i Malaysia, gjenkjente så mye fra Margit og Margretes historier. For det andre fordi Rudie fremhever de analytiske dimensjonene strukturering i tid og rom, og aktivering av sosiale relasjoner. Dette er sentrale elementer i analysen av moderne/tradisjonell tilpasning og kan overføres direkte til min egen analyse i kapittel 4 og 5.

Margit (som Limah) gjør mange ting samtidig innenfor et nabolag, og hun går inn i relasjoner som en helperson. Hun strukturerer livet sitt på tradisjonelt vis.

Margrete (som Noor) sektoriserer tid, oppgaver og arenaer. Hun deler opp dagen, og aktiverer en relasjon om gangen. Hun strukturerer dagene på en mer moderne måte.

Anne-Brit og Elisabeth (fra empiriske eksempler i kap.5) kan plasseres på ulike punkt mellom dikotomiens to ytterpunkter.

Hvis vi ser dikotomien tradisjonell - moderne utfra de analytiske dimensjonene Rudie framhever, kan vi utfra min empiri knytte handlingsskjema med aspektene sektorisering i tid, rom og relasjoner opp mot noe moderne.

I forlengelse av argumentet ovenfor, kan vi knytte relevansreglene for samhandling på møtet i styringsgruppen til modernitet. I foreningsmøtet derimot artikuleres både en mer tradisjonell måte å møtes på, og en som har i seg flere av modernitetens kjennetegn.

Ved hjelp av Rudies dimensjoner, kan vi utlede det mest tradisjonelle, og det mest moderne levesettet på Strand. Dikotomien gir en bakgrunn for å forstå grader og retninger av endring på Strand, på bakgrunn av hvordan tradisjonelle og moderne aspekter artikuleres i ulike kontekster.

Prosjektgruppens representert en livsstil med mange av modernitetens kjennetegn. Den nære sammenhengen mellom deres livsstil og den trivselen de arbeider for å fremme, viser at vi kan se prosjekt-gruppen som moderniserings-agenter.

Analysen utfra sosiale felt, tydeliggjør hvordan prosjektet primært bidrar til endring innad i sitt eget felt. Det blir hyppigere kontakt, flere oppgaver og felles målsettinger mellom aktørene, og feltets egendynamikk konsolideres.

Sannsynligheten for at de når fram til andre grupper, kan sies å øke med grad av moderne aspekter i relevansregler og samhandlingsstil i de felt gruppene inngår i.

Livsverden

Prosjektgruppens livsstil kjennetegnes bl.a. ved at de deltar på mange arenaer, hvor ulike deler av de sosiale personene gjøres relevante. De håndterer ulike måter å være sammen på i ulike kontekster, og kan skifte mellom ulike livs-verdener.

Berger, Berger og Kellner forklarer livsverden slik:

"The consciousness of everyday life is the web of meanings that allows the individual to navigate his way through the ordinary events and encounters of his life with others. The totality of these meanings, which he shares with others, makes up a particular life-world."

(Berger, Berger og Kellner 1974, s 12)

Sitatet er hentet fra en tekst som omhandler modernisering av tanker og bevissthet (: consciousness). Livsverden forstås av forfatterne som en slags overordnet menings-struktur som danner en kontekst for å forstå situasjoner og handlinger. Et grunnleggende premiss i diskusjonen er at mennesker skaper sin livsverden i samhandling med andre, den er sosialt

Helse på dagsorden

skapt. Berger et. al. hevder at gjennom historien har mennesker i samfunn delt en relativt helhetlig livsverden, fordi de har levd i småskala-samfunn og inngått i de samme sammenhengene.

I vestlige, "moderne" samfunn samhandler aktører i flere ulike sosiale felt. Det er større differensiering; et større status-inventar (det totale antall statuser i et samfunn). Mening som skapes for hvert av individene, gjennom deltakelse i felt, knyttes sammen til deres livsverden. En livsverden som de i varierende grad deler med andre, etter hvor mange sosiale felt de deler.

Berger et.al. forklarer det som at individer i moderne samfunn lever med mange livsverdener, og ikke en felles livsverden. De sektoriserer, eller pluraliserer livsverdenen.

" Different sectors of their everyday life relate them to vastly different and often severely discrepant worlds of meaning and experience." (op.cit. s 64)

Vi har sett at deltagerne i prosjektgruppen deltar i ulike felt utfra ulike statuser. Det som skjer på hjemmearenaen er klart adskilt fra møtevirksomhet både m.h.t. til tid, rom, oppgaver og relasjoner (det klare skillet mellom offentlig og privat er typisk i sektorisering av livsverdener i flg. forfatterne). Slik sektoriseres, eller pluraliseres, livsverdenen: ulike erfaringer og ulik mening skapes i ulike kontekster.

Berger, Berger og Kellner ser modernisering av bevisstheten i sammenheng med byråkratisering, teknologisk produksjon, massemedier og urbanisering. Jeg skal ikke gi noen detaljert redegjørelse for alle aspektene, men gripe fatt i et poeng knyttet til urbanisering.

Byer har alltid vært møtested for alle slags folk, og dermed har de også vært møtepunkt for mange forskjellige livsverdener. Folk i byer har måttet lære seg å omgås fremmede og møte andre tilnærminger til virkeligheten. Bylivet preges også av at man omgås ulike mennesker i ulike sammenhenger.

Gjennom en urban levemåte pluraliserer aktørene sin livsverden. I følge forfatterne er det imidlertid fullt mulig å være urbanisert i tenkemåten selv om man fortsetter å bo på landet, bl.a. fordi massekommunikasjon sterkt bidrar til urbanisering/ pluralisering av bevisstheten. (op.cit.)

Analysen i kapittel 4 synliggjør at prosjektdeltagerne orienterer seg i forhold til flere livsverdener. Det er imidlertid et viktig aspekt som skiller "det moderne bylivet" fra "det moderne livet i bygden".

I byen treffer man i større grad ulike personer i ulike sammenhenger, aktørene får unilineære relasjoner til flere personer (det er imidlertid gjort mange antropologiske studier av sosiale prosesser i byer som motviser den stereotype oppfatningen av et sektorisert byliv. Studier har fokusert på utvikling av miljøer/subkulturer basert på flerlinjede relasjoner, "the urban village". Se eks. Gullestad 1989 for eksempler fra Norge).

Bygden kjennetegnes ved at man omgås de samme menneskene i mange forskjellige kontekster; i selskaper, i jobb, i møter, på offentlige arrangementer. Flerlinjede relasjoner knyttes slik gjerne til livet i bygder.

Jmf. kapittel 4, så har (de moderne) prosjekt-deltagerne flere linjer i relasjonene til hverandre, men de aktiverer en relasjon om gangen. De samhandler med hverandre på mange arenaer, utfra ulike relevansregler. Slik skaper og håndterer de ulike livsverdener overfor de samme menneskene i ulike kontekster.

Berger et al. poengterer at livsverden skapes gjennom samhandling. De forskjellige relasjonene prosjektdeltagerne bygger i forhold til hverandre, foregår utfra ulike statuser; i ulike felt. Når de inngår i mange av de samme feltene, vil de slik dele mange livsverdener. Vi kan si at de deler en pakke med mange av de samme livsverdener. Den kan sies å utgjøre en type moderne livsverden - uttrykt gjennom livsstil.

Helse på dagsorden

Levesettet gjør at de får kjennskap til mange sider ved hverandres sosiale personer. De skaper en moderne form for flerlinjet relasjonsbygging: De har kjennskap til hverandre fra mange felt - men aktiverer eksplisitt en relasjon om gangen.

Kanskje er akkurat aspektet med kjennskap til hverandre fra mange felt viktig i deltagernes trivsel på Strand. Mange av dem framhever kjennskap og oversikt som viktig for sin trivsel, gjerne kontrastert til hvordan de har opplevd å bo i større byer.

Det blir lettere å skape meningsfulle sammenhenger mellom livsverdener når man lever på et lite sted enn i en stor by. De samme personene går igjen i mange sammenhenger og skaper slik et nettverk av personer som deler mange livsverdener. Man får bekreftelse på mange sider ved identiteten hos de samme personene - og det bidrar til integrasjon av sosiale personer.

Kjennskapet til andre gjennom mange statuser gjelder for begge gruppene jeg har drøftet, men jeg har gjennom analyse av samhandling og verdier vist i den ene gruppen genereres hele sosiale personer, i den andre sammensatte sosiale personer.

Den "moderne" integrasjonen i bygden er basert på at "en relasjon om gangen" direkte aktiveres i forhold til de samme personene - den genererer slik sammensatte personer med kjennskap til hverandre fra mange felt.

Samtidig må det påpekes at oversikt og vidt kjennskap til hverandre også er krevende. Bailey (1971) skriver at det i småsamfunn vil være et fond av felles kunnskap om hverandre. Dette fondet bygges opp av rykte/omdømme - de meninger andre har av ens person. Det er viktig å framstå som et skikkelig menneske. Når informasjonen flyter, må man være mer forsiktig med hva man sier og gjør.

På Strand viser empirien at en persons rykte må knyttes til deler av småsamfunnet, integrasjon og informasjon skapes blant de som omgås hverandre; innenfor felt og nettverk.

6.5 SOSIALT NETTVERK OG KLASSE-DELING

Barnes introduserte nettverks-begrepet i en analyse av øy-samfunnet Bremnes (på vestkysten av Norge) i 1953. Bremnes hadde 4600 innbyggere, mennene jobbet i hovedsak med fiske, industri, jordbruk, og som sjøfolk. Kvinnene var husmødre.

Et av hovedformålene med analysen var å finne ut om - og i tilfelle hvordan - klasseforskjeller manifesterte seg i et samfunn som "prides itself on its affirmation of social equality" (Barnes 1953, s.40). Han forklarer nettverk slik:

"The image I have is of a set of points some of which are joined by lines. The points of the image are people, or sometimes groups, and the lines indicate which people interact with each other" (op.cit. s 43)

Barnes skriver om et samfunn hvor det er vanskelig å få øye på forskjeller mellom folk, og som også framstiller seg som et egalitært samfunn. I samhandlings situasjoner kommuniseres likhet, det er viktig å ikke framstå som noe bedre enn andre. (jmf. "den norske væremåten" Klaussen, 1984)

Han finner imidlertid at ulike folk inngår i ulike nettverk av venner, naboer, slektninger... Det er mulig å kartlegge hver persons nettverk. Gjennom å knytte de personlige nettverkene sammen, finner han større nettverk av personer. De viser systematiske forskjeller i hvem som omgås hvem, noe han knytter til klasse.

"..social class....as a network of relations between pairs of persons according each other approximately equal status" (op.cit. s 45)

Gjennom nettverk finner han hvordan befolkningen inngår i en lagdeling. Nettverks-begrepet bidrar ikke til å konkretisere hvilke statuser som aktiveres i oppbyggingen av personlige nettverk. Analysen av nettverk gjøres utfra hvilke personer man omgås. Nettverk krysser felt, og gir dermed andre analytiske vektlegginger. Utfra empiriske funn viser Barnes at opplevd "likhet" er avgjørende i nettverksbygging. De man omgås har omtrent samme inntekt, samme

Helse på dagsorden

type hus, blir klassifisert sammen av andre, gjør en del like prioriteringer - de opplever seg i viktige henseender som like. (hva nordmenn legger i likhet senere grundig analysert av Gullestad, bl.a. 1985, 1989).

Det kan være fruktbart å se mitt materiale fra Strand i lys av nettverks-begrepet. I kapittel 4 og 5 har jeg vist at alle prosjektdeltagerne deler noen arenaer, noen av dem er venner, de møtes i selskaper og alle kjenner hverandre fra ulike sammenhenger. Hver av deltagerne har ulike personlige nettverk, men bekjentskapene krysser hverandre. Det tyder på at de inngår i et større nettverk. Dette nettverket er f.eks. atskilt fra foreningskvinnenes nettverk som bygges opp gjennom andre aktiviteter og selskaper.

Når foreningsmedlemmene skulle bli kjent med meg, spurte de hvem jeg kjente på Strand. De jeg da refererte (utdannete småbarnsforeldre, helsearbeidere), var ikke kjenninger av dem, men de visste av dem utfra deres profesjonelle statuser. I prosjektgruppen stilte de ikke tilsvarende spørsmål, fordi som en av dem sier (ref. i kap.4), vi visste jo hvem du var. Det kan tolkes som at mitt nettverk overlappet deres. Det ble etterhvert tydelig at det var svært liten overlapping mellom de to nettverkene jeg beveget meg innenfor i feltarbeidet.

De nettverkene prosjektdeltagerne inngår i, sier noe om hvem de er også i form av hvilken klasse-posisjon de har på stedet. Selv om Strand, som Bremnes, er et sted hvor folk framhever egalitet, så manifesterer forskjeller mellom folk seg i hvem man omgås og hva man deltar i. Nettverkene gir et godt inntak til å se lag-, eller klasse-delning på stedet.

Utdanning og klasse

Prosjektgruppen er knyttet til nettverk der mange har utdanning utover videregående skole. Fra kvinneforeningen utgår nettverk hvor de fleste sluttet på skolen etter fullført grunnskole. Forskjell m.h.t utdanning ble ofte gjort relevant hos dem uten utdanning ("jeg har jo ikke noe utdanning, men...") når de kontrasterte seg til andre grupper.

Gullestad skriver (1989) at utdanning kanskje utgjør den største kulturkløften i dagens Norge. Hun knytter utdanning til utvikling av relevansregler som jeg trakk ut av prosjekt-møtet. De med utdanning behersker best en "saklig-effektiv" (op.cit. s142) organisering av tid og oppgaver. Hun knytter en "personlig-koselig" samhandlingsstil til miljøer med deltagere uten høyere utdanning. Gullestads sammenligning går på arbeiderklasse- og middelklasse-miljøer i byer, men sammenligningen kan lett overføres til min studie av Strand. Kontrasten mellom miljøene går langs de samme skillelinjene i verdier og samhandlingsstil, og utdanning hos deltagerne er avgjørende for hvilke handlingsskjema som er implisitt.

Jeg har vist at prosjektfeltet domineres av personer med høyere utdanning. I tillegg inngår deltagerne i nettverk der mange har høyere utdanning. Slik kan vi si at deltageres nettverk virker forsterkende på prosjektfeltets dynamikk. Det leveste prosjektgruppen arbeider for å fremme, kan gjenkjennes i livsstilen som utvikles i både i deltageres nettverk og i prosjektfeltet. Prosjektet utvikles slik innenfor en klasse, "den utdannede middleklassen". Det skapes utfra deres verdier og gjennom deres relevansregler for samhandling.

6.6 FORDELING AV MAKT BLIR TIL KONSOLIDERING AV MAKT

Intensjonen bak utformingen av helseprosjektet, slik den uttrykkes i prosjekt-beskrivelsen, er at flere folk skal oppleve mer makt over egen situasjon og i forhold til eget lokalsamfunn. Målet med selve prosjektet er å utvikle metoder for at dette kan skje.

Gjennom analysen av implisitte verdier og relevansregler for samhandling kan vi si at prosjektet i stedet har fått en dreining bort fra den oprinnelige intensjonen.

Jeg har vist at deres metoder utvikles innenfor kulturelle rammer som kan knyttes til felt og nettverk som "den utdannede middleklassen" på Strand inngår i. Rammene er implisitte, og settes derfor ikke på dagsorden når metoder drøftes. Deltagerne i møtene deler i hovedsak prosjektets relevansregler for samhandling, metoder og tiltak utvikles selvfølgelig gjennom saklige, effektive møter.

Helse på dagsorden

Andre Strand-væringar med andre relevansregler faller i stor grad utenfor prosjekt-sammenhengene. De kvinne-miljøene jeg har analysert i oppgaven, gir eksempler på slike grupper. Det finnes mange aktører som står mellom de kontrasterte miljøene, de har kanskje større forutsetning for å delta på prosjektets premisser enn kvinnene.

I stedet for en bred involvering fra "folk", er det blitt et tettere samarbeid innen den utdannede middelklassen. Gjennom samarbeid med hverandre tar de selv mer ansvar for at befolkningen (de andre) skal få det bedre på deres premisser. Det er deltagerne i prosjekt-feltet som definerer hva man skal involvere seg i; hvilke tiltak man skal prøve å dra i gang i forhold til ulike grupper. Viktige felt, som eks. middelaldrende kvinner uten utdanning, eller ungdommer inngår i, påvirker ikke prosjektfeltet.

I stedet for å "snu forholdet mellom klienter og behandlere på hodet" (prosjektleders uttalelse om intensjon med prosjektet), kan vi i stedet si at prosjektet gjennom sine metoder bidrar til en videreføring av dette forholdet. I stedet for å bidra til modernisering av de andre, skaper de gjennom samhandling et tettere nettverk blant de som allerede deler deres levemåte; deres forståelsesrammer og samhandlingsstil.

Denne dreiningen er ikke-intendert fra prosjekt-deltagernes side, men skapes gradvis gjennom samhandling.

Prosjektet utformes som vist innenfor et prosjektfelt med forgreininger til nasjonalt nivå. Premissene for økonomisk bevilgning legges i sentrale institusjoner i Oslo, og prosjektets evaluering av metode-utvikling og tiltak stiles til de samme instanser. Prosjektets vellykkethet vurderes i forhold til hva de har fått til lokalt, og i forhold til deres metoders generelle anvendbarhet. Prosjektleder drar på kurs, og er stadig i samtaler og korrespondanse med personer høyere oppe i systemet i prosjektfeltet. Felles meningssystemer utvikles og styrkes innenfor disse påvirkningskjedene.

Overfor de bevilgende og evaluerende myndigheter blir prosjektet å regne som representanter for lokalsamfunnet, og deres metode-utvikling til å ses som "lokalt" utformet. Slik faller de

gruppene som ikke inngår i prosjektfeltet ut, når det generaliseres om lokalsamfunnets behov og metoder i forebyggende helse- og trivsels-arbeid. Den utdannede middelklassen blir målbærere av "det lokale" oppover i systemet. De får gjennom sin kompetanse makt til å definere hva som er viktig og godt for utviklingen på stedet, og de er i stand til å gjøre det utfra handlingsskjema de deler med andre i prosjektfeltet.

Slik kan vi trekke ut prosjektdeltagenes ønske om å bidra til spredning av makt - "flere folk opplever mer makt" - uintendert, gjennom dagsorden og strategier, blir til en konsolidering av makt blant den utdannede middelklassen. Kompetanse og innflytelse på prosjektutforming utvikles innenfor feltet.

På den andre siden ser vi at det er store grupper av befolkningen de ikke når fram til i sitt moderniseringsforsøk. De klarer ikke å hente fram "de andres" formeninger om hva som skal til for å øke deres trivsel, eller å få dem engasjert i prosjektfeltet. Ungdomshøringen må avlyses fordi ungdommene ikke ser noe poeng i å delta der, og kvinnene jeg skriver om velger å holde seg utenfor tross invitasjoner til samarbeid.

Den kulturelle variasjonen i jeg har skissert, ved hjelp av kontrasteringen til en annen gruppe, faller i stor grad utenfor dagsorden i diskusjoner om hvordan man kan nå fram til folk og hva man skal satse på. Innen prosjektfeltet er det heller en viss resignasjon i forhold til å nå fram til andre grupper.

Denne resignasjonen ble bl.a. målbært av en av deltagerne i prosjektets referansegruppe (møte i referansegruppen høst-91). Han hadde jobbet med evaluering av et nærmiljø-prosjekt i Båtsfjord, og uttalte at man kanskje bare må akseptere at man bare når fram til den mest "ressurssterke" delen av befolkningen med slike prosjekter. I prosjektfeltet skapes det slik en akseptert fellesforståelse av at det er vanskelig (nesten umulig?) å nå fram til f.eks. grupper av ikke-utdannede.

De klarer ikke å utvikle nye metoder slik at folk utenfor prosjektfeltet samarbeider mer om hverandres helse og trivsel. Deltagerne i mange av de andre feltene viser liten interesse og

Helse på dagsorden

engasjement i forhold til prosjektet. Prosjektlederen klarer imidlertid å sette i gang nye tiltak for noen av gruppene ved hjelp av sektor-overgripende samarbeid i egen gruppe.

Mobilisering og samarbeid innenfor prosjektfeltet og egne nettverk skaper en konsolidering av makt innenfor deres egen gruppe. Samtidig bidrar nettopp konsolideringen i egen gruppe til at de blir avmektige i forhold til mange av dem de i utgangspunktet ønsket å arbeide for. De finner ikke metoder for å engasjere dem og hente fram deres kompetanse. De andre gruppene forblir tause i den store diskusjonen om hvordan det er mulig å skape et bedre liv for flere.

AVSLUTNING:HJELPERNE FORBLIR HJELPERE - KLIENTER FORBLIR KLIENTER

Den utgangshypotesen jeg lanserte innledningsvis lød slik:

Prosjektgruppens ønske om å skape samarbeid blant folk om hverandres helse, erstattes gradvis av et bedre samarbeid blant de utdannede om å skape tiltak for "de andre".

Mitt forsøk på å sannsynliggjøre denne hypotesen tok utgangspunkt i en sammenligning mellom prosjektgruppen og en gruppe middelaldrende og eldre kvinner på Strand. Gjennom feltarbeidet ble jeg oppmerksom på forskjellene mellom disse to gruppene, og jeg har framhevet kontrastene mellom dem.

Hele analysen er utformet på bakgrunn av forskjellene. Det var forskjellene som gjorde det mulig å se de bakenforliggende mønstrene, hente dem fram og skape et motsatt relieff av det dagligdagse. Gjennom å analytisk konstruere "kultur(er)", setter vi ord på det usagte og bakenforliggende. Kultur plasseres i forgrunnen, og skaper et motsatt relieff som kaste lys over dagligdagse handlinger og samtaler. Det får fram hypotetiske sannheter, sannsynlige måter å forstå sosialt liv på.

Utfra empiri på samhandlingssituasjoner på to avgrensede arenaer, og samtaler med ulike folk, har jeg i kapittel 3, 4 og 5, utledet kulturelle rammer som aktørene handler utfra - og samtidig skaper og gjensker. I disse kapitlene gjør jeg den grunnleggende og mest erfaringsnære analysen i oppgaven (jmf.Geertz, referert i kap.2.3). Jeg skal her oppsummere de viktigste trekkene i de handlingsskjemaene jeg har abstrahert.

For prosjektgruppen fant jeg relevansregler som kjennetegnes ved at en status/identitet ved de sosiale personene direkte aktiveres om gangen. De roller som spilles ut avgrenses (sektorerer) i tid og rom, i forhold til oppgaver og arenaer. Samhandlingsstilen genererer en type sammensatte sosiale personer: Selv om personene aktiverer en relasjon om gangen, har de kjennskap til hverandre i kraft av mange statuser. Verdi-området jeg har utdypet videre, knyttes til "å være aktiv". Det er konkretisert til å delta på mange (aktive) arenaer, og å ta vare på seg selv og lokalsamfunnet.

Helse på dagsorden

For kvinnegruppen har jeg tilsvarende abstrahert relevansregler, hovedsaklig med utgangspunkt i de eldre kvinnene. Analysen gir nærmest motsatte konklusjoner av de jeg oppsummerte ovenfor. Relevansreglene kjennetegnes ved at mange statuser/identiteter gjøres relevante i samhandling samtidig. Oppgaver og arenaer er mindre atskilt, og de bruker tiden fleksibelt. Samhandlingsstilen generer en type hele sosiale personer: Personene aktiverer mange av sine relasjoner samtidig, selv om mange av dem bare møtes på en arena. Utdypingen av verdi-område knyttet til handlingsskjemaet er gjort under betegnelsen "å være arbeidssom". Det har i seg verdier som å holde på med noe hele tiden og ta vare på sine.

Kapittel 6 bygger direkte på den grunnleggende analysen i de foregående kapitlene. Analysen er imidlertid mer teoretisk og generell enn de foregående. Jeg introduserer flere nye, analytiske begreper og innfallvinkler når jeg viser relevansen av de utledete handlingsskjemaene, for forståelsen av dreiningen i prosjektet. Jeg skal kort oppsummere hovedtrekkene.

Kapittelet knytter analysen av de avgrensede arenaene og samtalene til to typer av sosiale former; levesett. Jeg har vist hvordan aktører kommuniserer identitet og levesett gjennom sin livsstil. De to levesettene ses i sammenheng med to typer trivsel; prosjektet arbeider for å fremme trivsel utfra sin egen livsstil.

Videre tar jeg i bruk sosiale felt for å nøste opp de sammenhenger prosjektet inngår i. Prosjektfeltet gjøres særlig til gjenstand for drøftelse. Jeg viser et prosjektfelt av stor skala, der påvirkningskjedene og meningsskaping går langt utenfor Strand. Egendynamikk i feltet knyttes til kjennetegn ved moderne bevissthet og samhandling, og jeg drøfter prosjektdeltagerne som moderniseringsagenter.

Jeg viser at utdanning er et sentralt kjennetegn ved aktørene som er med på å forme prosjektfeltet. Jeg prøver også å kartlegge nettverk som går ut fra de to gruppene jeg beskriver, og viser liten overlapping mellom miljøene. Slik kan jeg knytte dem til ulike klasser på Strand.

Jeg argumenterer for at en viktig skillelinje mellom klasser går langs en utdanningsakse, og viser at prosjektdeltagernes nettverk kan knyttes til det jeg kaller "den utdannede middelklassen". Utdanning er viktig både i prosjektfeltet og i prosjekt-deltagernes nettverk, slik virker de forsterkende på hverandre.

I siste del argumenterer jeg, med bakgrunn i tidligere analyse, direkte for min hypoteses gyldighet. Empiri og analyseverktøy har bidratt til å sannsynliggjøre prosjektets dreining. Dreiningen er ikke-intendert, men synliggjort gjennom analyse av de bakenforliggende rammene.

Jeg avslutter med å summere opp at den utdannede middelklassen skaper prosjektet. De får makt i f.h.t. andre grupper i lokalsamfunnet i kraft av sin kompetanse og de felt de inngår i. De definerer innsatsområder lokalt, og blir målbærere av lokalsamfunnets behov oppover i systemet. Nettopp den sterke forankringen innenfor sitt felt, kan gi en forståelse av deres avmakt i forhold til å nå fram til andre grupper i lokalsamfunnet ved hjelp av sin kompetanse.

Jeg kunne ha stilt andre spørsmål og fulgt andre personer, arenaer og temaer i feltarbeidet. Andre studenter og forskere ville kanskje gjort ting annerledes. Det ville gitt andre analyser. Den analysen jeg har gjort, er basert på de spesielle omstendigheter i mitt feltarbeid og må forstås utfra de erfaringer jeg har gjort gjennom relasjoner og kontekster jeg har ingått i. Den er også helt klart preget av hva jeg har lest og vært opptatt av teoretisk, og de faglige diskusjoner jeg har deltatt i på universitetet. Oppgaven har blitt til gjennom "runddans" mellom teori, metode og hva som kan være data.

Mine analytiske slutninger gir ikke noen "objektiv", beviselig viten, noe som heller aldri har vært min intensjon. Mine slutninger er hypotetiske. Fundamentet for oppgaven ligger i en antagelse om at det er gjennom samhandling mennesker skaper mening og sammenheng. Dermed må også forskning som prøver å si noe om sosiale og kulturelle prosesser ha sitt utgangspunkt i konkret samhandling og relasjoner.

Helse på dagsorden

Jeg har lagt vekt på å vise hvordan jeg har fått data, og skritt for skritt vist hvordan jeg ved hjelp av det analytiske verktøy har nøstet opp sannsynlige sammenhenger. Slik håper jeg at det blir mulig for leseren å følge mine resonnementer, og det kan være mulig for andre å gå inn i en diskusjon om andre mulige måter å tenke utfra det empiriske grunnlaget jeg har gitt.

Jeg konkluderer i det siste kapittelet med at prosjektgruppen ser ut for å være avmektige i forhold til å engasjere store grupper av befolkningen på Strand, de får dem ikke i tale. Min oppsummering er basert på det sammenlignende materialet jeg har analysert utfra en gruppe kvinner mellom 50 og 80 år, uten videregående utdanning.

Prosjektet har imidlertid klart å få kvinner i denne gruppen i tale ved hjelp av en spørreundersøkelse. Høsten -92 sendte Senter for Sosialt Nettverk og Helse (SSNH) i Oslo ut et spørreskjema (~~utvalgte~~) til et tilfeldig utvalg på 400 personer av Strands befolkning. Undersøkelsen skulle prøve å kartlegge sammenhengen mellom sosial trivsel og helse. Skjemaet ble sendt i forbindelse med at Strand hadde fått tilslag på helseprosjektet, og prosjektleder sto for markedsføringen av undersøkelsen lokalt.

Tanken var at undersøkelsen skulle gjennomføres i starten av prosjektet, og gjentas etter at prosjektet var avsluttet. Den ville i første omgang gi en "stedsdiagnose", eller en "helse og miljøprofil" for Strand. Undersøkelsen ville danne et grunnlag for det videre arbeidet med helse- og trivsels-fremmende arbeid. Den siste undersøkelsen kunne så kunne måle effekt av prosjektvirksomheten; hvem som hadde fått det bedre, og hvordan. Den samme undersøkelsen skulle gjennomføres i flere andre ("prosjekt"-) kommuner, og var slik en del av et større forskningsprosjekt i regi av SSNH.

Det var diskusjoner i prosjektgruppen om hvorvidt de mente undersøkelsen var tjenlig for prosjektet. Rammene for bevilgning til prosjektet forpliktet dem imidlertid i forhold til gjennomføring av undersøkelsen. Skjemaet ble av ulike årsaker sendt ut forsinket, det gikk ut høsten -92 (etter at jeg avsluttet feltarbeidet).

Høsten -93 var dataene behandlet, og diagnosen kunne presenteres for befolkningen på Strand. Det ble kalt inn til folkemøte da forskeren fra Oslo skulle presentere analysens funn. Møtet refereres lokalavisene i området (20.11.93), den ene skriver at: "Rundt 30 personer stilte på møtet..., de fleste ansatt i helsevesenet". På telefonen sier en av prosjektdeltagerne til meg at "de vi mest håpet skulle komme, var jo ikke der".

Hovedfunnet gjaldt kvinner mellom 50 og 64 år; undersøkelsen viste at rundt 60 prosent av kvinnene følte seg plaget av psykisk stress. 44 prosent av dem oppga at de mottok uføretrygd, en like stor del bruker beroligende midler minst en gang i uka og belastningslidelser er utbredt. 70% oppgir svak vennetilknytning, og at de ikke deltar i organisasjonsliv.

I møtet debatterte de mulige årsaker til at kvinnene ikke har det bra, en forklaring var at mange av kvinnene har jobbet lenge i fiskeindustri. Det var hverken representanter fra kvinnene eller fiskeindustrien til stede.

Forskeren fra Oslo mente at Strand burde ha gode muligheter for å løse problemet, mens prosjektlederen antydte muligheten av å sende ut nye spørreskjema til kvinnene. Andre etterlyste innsats for å bygge et nytt nettverk for kvinner som er sluttet i fiskeindustri, og gjerne har barn som er reist ut (ref. lokalavisens oppslag).

Undersøkelsen har altså avslørt at middelaldrende og eldre kvinner på Strand utgjør det største problemet. Helsearbeiderne i møtet drøfter hvorfor det er slik, og hva man skal gjøre for å løse problemet - eller formulert annerledes; hvordan man kan hjelpe kvinnene til bedre helse og trivsel.

Jeg har som tidligere skrevet blitt forbløffet mange ganger i løpet av mitt feltarbeid. Heldigvis, fordi forbløffelsen har vært nødvendig for å oppdage og analysere systematiske forskjeller som skapes i sosialt liv. Den siste store forbløffelsen kom da jeg mottok alt det skriftlige materialet i forbindelse med presentasjonen av undersøkelsen.

Helse på dagsorden

Min første reaksjon var: Hvordan er det mulig å produsere vitenskapelig sannhet som gjør en hel generasjon av kvinner til "et problem"? Hvordan er det mulig at ingen stiller spørsmål ved en slik undersøkelses gyldighet, men behandler det som "sannheten" om de eldre kvinnene på Strand?

Dernest så jeg hvordan hele konteksten rundt presentasjonen, ga en bekreftelse på de sammenhengene jeg har nøstet opp i analysen.

Forskeren sier (på et møte høsten 91) at undersøkelsen inneholder spørsmål vi vet har med helse å gjøre (min understreking). I lys av min analyse kan vi si at deltagere i prosjektfeltet definerer hva det skal spørres om. De behandler og presenterer funnene (kvinnene er problemet). De deltar i møtet hvor årsaker og videre strategier drøftes. Deres spørsmål blir : Hvordan kan vi hjelpe kvinnene?

I starten på prosjektet spurte deltagerne i prosjektfeltet hverandre om hvordan de kunne bidra til at dugnadsviljen blant folk ble rettet mot dem selv. Hvordan kunne de bidra til å snu forholdet mellom klienter og behandlere på hodet?

Etter at prosjektet ha pågått i to og et halvt år, spør deltagerne i prosjektfeltet hverandre "hvordan kan vi hjelpe kvinnene?"

Endringen i spørsmålsstillingene gir en konkretisering i forhold til hovedhypotesen i denne oppgaven; at prosjektets intensjon gradvis erstattes av et samarbeid mellom de utdannede om tiltak for de andre.

Så til mine spontane reaksjoner på presentasjonen og mottagelsen av hovedfunnet i analysen; at de middelaldrende og eldre kvinnene ikke har det bra, og således utgjør problemet på Strand. Reaksjonen har sin bakgrunn i mitt feltarbeid i miljøer som innbefatter nettopp mange av disse kvinnene. Jeg har gått inn på deres arenaer, på besøk hos dem, i deltagelse i samhandling mellom flere hjemme hos noen, eller på mer offentlige arenaer. Det har gitt meg et inntrykk av kvinnene som ikke på noen måte tilsier at de utgjør "problemet" på Strand. Flere av dem har noen kjennetegn som kan knyttes til undersøkelsens variabler; noen er

uføretrygdet, noen tar beroligende midler i blant og mange har vondt her og der osv. Flere av dem har det problematisk på mange områder.

Noen av disse emnene snakker de om med hverandre, andre tar de opp bare i situasjoner hvor jeg er alene med dem. Særlig det å føle seg utslitt, eller være nedfor snakker de om når vi er alene - det er noe de fleste kan si at enten de er nå, eller har vært i perioder før.

Ved å være sammen med dem i ulike sammenhenger, framstår disse temaene som aspekter ved hvordan de har det. I noen kontekster snakker noen av dem om slike ting, i andre kontekster foregår det helt andre ting og det snakkes om helt andre emner (jmf. empiri gitt i oppgaven). Noen har andre på stedet de kan prate om vanskelige ting med, andre sier at de mangler det på stedet. Kvinnene har mange ressurser, og mange ting å ta hensyn til. Noen har det mer problematisk enn andre, det er stor variasjon.

Det ser for meg imidlertid ut for å være en viss systematikk i hvem de eventuelt snakker om vanskelige ting med, særlig da det undersøkelsen betegner som psykisk stress. De gjør det ikke i bekjentskapskretsen, men overfor doktoren og til en viss grad noen i familien. Og vi kan kanskje tilføye, de gjør det til helse-undersøkelsen.

Hva de gjør, og hva de snakker om må forstås utfra konteksten det inngår i. Kontekstualisering knyttes til spørsmål som: Hvordan defineres situasjonen, hvem er til stede, hva er oppgavene, hva ønsker de å oppnå? Hva man uttrykker og hvordan man har det, må kontekstualiseres - ses i lys av de sammenhengene kvinnene inngår i.

Spørreundersøkelsen gir en kunnskap om kvinnene som er basert på forståelser i kontekster forskerne inngår i, og ikke i kvinnenens kontekster. Spørsmål stilles utfra kategorier og vektlegginger som forskere på forhånd har definert som relevante; i forhold til problemer de har definert.

Bourdieu (1991) har skrevet en kritisk artikkel om opinions-undersøkelser. I argumentasjonen løfter han fram tre uuttalte premisser bak slike undersøkelser, og drøfter dem. Jeg skal referere et av hans postulater som har relevans for min kritikk av helseundersøkelsen:

Helse på dagsorden

" .., att ställa samma fråga till alla innesluter implicit hypotesen att det finns konsensus om problemen, att det med andra ord finns en enighet om vilka frågor som er verda att ställas." (Bourdieu 1991, s.245)

Min analyse av prosjektgruppen og kvinnegruppen viser klare forskjeller i verdier, samhandlingsstiler og hvilke kontekster deltagerne i de to gruppene inngår i. Jeg har også skrevet om hvor ulikt de definerte samtalsituasjoner i forhold til meg, hvordan situasjonene var sentrale i forhold til hvilken "informasjon" jeg fikk. Min ide om å få svar på noen spørsmål var gjennomførbare i prosjektgruppen, mens hos kvinnene fikk samtalen både en annen form og et annet innhold.

Det er dermed mulig å anta at det ikke finnes enighet i hvilke spørsmål som bør stilles i de to gruppene. Bourdieu skriver også i kritikken at selv om spørsmålene som stilles, er likt formulert, så vet man ikke hvordan respondentene oppfatter spørsmålene og hva egentlig svarer på. Man tar ikke hensyn til de ulike bakenforliggende rammene spørsmål besvares utfra. Behandlingen av funnene gjøres uten å ta hensyn til kulturelle ulikheter mellom grupper i befolkningen, for de har jo svart på de samme spørsmålene.

Spørsmål og fortolkninger av funn i helseundersøkelsen, og deretter diskusjon av metoder for videre arbeid, skjer innenfor en gruppe: Den utdannede middelklassen. Slik kan vi knytte denne forskningen til prosjektfeltets egendynamikk. Undersøkelsen inngår klart i påvirkningskjeder i feltet, funnene får innvirkning på de videre metode-diskusjonene i feltet.

Undersøkelsen har fått kvinnene i tale. Ikke som en av gruppene som har ressurser i helse- og trivsels-arbeid i lokalsamfunnet. Den har gjort dem til en klient-gruppe som kan hjelpes til et bedre liv. Nå diskuteres metoder for å klare å nå fram til kvinnene, og hvilke tiltak det er mulig å igangsette.

Helsearbeidernes ønske om å skape samarbeid blant folk om hverandres helse, har gradvis blitt erstattet av et bedre samarbeid blant de utdannede om å skape tiltak for "de andre".

LITTERATURLISTE

- Bailey, F.G. Introduction, i Bailey ed. Gifts and Poisson. The Politics of Reputation New York: Schocken Books, 1971
- Barnes, J.A. Class and Committees in a Norwegian Island Parish. Human Realties, 1954, vol. 7.
- Barth, F. Models of social Organization. Royal Anthropological Institute Occasional Papers no. 23. London 1966
- Process and form in social life. Selected essays of Fredric barth Vol.1. London 1981
- Towards greater naturalism in conceptualizing societies, i Kuper ed.: Conceptualizing Society. Routledge 1992
- Barth F., Brox O. & Gullestad, M. Sosialantropologen i arbeid med egen kultur. I Brox & Gullestad ed. På norsk grunn. Sosialantropologiske studier av Norge, nordmenn og det norske. Ad Notam 1989
- Berger, P., Berger, B. & Kellner, H. The homeless mind. Modernization and conciousness Vintage Books, 1974
- Bourdieu, P. Den almenna opinionen fins inte. I Bourdieu: Kultur och kritik. Daidalos, 1991
- Brox, O. Sosialantropologisk arbeid med nordisk kultur. Norsk antropologisk tidsskrift 1/1991
- Cohen, A. Introduction, i Cohen ed.: Belonging Manchester University Press, 1982
- Eriksen, T.H. Små steder - store spørsmål. Innføring i sosialantropologi. Universitetsforlaget 1993
- Goffman, E. The presentation of self in everyday life. New York: Doubleday Anchor Books. 1959
- Grønhaug, R. Micro-Macro Relations. Skriftserie 7, Sosialantropologisk Institutt, Universitetet i Bergen. 1974
- Gullestad, M. Kitchen-table Society. A Case Study of the Family Life and Friendships of Working-Class Mothers in Urban Norway. Oslo, Universitetsforlaget, 1984

Samfunnsforsker på leting etter en "grønn plett". Innlegg som første opposent ved Universitetet i Tromsø. Sosiologi i dag 1987, 1.

Livsstil og likhet. Om nærmiljø i byer. Universitetsforlaget 1985.

Kultur og hverdagsliv. På sporet av det moderne Norge. Universitetsforlaget 1989

Studiet av egen samtidskultur som utfordring. Norsk antropologisk tidsskrift 1/1991

V
Hastrup, K.

Antropologiske studier av egen kultur. Norsk Antropologisk Tidsskrift 1/1991

Writing Ethnography. State of The art. I Okely og Callaway ed. Anthropology and Autobiography ASA Monographs 29. Routledge 1992

Det antropologiske prosjekt om forbløffelse. Gyldendalske Boghandel 1992

Haugen, I.

Begrepsfesting av husmorarbeidet. Arbeidsnotat 14/82 ISF, Oslo

Holthedal, L.

Hva mutter gjør er alltid viktig. Universitetsforlaget 1986

Holy, L. &
Stutchlic, M.

Actions, Norms and Representations. Foundations of Anthropological Inquiry. Cambridge University Press, 1983 121s

Johansen, A.

Handlingens tid. I Eriksen, T.H. ed: Hvor mange hvite elefanter? Ad Notam 1989

Kirschner, S.

Then what do I have to do with thee? Cultural Anthropology vol.2, no2, 1987

Klaussen, A. ed:

Den norske væremåten. Cappelen, 1984

NIBR-notat
NIBR-rapport

1984:155, 1988:115
1991:8

Okely, J.

Anthropology and Autobiography. Participatory experience and embodied knowledge. I Okeley & Callaway ed: Anthropology and Autobiography ASA Monographs 29, Routledge 1992

Rudie, I.

Introduksjon. I Rudie, ed: Myk start,

hard landing. Universitetsforlaget, 1984

"Making sense of new experience". In press

Saugestad, S.

Kvinnekultur og arbeidsliv. I Brox, O. & Gullestad, M.: På norsk grunn. Sosial-antropologiske studier av Norge, nordmenn og det norske. Ad Notam, 1989

Thuen, T. &
Wadel, C.

Noen samfunnsvitenskapelige synspunkter på begrepet lokalsamfunn. I Thuen & Wadel ed: Lokale samfunn og offentlig planlegging Universitetsforlaget, 1987

Wikan, U.

Managing Turbulent Hearts. A Balinese Formula for Living. Univ. of Chicago Press, 1990

Beyond the Words: The power of resonance. American Ethnologist, vol 19, no 3 1992

